

 **Cal
Cadernal**
Centre d'interpretació
dels balls parlats

TREBALL FINAL
DEL MÀSTER EN GESTIÓ DEL PATRIMONI
CULTURAL I MUSEOLOGIA

CURS 2019/20

ALUMNE: IGNASI CABRÉ MAS

TUTORA: DRA. TÀNIA MARTÍNEZ GIL

**UNIVERSITAT DE
BARCELONA**

*«En dos paraulas ó tres,
gran Rey, aniré explicant;
un asunto importan
á de tenir per antès»*

Josep Nin al rei d'Argel,
en la versió del ball de 1843

Agraïments

A la tutora, Dra. Tània Martínez, pel seu acompanyament constant i precís.

A l'Antònia i l'Albert, pel seu suport, estima, proximitat i bons consells d'estil i de sentit.

A la Cèlia Amorós, per la seva inestimable ajuda en la confecció de les planimetries.

A la gent de Salomó que viu apassionadament el seu ball i, en particular, el seu alcalde i catedràtic, Antoni Virgili, per la seva accessibilitat i disponibilitat; el Joan Boronat, actor veterà i entusiasta, per la seva veu sàvia de vivències i records; la M. Assumpta Ferré, regidora i bibliotecària, per la seva tasca compromesa en la comunicació del patrimoni local.

Índex

Índex de figures	6	2.4. Conclusions: el <i>museu d'identitat</i> com a desllorigador de reptes i sintetitzador de respostes	28
1. Introducció	8	3. Marc estratègic	32
1.1. Justificació	8	3.1. Missió / Visió	32
1.2. Motivacions	9	3.2. Objectius	32
1.3. Estructura del treball	10	4. Estat de la qüestió, diagnòstic	34
PRIMERA PART: ANÀLISI		4.1. Aspectes territorials (externs)	34
2. Marc teòric	12	4.1.1. Característiques generals de l'entorn territorial	34
2.1. El patrimoni immaterial	12	4.1.2. Anàlisi de les dinàmiques territori-cultura	36
2.1.1. Consideració patrimonial dels elements culturals immaterials	12	4.2. Aspectes institucionals (interns)	40
2.1.2. Primer repte: museïtzar amb encert el PCI	15	4.2.1. Trajectòria de l'organització	40
2.2. Els balls parlats	17	4.2.2. Estructura formal i funcionament intern de l'organització	42
2.2.1. Concepte i traces històriques	17	4.2.3. Recursos disponibles	43
2.2.2. El ball del sant Crist de Salomé	20	4.3. Exemples de museïtzació del PCI	44
2.2.3. Segon repte: harmonitzar el sentit identitari	22	4.3.1. Museu valencià de la festa d'Algemesí	44
2.3. Els centres d'interpretació	24	4.3.2. Museu alcoià de la festa	45
2.3.1. Un concepte propi dins l'àmbit museístic	24	4.3.3. Museo del empalao de Valverde de la Vera	46
2.3.2. Tercer repte: fonamentar la vigència del model	25		

4.4. Recapitulació i conclusions	48	7. Proposta comunicativa i educativa	116
4.4.1. DAFO	48	7.1. Difusió	116
4.4.2. Conclusions de l'anàlisi	50	7.1.1. Segments de públic	116
		7.1.2. Estratègies i eines	118
		7.2. Activitats i estratègies per a la generació d'ingressos	121
		7.3. Apunts del pla educatiu	125
		8. Calendari d'actuacions	128
		9. Pressupost	129
		10. Conclusions	131
		Bibliografia i webgrafia	133
SEGONA PART: PROPOSTA D'INTERVENCIÓ			
5. Proposta expositiva	53		
5.1. L'espai: cal Cadernal	53		
5.1.1. Ubicació i característiques històriques	53		
5.1.2. Descripció de l'interior de l'immoble	55		
5.2. Discurs museològic	58		
5.2.1. Exploració de narratives per al guió de continguts	58		
5.2.2. El guió narratiu triat: <i>Matí del primer diumenge de maig</i>	63		
5.2.3. Detall dels continguts del guió narratiu i esbós dels textos	67		
5.3. Disseny museogràfic	74		
5.3.1. Principis generals	74		
5.3.2. Itinerari expositiu i distribució dels àmbits	76		
5.3.3. Planificació dels recursos museogràfics en cada àmbit	79		
5.3.4. Imatge corporativa	109		
5.3.5. Grafisme i llengües	110		
6. Proposta organitzativa	112		
6.1. Agents implicats	112		
6.2. Model de gestió	114		

Índex de figures

Figura	Descripció	Pàgina
1.	Narradors en el decurs de la representació del ball.	8
2.	Escena al palau del rei d'Alger en la representació del ball.	8
3.	Cos de ball durant la representació.	8
4.	Ball parlat de Sebastiana del Castillo de Tarragona recuperat el 2018.	9
5.	Ball parlat de sant Bartomeu d'Albinyana recuperat el 2010.	9
6.	Escena de <i>la pesada</i> en la representació del ball del sant Crist.	16
7.	Quadre d'antecedents i "arbre de família" dels balls parlats.	17
8.	Ball parlat de sant Joan de Rodonyà a principis del s.XX.	19
9.	Ball parlat del sant Bartomeu d'Albinyana el 1911.	19
10.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1939.	21
11.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1954.	21
12.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1965.	21
13.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1972.	21
14.	Foto de grup contemporània del ball del sant Crist.	23
15.	Dansa en la representació del ball del sant Crist.	27
16.	Carretera TV-204 a l'alçada de Salomó.	34
17.	Estació de ferrocarril de Salomó.	34
18.	Mapa del Tarragonès i del terme municipal de Salomó.	34
19.	Piràmide de població i edat quinquennal de Salomó.	35
20.	Gràfica d'evolució de la població de Salomó.	35
21.	Mapa de situació de la subcomarca del Baix Gaià.	36
22.	Imatge promocional del Consorci turístic del Baix Gaià.	36
23.	Esquema estratègic del Parc Cultural del Baix Gaià.	38
24.	Quadre dels equipaments d'interpretació del PC del Baix Gaià.	39
25.	Imatge corporativa <i>Ball del sant Crist de Salomó</i> .	41
26.	Conversa entre públic i actors del ball.	42
27.	Acollida del públic al porxat de l'església.	43
28.	Imatge corporativa <i>Museu valencià de la festa d'Algemesí</i> .	44
29.	Àmbit introductor del Museu valencià de la festa d'Algemesí.	44
30.	Vista general de la sala única del Museu de la festa d'Algemesí.	44
31.	Imatge corporativa <i>Museu alcoià de la festa</i> .	45
32.	Vista d'una sala del Museu alcoià de la festa.	45
33.	Vista de la vitrina de maniquins del Museu alcoià de la festa.	45
34.	Façana del Museo del empalao de Valverde de la Vera.	47
35.	Vista d'una sala del Museo del empalao de Valverde de la Vera.	47
36.	Cronistes en el decurs de la representació del ball.	51
37.	Vista aèria general de Salomó.	53
38.	Vista aèria focalitzant cal Cadernal.	53
39.	Torre i façana principal de cal Cadernal.	54
40.	Detall de l'escut de la porta principal de cal Cadernal.	54
41.	Façana posterior de cal Cadernal.	54
42.	Paret merletada darrera de cal Cadernal.	54
43.	Recepció i accés al primer pis de cal Cadernal.	56
44.	Sala de la planta baixa destinada a punt de lectura.	56
45.	Sala de la planta baixa destinada a exposicions temporals.	56
46.	Sala gòtica de la planta baixa destinada a activitats.	56
47.	Antic menjador del primer pis de cal Cadernal.	57
48.	Antiga cuina del primer pis de cal Cadernal.	57
49.	Antic oratori del primer pis de cal Cadernal.	57
50.	Sala noble del primer pis de cal Cadernal.	57
51.	Antiga sala de servei i de malalts del primer pis de cal Cadernal.	57
52.	Sala de la torre del primer pis de cal Cadernal.	57
53.	Antic dormitori del primer pis de cal Cadernal.	57
54.	Replà i accés al primer pis de cal Cadernal.	57
55.	Segon pis o golfes de cal Cadernal.	57
56.	Planimetria de la planta baixa de cal Cadernal.	77
57.	Presentació virtual de l'espai d'acollida.	77
58.	Planimetria de la primera planta de cal Cadernal.	78
59.	Exemple de presentació d'un mòdul de la part narrativa d'un àmbit.	79
60.	Presentació virtual de l'àmbit 8:30.	81
61.	Presentació virtual de l'àmbit 9:00.	82
62.	Exemple de presentació gràfica de les dades demogràfiques.	83
63.	Exemple d'integració d'una vitrina al mòdul expositiu.	83
64.	Exemple de cartografia històrica.	83
65.	Detall artístic en una finestra de cal Cadernal.	83

66.	Detall de l'escut de la família dels Nin a la porta de cal Cadernal.	83	100.	Presentació virtual de l'àmbit 11:45.	98
67.	Exemple de maqueta d'edifici històric.	84	101.	Exemple del dispositiu de tubs sonors.	99
68.	Presentació virtual de l'àmbit 9:30.	85	102.	Exemple de maniquí amb indumentària de ball.	99
69.	Taula de l'escena a casa de Mahomet en el decurs del ball.	86	103.	Sala del servei del primer pis de cal Cadernal i detall de la paret.	99
70.	Domàs de la rebuda del sant Crist en el decurs del ball.	86	104.	Exemple de vitrina.	99
71.	Cadafals del somni de Josep Nin en el decurs del ball.	86	105.	Presentació virtual de l'àmbit 12:00.	100
72.	Taller de creació de l'Institut del Teatre del curs 1971-72.	86	106.	Decoració del palau del rei d'Alger en el decurs del ball.	101
73.	Taller de creació de l'Institut del Teatre del curs 1971-72.	86	107.	Balances per a "la pesada" en el decurs del ball.	101
74.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1972.	86	108.	Presentació virtual de l'àmbit 13:45.	102
75.	Representació del ball del sant Crist de l'any 1972.	86	109.	Exemple de pantalla en un angle de paret.	103
76.	Exemple de recreació d'un quiosc.	86	110.	Exemple de muntatge de fulls consultables a la paret.	103
77.	Exemple d'expositor de premsa.	86	111.	Exemple de vitrina.	103
78.	Presentació virtual de l'àmbit 10:00.	87	112.	Presentació virtual de l'àmbit 14:00.	104
79.	Exemple de pantalles tàctils.	88	113.	Exemple de caixes de llum a la paret.	105
80.	Presentació virtual de l'element corpori en forma d'arbre.	89	114.	Exemple de caixa de llum al sostre.	105
81.	Exemple de parets retolades amb serigrafia.	89	115.	Esbós de disseny de mòdul expositiu.	106
82.	Presentació virtual de l'àmbit 10:30.	90	116.	Presentació virtual de l'àmbit 14:15.	107
83.	Presentació virtual del bagul expositor.	91	117.	Planimetria amb museografia de la planta baixa de cal Cadernal.	108
84.	Exemple d'integració d'una vitrina al mòdul expositiu.	91	118.	Planimetria amb museografia de la planta primera de cal Cadernal.	108
85.	Exemple de presentació gràfica de la línia cronològica.	91	119.	Imatge corporativa <i>Ball del sant Crist de Salomó</i> .	109
86.	Exemple de presentació gràfica de la línia cronològica.	91	120.	Detall de pintures de la capella del sant Crist de l'església.	109
87.	Presentació virtual del mòdul manipulable sobre l'autor del ball.	92	121.	Cúpula de la capella del sant Crist de l'església.	109
88.	Presentació virtual de l'àmbit 10:45.	93	122.	Proposta d'imatge corporativa per al centre d'interpretació.	109
89.	Exemple de gravats històrics d'Alger.	94	123.	Proposta de grafisme dels mòduls de la part narrativa.	110
90.	Exemple de mapa de divulgació històrica.	94	124.	Gradacions cromàtiques proposades.	111
91.	Sala noble del primer pis de cal Cadernal.	94	125.	Proposta de grafisme dels mòduls de la part interpretativa.	111
92.	Prestatgeria d'obra a la sala noble del primer pis de cal Cadernal.	94	126.	Proposta de grafisme de les cartel·les.	111
93.	Exemple de mòdul giratori.	94	127.	Esquema visual del model de gestió proposat.	114
94.	Presentació virtual de part de l'àmbit 11:00.	95	128.	Esquema visual de la taula de suport proposada.	115
95.	Exemple de maniquí amb indumentària històrica.	96	129.	Capçaleres dels comptes del ball del sant Crist a les xarxes socials	120
96.	Exemple de panell amb plafons manipulables.	96	130.	Exposició temporal a la sala de la planta baixa de cal Cadernal.	121
97.	Exemple de vitrina amb mecanisme tàctil d'il·luminació.	96	131.	Imatge corporativa <i>Cooperativa agrícola de Salomó</i> .	122
98.	Exemple de dispositiu per fotografiar-se.	97	132.	Diàleg entre actors i visitants al carrer, previ a la representació.	123
99.	Presentació virtual de part de l'àmbit 11:00.	97	133.	Proposta d'obsequi als participants d'una activitat.	123

1. Introducció

1.1. Justificació

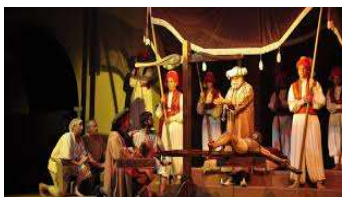

Fig. 1, 2 i 3. Representació contemporània del ball.
Font: Ball del sant Crist.

Salomó és un petit poble de l'interior de la comarca del Tarragonès que els diumenges de maig posa en escena el “Ball del sant Crist”. Aquesta és l'única expressió dels anomenats balls parlats de temàtica religiosa que s'ha interpretat ininterrompudament al nostre país. En les terres de l'anomenada Catalunya Nova havien florit els balls parlats, expressions de teatralitat senzilla que combinaven passos de ball i que es troben a les arrels de moltes de les actuals manifestacions evolucionades de cultural popular. Tanmateix, a finals del s.XIX va anar declinant la seva representació fins a desaparèixer totalment de les terres on havien estat tan estesos. Quan a les darreries del s.XX es va iniciar un moviment de recuperació, Salomó era l'únic poble que podia presumir d'haver mantingut el seu ball parlat sense interrupció des dels inicis i almenys durant gairebé 200 anys.

El ball parlat de Salomó remet a uns fets llegendaris i a la gesta heroica del prohom local Josep Nin que davant la fam que patia el poble s'embarcà cap a Alger a cercar blat. Després d'una colla de fets de caire prodigiós pogué retornar triomfant al seu poble, no només carregat de gra, sinó sobretot amb una imatge del sant Crist que capitalitzarà la fama de Salomó. Aquestes són les arrels d'una devoció que ha marcat la idiosincràsia i la cultura popular del poble.

El pas del temps i les vicissituds històriques han anat afaïçonant i modificant notablement aquest ball parlat, no només en els aspectes externs del contingut, dels passos del ball o de la tècnica interpretativa, sinó, sobretot, en el sentit de pertinença i vinculació que en té la població, de manera que podem dir que el “Ball del sant Crist” més que no pas una relíquia o una espècie endèmica, és un organisme viu i amb projecció.

1.2. Motivacions

Les modernes iniciatives de recuperació dels balls parlats en molts pobles n'ha fet redescobrir l'existència al propi veïnat local i n'ha valorat i divulgat la importància cultural que condensen. Tot i així, no sempre es va mes enllà de la vessant costumista o de raresa local i encara costa que els balls siguin coneguts fora del seu reduït àmbit territorial.

L'any 2010, en l'escaiença del mil·lenari de la població d'Albinyana (Baix Penedès), es va dur a terme el procés de recuperació del seu ball parlat, dedicat a sant Bartomeu. En aquesta iniciativa, que vaig poder seguir activament, vaig tenir ocasió de constatar com aquest projecte de fer reviure una manifestació cultural que s'havia perdut per gairebé 100 anys resultava un repte engrescador per a més de 80 persones (actors, cor, músics, ajudants d'atrezzo, etc) i reunia gent molt diversa en edat i situacions socials. Podríem dir que la refluïda de balls parlats d'antiga temàtica religiosa recuperats d'ençà dels anys 90 del s.XX ha estat un moviment tan prodigiós com poc visibilitzat. Rodonyà (Alt Camp), La Riera de Gaià (Tarragonès) o L'Arboç (Baix Penedès) són alguns exemples de comunitats locals que han tornat a representar-los per iniciativa pròpia.

Salomó és a l'epicentre d'aquestes manifestacions: per la seva ubicació geogràfica a mig camí del Camp de Tarragona, el Baix Gaià i el Penedès, territoris històrics dels balls; per la seva singularitat en el manteniment ininterromput de les representacions; i, sobretot, per l'arrelament i la vitalitat social que aquest projecte genera no només al mes de maig sinó gairebé durant tot l'any i que implica un centenar llarg de voluntaris.

Tot aquest potencial social, cultural i, per què no dir-ho, de cohesió i vindicació territorial, mereix un recolzament que contribueixi al sosteniment d'aquest dinamisme que es manté d'unes dècades ençà i pugui recollir, estudiar i projectar molts dels fruits que s'han anat constatant. Un centre d'interpretació dels balls parlats com el que es planteja en aquest treball, podria esdevenir un instrument privilegiat per aquest fi.

Fig. 4. Ball parlat de Sebastiana del Castillo de Tarragona, un dels darrers en recuperar-se (2018).
Font: Diarimés.

Fig. 5. Recuperació del ball de Sant Bartomeu d'Albinyana (2010).
Font: pròpia.

1.3. Estructura del treball

El present treball planteja el disseny d'un centre d'interpretació dels balls parlats, amb protagonisme per al ball local, ubicat a cal Cadernal de Salomó, una casa pairal del s.XVI, situada al bell mig del poble i que guarda una vinculació històrica amb la nissaga protagonista d'aquest ball parlat.

Es dibuixen les línies mestres de la planificació, del disseny i de la gestió, és a dir, es presenta el projecte bàsic.

El present treball planteja el disseny i desenvolupament d'un centre d'interpretació dels balls parlats, amb protagonisme pel ball local. Se'n proposa la ubicació a les dependències reformades de cal Cadernal, una casa pairal del s.XVI, situada al bell mig del poble, declarada BCIL i que guarda una vinculació històrica amb la nissaga protagonista de la història del ball parlat.

Es dibuixen les línies mestres de la planificació, disseny, execució i manteniment. Per tant, es tracta d'un projecte d'idees que necessita de la ulterior redacció d'un projecte executiu per a la seva materialització.

Malgrat aquest nivell inicial pel que fa al grau de concreció de la proposta, no es renuncia a un cert grau de reflexió per a l'establiment d'un marc teòric suficient que ens ajudi a posar els fonaments del projecte, identificant-ne els principals reptes i establint un model que orienti la fase projectiva. Així doncs, es comença per una anàlisi de la consideració del Patrimoni Cultural Immaterial (en endavant, PCI) i dels reptes i perills que en comporta la museïtzació, a més de fixar les característiques i les dificultats dels centres d'interpretació. El model dels museus d'identitat emergeix com la clau principal per a enfocar el projecte.

Un cop presentats els objectius, es fa l'anàlisi diagnòstica a partir de dades concretes obtingudes en diverses recerques i metodologies, com un benchmarking. Els resultats, sistematitzats i interpretats, es poden visualitzar amb un DAFO que ajuda a fornir una panoràmica suficient i unes conclusions que fonamenten la fase projectiva.

La proposta se centra en el dibuix d'un guió museològic pertinent i adaptat als reptes i objectius que s'han determinat. Cal insistir, doncs, que les concrecions museogràfiques i el seu corresponent pressupost només són esbossats i, en cas de portar-se a terme, requeririen la concreció d'un projecte executiu.

El projecte es completa amb unes aproximacions a qüestions comunicatives, de previsió de públics i de propostes educatives, per acabar amb les corresponents conclusions.

Primera part: anàlisi

2. Marc teòric

Aquesta fonamentació teòrica s'interessa per les característiques i particularitats del PCI en vistes a afrontar-ne el repte de museïtzar-lo. S'incideix en el cas dels *balls parlats* i, concretament, en el del sant Crist amb tota la càrrega identitària que condensa i que en condiciona la presentació. I encara, s'interroga pel model museològic interpretatiu i la vigència d'aquesta metodologia aplicada en els anomenats "centres d'interpretació". Per últim, s'explora el nou model dels "museus d'identitat" com a tipologia vàlida per donar resposta a totes aquestes necessitats que s'han anat identificant.

2.1. El patrimoni cultural immaterial

2.1.1. Consideració patrimonial dels elements culturals immaterials

La dimensió patrimonial s'ha demostrat, en bona mesura, fruit de construccions socials que poden mudar i que obeeixen a tot de processos que els estudiosos del patrimoni han descrit des de diferents matisos. Per això, el concepte de patrimoni s'ha eixamplat progressivament en la història, fins a incloure manifestacions culturals que es caracteritzen per la seva immaterialitat i transversalitat de disciplines, com ara el ball parlat que ens ocupa.

En efecte, la categoria de patrimoni havia estat identificada, d'ençà la Il·lustració, amb els objectes produïts per les belles arts i amb els testimonis monumentals procedents dels grups socials dominants. A finals del s.XIX s'iniciaren els primers intents de revisió que van fer eclosió a la segona meitat del s.XX amb la consideració del «patrimoni cultural», una categoria que incloïa la diversitat cultural i el reconeixement de tots els grups socials com a portadors d'art i de

significat. La *Convenció de La Haia*¹ de 1954 sobre la protecció del patrimoni cultural en conflictes bèl·lics consagrà aquest nou concepte més ampli —que, per exemple, ja incloïa el patrimoni etnogràfic— però encara arrelat en la materialitat (cf. Ariño 2002: 133).

S'havien posat així els primers fonaments per a una conceptualització més integradora que va anar madurant en aquesta segona meitat del s.XX. A més, poc a poc es va anar superant el biaix eurocèntric amb dos punts de vista que també ajudaren a preparar la definició i el reconeixement del patrimoni immaterial: d'una banda, la iniciativa nipona de protecció dels «tresors humans vivents» que posava en valor la intangibilitat de les tècniques o arts que estan a la base de les produccions culturals, una iniciativa que van anar secundant molts països fins que la UNESCO la va fer seva en un informe² de 1996 i, tangencialment, en la *Convenció de Nara*³ de l'ICOMOS (1994) sobre l'autenticitat; d'altra banda, la *Consulta de Marraqueix*⁴ propiciada per la UNESCO el 1997 i que, a partir de la consideració dels espais culturals populars, en conclouïa la nova categoria del «patrimoni oral» de la humanitat (Ariño 2002: 136).

Tot plegat es va concretar dins la UNESCO amb la *Recomanació per a la salvaguarda de la cultura popular i el folklore*⁵ (1989) i, sobretot, amb la culminant *Convenció de París* (2003)⁶, que consagrava definitivament el concepte de «Patrimoni Cultural Immaterial» (PCI). En l'article segon el defineix com:

«Els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques —juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que els són inherents— que les comunitats, els

¹ UNESCO (1954). *Convención para la Protección de los Bienes Culturales en caso de Conflicto Armado* [consulta: 12 de gener de 2020]. http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

² UNESCO (1996). *Our creative diversity: report of the World commission on culture and development* [consulta: 28 de gener de 2020]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000101651>

³ ICOMOS (1994). *Convención de Nara sobre la autenticidad* [consulta: 28 de gener de 2020]. <https://icomos.es/biblioteca-y-recursos/Array>

⁴ UNESCO (1997). *International consultation on the preservation of popular cultural spaces. Declaration of the oral heritage of mankind* [consulta: 4 de febrer de 2020]. https://ich.unesco.org/doc/src/1997-06-Marrakech-Final_report-EN.pdf

⁵ UNESCO (1989). *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore* (1989) [consulta: 4 de febrer de 2020]. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

⁶ UNESCO (2003) [en línia]: *Convención para la salvaguardia del patrimonio cultural inmaterial* [consulta: 7 de febrer de 2020]. http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

grups i en alguns casos els individus reconguin com a part integrant del seu patrimoni cultural». I afegeix que «aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet d'una generació a l'altra, és recreat constantment per les comunitats i els grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, la qual cosa els infon un sentiment d'identitat i continuïtat i contribueix, per tant, a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana (...)»⁷.

Tanmateix, la Declaració no va sufocar totes les qüestions debatudes i encara va generar d'altres polèmiques. En el moment present continuen els debats sobre la consideració del patrimoni immaterial i la validesa de la distinció entre material i immaterial quan no manquen nombrosos elements materials en els segons i la concurrència de valors culturals intangibles a la base dels primers (Smith i Akagawa, 2009).

Més enllà de les teoritzacions, avui apareixen nombroses discussions de caràcter més concret com ara els efectes que produeix l'activació patrimonial sobre el PCI; l'impacte que provoca la seva massificació i l'allunyament de l'àmbit que li és més propi; o bé, el capteniment de la comunitat quan el sentit de pertinença s'eixampla fins a presentar-se el fantasma de la banalització (Kirschenblatt-Gimblett, 2004).

En aquest terreny més pràctic, la *Convenció de París* demanava una salvaguarda activa d'aquest PCI. Això significa una triple projecció de les actuacions de salvaguarda, que les *Directrius operatives* (2008)⁸ concreten i que podem resumir en aquestes tres grans línies de treball: a) Identificació, documentació, investigació; b) Preservació, protecció, promoció; c) Valorització i transmissió (en l'educació formal i no formal). A partir d'aquí caldrà orientar les iniciatives de museïtzació del PCI.

⁷ UNESCO (2003). *Convención para la salvaguardia del patrimonio cultural inmaterial*, art. 2.

⁸ UNESCO (2008). *Directrices operativas para la aplicación de la convención para la salvaguardia del patrimonio cultural inmaterial* [consulta: 7 febrer 2020]. https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-2.GA-EN.

2.1.2. Primer repte: museïtzar amb encert el PCI

Els espais museogràfics que es dediquen al PCI tenen el repte d'evitar la temptació d'esdevenir un fi en si mateixos. No poden monopolitzar un protagonisme indegut, ni aspirar a contenir per si sols aquest patrimoni o, encara menys, obstaculitzar-ne l'evolució natural.

La museïtzació d'un bé cultural immaterial ha d'emmarcar-se i contribuir en aquesta tasca de salvaguarda exposada a la *Declaració* de 2003, en la mesura del que li correspongui i sense suplantar ningú. És per això que el projecte d'un centre d'interpretació dedicat als balls parlats, per la seva pròpia naturalesa, haurà d'incidir especialment en allò que té a veure amb la promoció, la valorització i la transmissió del bé cultural. Tanmateix, això no vol dir oblidar les altres dimensions de la salvaguarda com poden ser la investigació o l'educació, atès que l'equipament podrà exercir de nexa de vinculació entre diferents iniciatives de salvaguarda posant en contacte, per exemple, la comunitat que porta a terme el ball amb aportacions de la investigació científica o oferint unes propostes educatives a població pròpia i forana.

En qualsevol cas, els espais museogràfics que es dediquen particularment al PCI cal que evitin la temptació d'esdevenir un fi en ells mateixos. No poden monopolitzar un protagonisme indegut, ni aspirar a contenir per si sols aquest patrimoni o, encara menys, obstaculitzar-ne l'evolució natural.

De cara endins, per tant, caldrà que es concebin com un servei a la comunitat que manté viu aquell patrimoni. La millor manera de prevenir el narcisisme fossilitzador serà una atenció curosa al sentir de la comunitat. Articular la participació dels actors locals assegurarà que aquells que viuen en primera persona aquest ball parlat puguin transmetre els innombrables matisos del sentit i l'emoció que els comporta ser part viva de la tradició, transmesa de generacions i ritualitzada.

De cara enfora, en la museïtzació del PCI es presenta la necessitat d'assegurar una **transmissió d'emocions** efectiva que possibiliti contribuir a la tasca de promoció, valorització i transmissió a la que hem fet esment i vèncer, novament, el perill d'esclerotitzar el patrimoni viu que hom pretén transmetre.

En efecte, el patrimoni immaterial condensa un alt component emocional per tot allò que té de col·lectiu, de col·laboratiu, i perquè es conserva i emmagatzema només en la ment. Més encara, el PCI, en la mesura que és

forjador d'emocions té també el poder de fer reviure sensacions, alegries, pors, plaer o dolor amb més força que cap altre tipus de patrimoni (cf. Santacana i Martínez, 2018: 5). En els balls parlats això es manifesta d'una forma evident ja que des dels inicis pretenen aconseguir una emoció en el públic que els generi un ensenyament o aprenentatge. Per tant, allò que està a l'ADN del bé patrimonial no es pot diluir o perdre en l'equipament museístic que pretén posar-los en valor.

El desencadenament de les emocions, doncs, és quelcom que caldrà aconseguir superant les resistències del visitant que rauen, tot sovint, en el desconeixement de l'objecte patrimonial o en la falta de vivències personals que el connectin amb allò exposat.

Les emocions són generadores d'aprenentatge i per tal que es produeixi aquest dinamisme virtuós, caldrà que dos altres ingredients —sorpresa i empatia— actuïn com a detonadors d'aquestes emocions. Interacció i varietat també influeixen en darrer terme en la capacitat d'atrapabilitat que es genera vers el públic (cf. Santacana i Martínez, 2018: 7). Caldrà tenir presents aquestes consideracions sobre la necessària generació d'emocions en el moment de fer el disseny museològic i museogràfic.

Fig. 6. *La pesada*, escena central del ball. Font: Ball del sant Crist.

2.2. Els Balls parlats

2.2.1. Concepte i traces històriques

Hom emprà la denominació comuna de “ball” per referir-se a uns costums representatius i a uns espectacles resultants de diverses tradicions dramàtiques populars, tant d'origen litúrgic com profà que conjuminen la dansa —és a dir, coreografia i música— amb característiques més estrictament teatrals, com ara textos dramatitzats —habitualment, per bé que no sempre—, escenografia i elements tècnics de tramoia (cf. Bargalló i Palau, 1991: 47).

Amb el nom de “ball”, doncs, es recullen espectacles formalment ben diversos que s'han anat desenvolupant per camins ben variats d'ençà dels primers vestigis medievals. Inclouen exponents de temàtiques profanes i religioses, un desplegament divers de passos dansats i un grau de textualitat que va de la preeminència fins a la inexistència.

Tècnicament, el concepte de “ball parlat” és només una branca del desenvolupament que han seguit aquestes manifestacions, això és, aquelles en què la dansa és tan sols una transició per a distingir els quadres o per a marcar el desplaçament als diversos punts d'actuació i on el text interpretat ha pres el paper predominant.

Malgrat que la casuística és variada i complexa i que els estudiosos no sempre són unànimes a classificar-los, podem esbossar aquest quadre/arbre de família per visualitzar el camp temàtic i el desenvolupament històric dels balls:

Fig. 7. Arrels i arbre de família dels balls parlats

		Temàtica profana	Temàtica religiosa
Ante- cedents	s.IX-X. Llengua llatina.	[primeres manifestacions esparses de teatralitat profana]	Afegitons teatralitzats previs a les grans litúrgies a l'interior de les esglésies (dramas litúrgics)
	Finals s.XIII. Llengua romanç	Joglars. Jocs i entremesos en festes locals.	Misteris ja independents de la litúrgia.

		Temàtica profana			Temàtica religiosa				
Tipologies	s. XV- XVI- XVII- XVIII...	De ritus agrari	Referent històric	Contingut satíric	Nadal	Passió i Pasqua	Marià	Bíblic	Hagiogràfic
	Balls sense parlaments	Bastons, Gitanes i pastorets	Turcs i cavallets		Moixiganga	Moixiganga			
	Balls amb parlaments		Serrallonga (també sense parlaments)	Diablers					Diablers
	Balls parlats (exemples)			Dames i vells	Sants innocents	Passions	Assumpcionistes	De Judit	Sta. M. Magdalena

Font: Elaboració pròpia (cf. Bargalló i Palau, 1991).

Per l'interès del nostre projecte, ens centrem allà on s'emmarca el ball de Salomó, és a dir en els balls parlats de temàtica religiosa (color verdós al quadre). Les arrels més remotes d'aquestes manifestacions teatrals s'endinsen en la dramaturgia religiosa medieval llatina, d'ençà del s.IX o X, vinculada als grans oficis del cicle litúrgic i que era concebuda com una expansió instructiva, a tall de preàmbul dins del temple. Progressivament, i en bona part influenciats per expressions de teatralitat profana, aquestes manifestacions es van anar enriquint en gestualitat, atrezzo, complexitat dramàtica i textos en llengua vernacle, passant del drama litúrgic arcaic als misteris de finals del s.XIII-XIV.

Amb l'extensió i popularització de la processó de Corpus a partir del s. XIV-XV, a més, s'engrossiren les mostres de teatralitat popular amb la introducció de quadres majoritàriament bíblics que precedien el seguici religiós. D'altra banda, la varietat es va ampliar encara més amb les temàtiques mariana i hagiològica que van aparèixer amb força arran de necessitats eclesials diverses com ara campanyes de foment de la pietat o bé afirmacions dogmàtiques en resposta a corrents heterodoxos.

Però més enllà de circumstàncies concretes, la finalitat primigènica dels balls no era altra que la d'ajudar el poble a assimilar la doctrina cristiana amb unes formes que exercissin de reclam, incitessin l'emoció i obtinguessin

assentiment i afecció per part dels presents. Més que no pas per la vàlua literària, van destacar per l'efectivitat d'uns models força preestablerts, d'estil senzill i ingenu, amanit amb alguns trets estereotipats per generar adhesió o repulsa. L'èxit obtingut va fer que el poble es fes seus aquests balls, de manera que l'àmbit de representació va anar passant de l'interior dels temples a l'exterior, una dinàmica que es consagrarà amb les disposicions del concili de Trento promulgades el 1563 (cf. Romeu 1992: 28).

L'època daurada dels balls parlats va tenir lloc els segles XVIII i meitat del XIX i moltes fonts permeten fixar l'epicentre d'aquestes manifestacions entre el Penedès i l'extrem sud del Camp de Tarragona. Tanmateix, el canvi de la situació politico-social amb la definitiva imposició del liberalisme va afavorir l'extinció del gremi que havien patrocinat molts dels balls profans i, fins i tot, religiosos. D'altra banda, altres condicionants com la diglòssia o el canvi de sensibilitats socials van anar allunyant els balls del gust de la gent per donar pas a l'eclosió d'altres manifestacions de cultura popular (cf. Anguera, 1992: 41). L'extinció natural dels balls parlats va començar a la segona meitat del s.XIX i en poques dècades ja no en restava cap altra manifestació que el de Salomó.

Fig. 8. Ball de sant Joan de Rodonyà a principis del s.XX.
Font: A. M. Galofré Ferré.

Fig. 9. Ball de sant Bartomeu d'Albinyana de 1911.
Font: Marc Casellas.

En resum, sota la denominació de "ball parlat" s'apleguen costums representatius i espectaculars específics resultat de diverses tradicions dramàtiques i de variades formes de teatre de carrer, tant d'origen litúrgic com profà. Tots, però, mantenien els mateixos elements comuns: tenien música pròpia; es ballaven seguint un esquema molt simple; el text parlat era en vers; els diàlegs s'estructuraven de manera molt esquemàtica; es representaven de manera itinerant per carrers i places, tot i que l'escenificació completa s'executava en un indret concret, sovint en un empostissat; el vestuari era simple i representatiu; l'escenografia era molt senzilla, i tal com marcaven les prohibicions eclesiàstiques, eren representats només per homes. Hi havia un altre element comú en tots aquests balls: la presència d'un o més diables que, a més d'efectuar els parlaments inicials o, més sovint, finals, obrien espai entre el públic en la itinerància i marcaven el moment de representació dels parlaments⁹.

⁹ Cf. Palau M. (2019). Balls parlats. Enciclopèdia de les arts escèniques catalanes [versió electrònica]. Barcelona: Institut del teatre, <https://www.institutdelteatre.cat/publicacions/ca/enciclopedia-arts-esceniques/id1722/balls-parlats.htm>

2.2.2. El ball del Sant Crist de Salomó

SÍNTESI: En un moment de crisi per falta d'aliments, Josep Nin, un prohoms de Salomó, pren la iniciativa d'encapçalar una expedició fins a Alger per tal de comprar-hi blat. El protagonista i els seus companys s'embarquen a Altafulla i, després d'una dura navegació, arriben al port nordafricà. Allà entren en contacte amb un important comerciant, Mahomet, que els ofereix allotjament i afalacs durant la seva estada i amb qui fan tractes per a la compra del gra. Abans de la partida, però, Nin s'adona que a casa del musulmà hi ha una imatge del sant Crist. Preguntat l'amfitrió sobre aquella estranya possessió, respon que és el botí de guerra que el seu avi va portar d'una victòria sobre els cristians i que, des d'aleshores, en aquella casa no falten cap divendres a fer escarni de Jesús. Afligit per aquesta revelació, Nin vol comprar la imatge a Mohamet però aquest se li resisteix fins que el salomonenc li ofereix pagar el pes del gros crucifix en or. En el moment de fer la pesada del sant Crist, les balances s'equilibren quan hi posen la simbòlica xifra de 30 monedes. Aleshores, l'algerià s'ofèn pel que considera un engany i no els queda cap més remei que recórrer davant del rei d'Alger que mana repetir la pesada en presència seva. Novament es constata el fet prodigiós i les balances s'anivellen només amb 30 monedes d'or. Llavors Nin i els seus poden marxar amb el blat i el sant Crist, però just abans de sortir s'adona que Mohamet ha tallat un dit del peu al crucificat i encara és a temps de tornar i recuperar-lo. La travessa de retorn resulta plàcida i, en arribar al poble de Salomó, tota la població festeja els seus herois amb mostres d'entusiasme i de pietat vers la imatge. En l'exaltació final se succeeixen els parlaments laudatoris de les autoritats i s'exemplifica l'inici de la tradició i la devoció popular.

El ball del Sant Crist de Salomó s'enquadra en els anomenats balls parlats de temàtica religiosa. Malgrat que pròpiament no narra la vida de cap sant, per la seva estructura i pretensió parenètica, el podem considerar de tipus hagiogràfic.

Pel que fa a la historicitat dels fets narrats, hom coincideix a situar l'ambientació del relat al segle XVI, època de depressió econòmica i de conflictivitat amb la pirateria morisca. A més s'ha pogut demostrar l'existència d'un comerciant important de Salomó anomenat Josep Nin a qui, per un testament de 1607, hom atribueix l'impuls de la devoció al sant Crist de la localitat. Tanmateix res fa pensar que el viatge a l'Alger i els fets prodigiosos al voltant de la imatge del Sant Crist tinguin cap veracitat històrica, més enllà d'una particular devoció a la imatge d'un crucifix que el 1617 ja va atreure una primera peregrinació i que tot just un segle després comptava amb una confraria ben estructurada, goigs propis i un capella annexa al temple parroquial profusament decorada amb valuoses pintures,

Algunes representacions històriques del ball del sant Crist:

Fig. 10. Any 1939.

Fig. 11. Any 1954.

Fig. 12. Any 1965.

Fig. 13. Any 1972.

Font: Catàleg del patrimoni festiu del Dep. cultura de la Generalitat.

rar exponent del barroc a Catalunya (cf. Virgili, 1991: 15). Un auge encara més destacable si tenim present que l'actual capella del sant Crist va ser erigida en plena guerra de Successió.

Val a dir encara que aquest fenomen devocional està plenament en consonància amb la corrent pietosa que en temps de contrareforma va estendre molt el culte al sant Crist per Catalunya (Igalada, Piera, Balaguer, Anglesola...)

El text més antic del ball està publicat el 1843 i el signa Marc Fusté, un teixidor vallenc que també escrivia peces de teatre popular per encàrrec. Això no significa que no poguessin existir versions més antigues del ball de Salomó. De fet, els estudiosos coincideixen a situar les primeres representacions del ball a la primera meitat del segle XVIII, quan es constata que existeix un gruix popular i devocional prou consistent (erecció de la capella, creació de la confraria, pelegrinatges, publicació de goigs...) i que coincideix amb un període de florida dels balls parlats religiosos. Però a principis del segle XIX sembla que es volgué donar un nou impuls al ball amb l'encàrrec del nou text a Fusté. De fet, poc després apareix una versió castellana de la mateixa obra i, més modernament, es va redactar la versió de 1940 en català pel rector Mn. Marçal Martínez que, posteriorment revisà el text el 1954 i 1972 (cf. Bernadas, 1991: 130).

Aquest darrer arranjament es va escaure en la gran reformulació moderna del ball. En efecte, a principis dels anys 70 del segle passat els promotors del ball de Salomó eren conscients del declivi inexorable en el que es trobaven com a darrers supervivents d'aquesta manifestació cultural i van entomar la iniciativa de repensar les representacions per assegurar-ne el futur. Per això cercaren l'assessorament de l'Institut del Teatre de Barcelona on els professors Fabià Puigcerver, Josep Messeguer i Iago Pericot lideraren un treball de curs que culminà amb la representació de 1972 que ja s'ubicà a l'interior de l'església parroquial i on s'incorporaren nombrosos canvis escènics, dramàtics i musicals. Aquesta actualització comportà una gran embranzida que tingué continuïtat amb una nova composició musical i disseny coreogràfic el 1986, la renovació del vestuari el 1990 i la incorporació d'altres millores que valgueren el reconeixement del públic i la definitiva fixació anual de les representacions (quatre diumenges de maig). Això ha suposat que el ball de Salomó sigui l'únic que no ha deixat mai de representar-se fins als nostres dies, amb una cadència mínima d'un cop per dècada.

2.2.3. Segon repte: harmonitzar el sentit identitari

El ball parlat de Salomó, per la seva temàtica, es pot emmarcar en allò que s'ha convingut a anomenar un "drama d'origen" (Roma, 1990), és a dir, una narració que aporta components d'iniciació i de mite d'emparament del lloc per part d'una comunitat.

Hem de tenir present aquesta característica com a punt de partida. Malgrat que el contingut del ball traspuï una hegemonia teocràtica i vulgui justificar i perpetuar certs rols socials o un adoctrinament religiós (Anguera i Bargalló, 1986), no podem aventurar-nos a afirmar que això fos un objectiu que el ball es proposés implantar per ell mateix, fruit d'una estratègia orquestrada per uns actors socials determinants. Però, si més no, era un reflex de les relacions de poder, veritat i dominació que hi havia en la societat on apareix i es desenvolupa aquesta representació: preeminència i paternalisme de les classes dirigents, influència de l'Església en la determinació de l'ordre moral i religiós, relegament de les dones a un lloc secundari amb exclusió de qualsevol iniciativa social.

Emergeix un nou repte conceptual per al nostre projecte: enfocar correctament uns valors identitaris que impregnen el bé cultural i que podrien resultar no significatius o rebutjables per part de molts dels visitants potencials.

Essent la devoció al sant Crist i la llegenda de la seva arribada molt més antigues que el text del ball, hom ha deduït que els salomonencs van voler immortalitzar aquesta tradició que condensa el sentir local d'identitat pròpia en la forma d'un ball parlat que, a la primera meitat del s.XIX, era una expressió artística popular molt en boga a la zona. Aquest sentit identitari, de drama d'origen impregnat en el sentiment col·lectiu, és determinant per explicar la pervivència del ball en el temps. Altres balls parlats de temàtica religiosa sense aquest arrelament en inicis gairebé mitològics de la comunitat local van anar esllanguint-se fins a desaparèixer inexorablement.

Així, la devoció al sant Crist i la representació del ball parlat van esdevenir un binomi indestruable que alimentava un sentit d'identitat i de pertinença singular respecte als altres pobles, falcava unes relacions socials i, fins i tot, reforçava una religiositat apartada de la centralitat eclesiàstica, amb una talla de particularitats pròpies que esdevenia referència en la perifèria (Roma, 1990).

Aquest element cultural, doncs, té un sentit identitari molt marcat i caldrà preguntar-se fins a quin punt pot ser un actiu positiu o bé pot comportar conflicte. Heus ací, doncs, un nou repte conceptual per al nostre projecte: enfocar correctament uns valors d'identitat que impregnen el bé cultural i que podrien resultar no significatius o rebutjables per part de molts dels potencials visitants (localisme, jerarquització, religiositat popular, relegament de les dones...).

Per evitar aquest risc caldrà **posar en joc l'òptica educativa** i plantejar-se els dos usos possibles del patrimoni identitari: un d'inadequat que pren la identitat com una arma per adoctrinar imposant els propis criteris en detriment dels altres i transforma el patrimoni en una mena d'abanderat de l'orgull localista i alimentador de mites; o bé, l'ús adequat que es remet al fonament i funció del bé cultural i presenta el patrimoni identitari des del respecte per l'altre, amb orgull legítim de l'obra d'un grup humana, però emetent valors positius (cf. Santacana i Martínez, 2013: 57).

Malgrat que un element patrimonial hagi sorgit d'un passat amb uns valors que no corresponen a l'espectador del present també pot esdevenir interessant i educatiu segons el context en què s'utilitzi. El fenomen identitari com a generador de patrimoni és inherent a la pròpia cultura i dóna profunditat a la mirada humana. Qualsevol grup humà amb certa consciència de la seva "particularitat" necessita visibilitzar-se, mostrar allò que creu que el singularitza (Santacana i Martínez, 2013: 59). Una presentació veritablement educativa d'aquest PCI evitarà que es generi exclusió o distància i produirà en el visitant un efecte estimulants i positiu, un acte autònom de reflexió i d'enriquiment personal.

Fig. 14. Foto de grup actual. Font: Ball del sant Crist.

2.3. Els centres d'interpretació

2.3.1. Un concepte propi dins l'àmbit museístic

Durant les darreres dècades, en el nostre panorama cultural i patrimonial han proliferat els anomenats “centres d'interpretació”. En termes generals, difereixen dels museus perquè no tenen com a principal finalitat la conservació, protecció i estudi de béns patrimonials i, per tant, no compten amb una col·lecció pròpiament dita, malgrat es puguin servir d'algunes peces materials en les seves exposicions (Martin, 2009).

De fet, es tracta d'un ampli ventall d'instal·lacions i equipaments etiquetats amb una terminologia que sovint és vaporosa i fluctuant en funció de les àrees geogràfiques i dels autors o institucions que en fan ús. “Centre de visitants”, “centre de recepció” i “centre d'interpretació” són, a la pràctica, accepcions intercanviables. I malgrat que pugui semblar que els “centres de visitants o de recepció” acompleixen una funció informativa i pràctica prèvia a una visita a un lloc patrimonial i que el “centre d'interpretació” fa una proposta més detinguda i immersiva, *de facto* no hi ha una diferència clara.

L'antecedent d'aquest tipus d'instal·lacions cal cercar-lo en context anglosaxó, en la producció de còpies del segle XIX i en els museus de rèpliques que s'erigiren fins entrat el s.XX. L'exhibició d'aquests elements demanava una contextualització que permetés entendre el grau d'importància i singularitat que tenien. També a finals del s.XIX l'aparició dels grans parcs naturals a EUA va anar comportant la instal·lació d'equipaments per a orientar els visitants (cf. Martín 2013: 22). De tota manera, dues circumstàncies van propiciar el naixement d'una museologia pròpiament interpretativa: l'eclosió de noves corrents pedagògiques i l'aparició del turisme que demandava unes altres necessitats en relació amb la promoció i explicació del patrimoni.

En el camp teòric, Freeman Tilden està considerat el pare de la museologia interpretativa. Segons aquest autor, la interpretació és «una activitat educativa que pretén revelar significats i interrelacions a través de l'ús d'objectes

originals, per un contacte directe amb el recurs o per mitjans il·lustratius, sense limitar-se a donar només la informació dels fets» (Sabaté i Gort, 2012: 71). Així doncs, allò que caracteritza un centre d'interpretació és la seva funció mediatra, encaminada a desvetllar sentits i establir vinculacions entre allò que es presenta i l'espectador. Això depassa la simple informació o comunicació, es tracta de conferir un significat i una vivència, proporcionant diferents versions.

Aquestes funcions de la interpretació, que en certa manera també poden ser aplicables als museus en general, esdevenen úniques i centrals en el cas del centres d'interpretació. L'absència de col·lecció fa que els centres d'interpretació prenguin distància de les atribucions clàssiques dels museus (custòdia, conservació, investigació, exhibició, difusió) i s'orientin plenament al sentit etimològic de "interpretare", és a dir, revelar el sentit d'una cosa. Per això, aquests equipaments a més de presentar les coses amb claredat i mètode, han de desvetllar el seu sentit evident i ocult, d'ahir i d'avui (cf. Martín, 2013: 32).

El procés d'interpretació, doncs, hauria de portar a escalar tres nivells:

- Significat funcional: *per a què serveix?, com funciona?, en què consisteix?...*
- Significat contextual: *en quina situació o escenari es troba?, en quin context es desenvolupa?...*
- Significat simbòlic: *quin valor té per a mi?, en què em sento implicat/interpel·lat per allò o en allò?...*

Tenint present aquesta triple dimensió, Martín (2013: 35-37) redacta aquest decàleg per a tot centre d'interpretació:

1. Relaciona allò que s'ha d'interpretar amb les idees prèvies del visitant.	6. Selecciona conceptes rellevants.
2. El seu objectiu és instruir, emocionar, provocar o desencadenar idees.	7. Conté elements lúdics.
3. Té en compte els segments d'edat dels visitants.	8. Utilitza recursos museogràfics diversos.
4. Concep la interpretació com un fet global i no parcial (localista).	9. Té present que interpretar no és només informar.
5. Interpreta objectes patrimonials sense necessitat de que els continguin.	10. Organitza jeràrquicament els continguts.

Aquestes directrius de la museologia interpretativa hauran d'orientar la fase projectiva del nostre treball, tant en el disseny del guió museològic com en la previsió de les concrecions museogràfiques.

2.3.2. Tercer repte: fonamentar la vigència del model

És clar que aquest dibuix ideal contrasta amb una realitat on s'han constatat tot sovint problemàtiques de gruix que han desembocat en el desprestigi i en una certa decadència generalitzada dels equipaments dedicats a la interpretació del patrimoni cultural. Aquestes inconsistències les podem detectar en totes les fases del projecte (Martín, 2013):

a) En la planificació:

Aquest tipus de centres han irromput en un buit legal, atès que estan inclosos implícitament en la legislació autonòmica sobre museus. Només en comptades excepcions, com en el cas pioner de les Balears, tenen una consideració específica i una normativa pròpia que n'ordena la implantació.

La proliferació de centres d'interpretació al nostre país, doncs, ha obeït a criteris més aviat espuris que no pas a unes raons objectives i ben fonamentades. Les iniciatives parteixen de motivacions de tipus polític o d'oportunitats molt circumstancials. Per exemple, els centres són l'excusa per a justificar la rehabilitació d'edificis històrics o, contràriament, per "omplir" aquests immobles ja recuperats.

Els factors d'ocasió econòmica o d'interès polític són els únics que defineixen l'oportunitat del moment i això va en contra d'una planificació estratègica seriosa i d'una implicació real i sostinguda de la comunitat local.

b) En la projecció i l'execució:

Es porten a terme projectes que no tenen capacitat d'atrapar el públic, mancats de personalitat i amb solucions museogràfiques poc adequades (per dispositius excessivament complexos i difícils d'actualitzar o per presentacions anodines que no tenen en compte les necessitats específiques dels diversos públics).

El disseny d'aquestes instal·lacions no té prou en compte les característiques genuïnes de la interpretació. No aconsegueixen sortir de la simple transmissió d'informació ni esdevenen un instrument que permeti al visitant copsar

Els desprestigi i una certa decadència generalitzada dels equipaments dedicats a la interpretació del patrimoni cultural són conseqüència de les inconsistències de molts projectes i, en l'actualitat, comporta el repte d'un treball de fonamentació més participatiu i ben travat.

sentits, valorar i crear un vincle personal que fins i tot arribi a emocionar-lo. Novament, una projecció estudiada amb més cura i la concurrència de la comunitat local podrien haver evitat l'excés d'intel·lectualisme o els discursos eteris.

c) En el manteniment i l'avaluació:

La deficient adequació d'aquests equipaments sovint cristal·litza en les enormes dificultats de pervivència en el temps: pressupost insuficient per al manteniment de l'espai, apertura restringida per manca de personal... Tot sovint no s'ha previst un model de gestió i són les administracions locals que l'improvisen un cop el centre ja està inaugurat. D'altra banda, gairebé mai es preveuen els mecanismes per avaluar la comunicació, la satisfacció dels visitants o l'adequació i renovació dels continguts.

En el que hem anat veient, doncs, emergeix com a constant la necessitat d'una planificació institucional seriosa i que ha d'**incloure la comunitat en totes les fases del projecte**, cercant fórmules adequades per tal que, sentint-se com a propi el centre d'interpretació, esdevingui un actiu fonamental per a sostenir-lo.

Tot plegat ha suposat la davallada inexorable de públic i fins i tot l'abandó de molts d'aquests espais, especialment quan l'impuls de la novetat ja ha quedat enrere. No és estrany, doncs, que avui dia els centres d'interpretació estiguin qüestionats i que el projecte d'un nou equipament d'aquest tipus, com el que plantegem, requereixi una fonamentació més participativa i ben travada.

Fig. 15. Dansa interpretada pel cos del ball. Font: ball del sant Crist.

2.4. Conclusió: El *museu d'identitat* com a desllorigador de reptes i sintetitzador de respostes.

Després de l'anàlisi feta, cal establir la manera de respondre ordenadament als reptes que han anat emergint. Per fer-ho resulta molt interessant la categoria "Museu d'identitat" que M. Asensio i E. Pol (2012) desenvolupen sense entrar, pròpiament, en la distinció entre museu i centre d'interpretació. Ho resumeixen en «narrar a través del patrimoni, allò que sóc i com sóc» allà on «existeix una consciència de la pròpia idiosincràsia que es desitja transmetre a les generacions futures», de manera que el centre «planteix preguntes, assagi respostes i ens ofereixi la possibilitat de participar en la construcció de significats compartits». Així doncs, «el referent és social i personal perquè els individus i el seu coneixement estan al punt de partida per a la seva museització, cosa que afavoreix un llenguatge preeminentment narratiu» (Asensio i Pol, 2012: 308).

No es tracta, doncs, d'una operació per amplificar un particularisme acolorit o per imposar un identitarisme des d'una visió restrictiva o defensiva. La mirada no es focalitza en el passat sinó que a partir d'allò que és un llegat cultural potent i ben assentat es presenta una perspectiva de futur, en tant que se'n vol remarcar la vàlua i oferir una reflexió actualitzada i projectiva. El que fa pertinents aquest tipus de centres és la voluntat d'oferir una aproximació estimulante, basada en la interpretació i des de molts punts de vista, a un públic que va més enllà del territori immediat i que apunta a l'ampli espectre del turisme cultural.

Els autors, a més, plategen una fonamentació molt discernida d'aquestes institucions museístiques, entenent que, per la seva naturalesa local, s'han de descartar si no es poden emmarcar en un projecte en xarxa prou sòlid i si no compten amb la concurrència veritable de la comunitat que sosté el bé patrimonial.

Aquest model pot donar una resposta harmonitzadora als reptes conceptuals que han anat emergint en els apartats precedents i a les respostes parcials que s'han apuntat. Recapitem ordenadament allò que hem vist i posem-ho en relació amb el que planteja el "museu d'identitat" (Caldera, Asensio i Pol, 2010):

El concepte de museu d'identitat pot donar una resposta harmonitzadora als reptes conceptuals que han emergit en els apartats precedents i a les respostes parcials que s'hi han anat apuntant.

a) Referent al patrimoni cultural immaterial:

Ha aparegut la dificultat de museïtzar una realitat patrimonial immaterial viva fora del seu àmbit de representació i transmetre'n una experiència significativa pel visitant. Hi ha també el perill d'esclerotitzar l'evolució pròpia i viva d'aquesta manifestació presentant-ne un foto fixa que no permet prou una projecció cap al futur.

La línia de resposta que hem indicat preliminarment apuntava al component emocional com a transmissor d'una experiència i generador d'aprenentatge.

La museologia d'identitat ho recull i ho presenta en dues premisses que poden donar-hi resposta:

- La participació directa i pautada de la comunitat possibilita una identificació del discurs amb els sentiments i inquietuds del territori i de la comunitat.
- La utilització d'un llenguatge narratiu (per sobre de l'explicatiu o descriptiu) reflecteix més eficaçment aquesta connexió amb la comunitat i aconsegueix una transmissió més efectiva de l'emoció, que genera aprenentatge.

b) Referent a la singularitat i sentit identitari dels balls parlats:

Hem vist la dificultat d'acotar el discurs científic del ball (interrelació de la història, la filologia, l'etnografia...) i el repte de fer una presentació amb un orientació prou oberta i àmplia, rigorosa però que no s'encalli en l'elitisme intel·lectual. D'altra banda, el ball del sant Crist reflecteix sentiments de pertinença, esquemes i rols de poder de diferents moments (estrats socials, preeminències religioses, capteniment de les dones...) que poden resultar massa restrictius o localistes per als forans.

La línia de resposta que hem indicat preliminarment apuntava cap al component educatiu en el respecte i la pluralitat com a via d'encarrilar aquestes singularitats que dificulten la presentació del bé cultural a un públic ampli i transversal.

La museologia d'identitat també ho recull i insisteix en dues característiques que poden donar-hi resposta:

- El protagonisme de la comunitat permet contextualitzar allò que es presenta, mostrant l'orgull de la idiosincràsia pròpia però, alhora, evitant caure en la ideologia o el localisme tronat si es fa una mirada seriosa que convidi a construir significats compartits a partir de les identitats pròpies i legítimes.
- El desplegament d'un entorn d'aprenentatge que resulti educatiu des de les bases de la més genuïna interpretació (amb participació, elecció múltiple, accessibilitat, etc.) facilita al visitant una apertura i una aprehensió conceptual que li ofereix molts estímuls per participar de la reflexió i treure'n conclusions pròpies.

c) Referent a la pertinència i sostenibilitat d'un centre d'interpretació:

S'ha convingut que el repte més agut és el d'assegurar la viabilitat i manteniment de l'equipament, així com la vitalitat i la renovació sostinguda del centre. No es posa en dubte la metodologia de la museologia interpretativa però l'experiència ha demostrat que una planificació deficient o una aplicació mal entesa de la interpretació porten, inexorablement, al declivi i fins al tancament dels equipaments menys consistents.

La línia de resposta que hem indicat preliminarment apuntava vers un model participatiu i d'implicació comunitària amb un disseny de gestió ben ponderat.

La museologia d'identitat també ho considera i remarca dues característiques que poden aportar solidesa a la resposta:

- L'adequació de la dimensió del projecte i un model de gestió amb un protagonisme directe per a la comunitat local, donant més importància al projecte basat en les persones que no pas a la cultura material que pugui contenir.
- La mentalitat globalitzadora que sumi patrimoni immaterial, material i natural i permeti establir xarxes que posin en relació diferents actius locals o territorials. La suma d'actius pot aportar la consistència necessària al projecte particular. Igualment cerca l'equilibri entre l'obertura als interessos locals i el ressò cap a enfora, també com a pol d'atracció i desenvolupament, amb una visió que superi l'endogàmia, assoleixi sinèrgies estables i projecti al futur.

En definitiva, el fet d'emmarcar el nostre projecte en els museus d'identitat ens permet clarificar les característiques del centre per identificar millor les necessitats que se'ns plantegen i oferir-hi una resposta més pertinent.

Quadre resum del marc teòric i conseqüències per a la fase projectiva

Aspectes analitzats	Repte que se'n desprèn	Línia general de resposta	Respostes del model que hem adoptat: MUSEUS d'IDENTITAT		Respostes concretes que hi donarem en el nostre projecte
			Aportació destacada:	I en la vessant comunitària:	
Especificitat del PCI	1r REPTE: No esclerotitzar un patrimoni viu	Transmissió d'emocions	Preeminència del llenguatge narratiu	Discurs que parteix dels sentiments de la comunitat local	▪ Participació real de la comunitat en la preparació de continguts (v. 5.2.1.) ▪ Disseny museològic amb originalitat narrativa (v. 5.2.2.)
Singularitat de balls parlats	2n REPTE: Reflectir correctament els identitarismes	Enfoc educatiu i crític	Visió educativa des de la perspectiva de la interpretació més genuïna	Vivència comunitària posada en context i com a aportació a un futur compartit	▪ Visibilització d'un fenomen antic i ampli que transcendeix el localisme (v. 5.2.3.) ▪ Disseny museològic i museogràfic accessible i amb elements per a la reflexió crítica (v. 5.3.1.)
Vigència de centres d'interpretació	3r REPTE: Fonamentar la sostenibilitat del model	Estudis i model participatiu	Xarxes sòlides d'actius patrimonials	Model de participació comunitari en totes les fases del projecte	▪ Vinculació directa amb els actius patrimonials del Baix Gaià (v. 4.4.2.) ▪ Model de gestió cooperatiu entre administració local i l'associació del ball (v. 6.1.)

3. Marc estratègic

3.1. Missió / Visió:

Missió: Interpretar i divulgar la singularitat dels balls parlats com a patrimoni viu i significatiu de la teatralitat popular a partir de la vivència col·lectiva del ball del sant Crist de Salomó.

Visió: Esdevenir una eina clau per a la revalorització de la cultura immaterial del Baix Gaià que contribueixi a la pervivència, prestigi, estudi i potenciació del fenomen dels balls parlats.

3.2. Objectius del projecte

Objectiu general:

- Crear un centre d'interpretació a cal Cadernal de Salomó sobre el fenomen dels balls parlats partint de l'autòcton del sant Crist i obert als altres, que susciti interès i generi motivació als visitants.

Objectius:

- Obtenir la millor forma de participació de la comunitat local per a la projecció de l'equipament, i en la seva dinamització i evolució sostinguda.

- Aconseguir en el visitant una experiència d'immersió en el fenomen dels balls parlats que faci valorar la importància d'aquesta manifestació de PCI i motivi a l'assistència presencials de les representacions dels balls.
- Desenvolupar un discurs museològic coherent i amb un estil preminentment narratiu que transmeti la vitalitat del PCI i que incideixi en l'emocionalitat del públic.
- Aplicar una museologia interpretativa que desvetlli l'interès i la reflexió crítica del visitant tot transcendent les visions localistes i els missatges estereotipats.
- Aportar solucions museogràfiques accessibles i equilibrades per tal d'aconseguir la major atrapabilitat de tots els segments de públic i de cada persona, sigui quina sigui la seva situació o el seu canal principal d'aprenentatge.
- Establir un model de gestió pertinent, realista i sostenible per a la consecució del projecte i per al seu posterior funcionament, que contempli una implicació efectiva de la comunitat local.
- Contribuir a la posada en valor del patrimoni material històric de Salomó vinculat amb el ball (can Cadernal i capella del Sant Crist)
- Incentivar, com a equipament de referència, la reactivació i fonamentació del Parc Cultural del Baix Gaià i la interconnexió amb la resta d'atractius culturals d'aquesta subcomarca.
- Definir un pla de comunicació ponderat i efectiu.
- Dissenyar un esbós de pla educatiu en col·laboració amb l'escola local i amb d'altres actors.
- Esbossar una proposta d'activitats i d'estratègies per a la generació d'ingressos.

4. Estat de la qüestió, diagnòstic

4.1. Aspectes territorials (externs)

4.1.1. Característiques generals de l'entorn territorial

Dades territorials.- Salomó és un petit municipi situat a l'interior de la comarca del Tarragonès, a la zona anomenada del Baix Gaià, en un territori de muntanya baixa, a uns 15 kilòmetres de la costa i al bell mig del triangle que dibuixen els caps comarcals de Tarragona, Valls i El Vendrell.

Fig. 16 i 17. TV-204 arribant a Salomó i estació de FF.CC. Font pròpia.

Els accessos per carretera al poble són només dos i de categoria local. Seguint una de les vies en direcció sud s'arriba a l'autopista AP-7 (11 km) i en direcció nord a l'autopista AP-2 (13 km). Hi ha estació de ferrocarril de la línia R13 (Barcelona-Lleida per Valls, sense passar per Tarragona ni Reus) als afores, però la freqüència de trens que hi tenen parada és només de quatre diaris en cada sentit. També hi ha línia d'autobús a Torredembarra i Tarragona, amb una mitjana de tres serveis diaris, però no circula els dies festius.

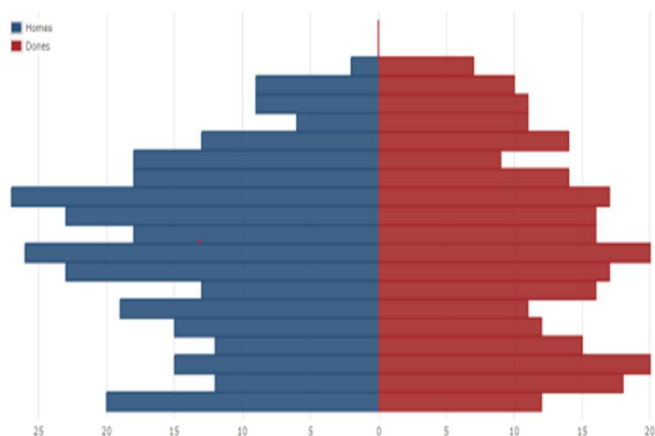

Fig. 18. Comarca del Tarragonès (blau) i terme municipal de Salomó (groc). Font: Elaboració pròpia.

Les característiques pròpies de Salomó el constitueixen com un cas particular en el conjunt de la seva comarca ja que es troba aïllat de la dinàmica socioeconòmica dels municipis costaners del Tarragonès (com Roda de Berà, Torredembarra o Salou) i de la mateixa ciutat de Tarragona. Malgrat la proximitat d'infraestructures viàries de primer nivell (autopistes AP-7 i AP-2 o estació del TAV Camp de Tarragona) i de centres i equipaments turístics potentíssims de la Costa Daurada (Salou, Port Aventura, Tarragona, Altafulla...), Salomó no participa directament d'aquests dinamismes econòmics.

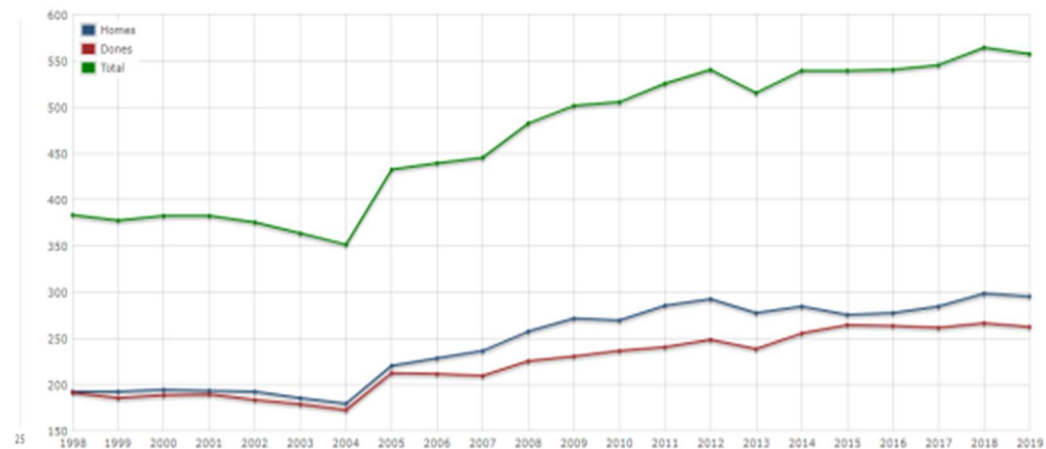
Dades demogràfiques.- El cens actual no arriba a 600 habitants (564 l'any 2018) però el poble ha revertit una tendència minvant i en els darrers 15 anys presenta una evolució demogràfica lleugerament ascendent. La distribució d'edats és molt semblant a la mitjana catalana, força envellida, però amb inclinació cap a un tímida rejuveniment gràcies al saldo migratori que ha resultat positiu en la darrera dècada. Si només es comptés amb el creixement natural, el balanç seria negatiu (fins a un -1,33% en la primera dècada del s.XXI segons dades de l'Idescat). La presència d'immigració és notable (les persones amb nacionalitat estrangera són una quarta part del cens, 160 vs 404) i la seva procedència és majoritàriament del Marroc.

Fig. 19. Piràmide de població i edat quinquennal (2018)

Font: Idescat, a partir del padró continu de l'INE.

Fig.20. Evolució del padró municipal d'habitants

Font: Idescat, a partir del padró continu de l'INE.

Dades econòmiques.- Tot i que es manté l'activitat agrícola en conreus de secà, la majoria dels veïns treballen a la indústria o al sector serveis, en els complexos industrials del voltant de Tarragona i en poblacions costaneres veïnes. Al poble hi ha una cooperativa agrícola que bàsicament elabora vi i oli, algunes botigues de queviures i productes locals i mitja dotzena de petites empreses. El municipi compta amb tres bars-restaurant i dos establiments hotelers de turisme rural amb una capacitat total de 30 places.

Dades culturals i educatives.- A banda de la dedicada al ball, a Salomó hi ha registrades quatre associacions culturals que apleguen respectivament diferents franges d'edat i interessos: jubilats, joves, cultura i història local, bitlles tradicionals. Hi ha un equipament cultural privat (casal Salomonenc), mentre l'ajuntament preveu que cal Cadernal esdevingui un gran equipament cultural públic, més enllà del punt de lectura que ara hi ha ubicat.

El poble conserva l'escola pública d'educació infantil i primària que porta precisament per nom "Josep Nin" i compta amb una llar d'infants municipal.

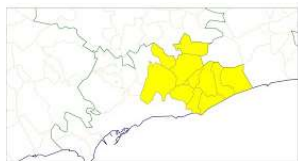

Fig. 21. Situació de la subcomarca del Baix Gaià dins del Tarragonès.

Fig. 22. Logotip del Consorci turístic del Baix Gaià.

4.1.2. Anàlisi de les dinàmiques territori-cultura

Identificació territorial.- Malgrat que administrativament es troba ubicat a la comarca del Tarragonès, Salomó històricament se sent part de la subcomarca del Baix Gaià, que configuren 11 municipis situats a banda i banda del curs baix del riu, i que serveixen una identitat pròpia que els singularitza com un enclavament entre l'Alt Camp (cap a l'interior), el Baix Penedès (cap a llevant) i Tarragona i la seva àrea d'influència (cap a ponent). Val a dir que el Baix Gaià lliga poblacions interiors amb d'altres de marítimes, essent part de la Costa Daurada nord i del seu prelitoral.

Aquesta particularitat identitària no ha estat motiu de fricció amb l'ens supramunicipal, ans ha resultat un actiu que s'ha potenciat des del propi Consell comarcal del Tarragonès per impulsar aquesta zona de la comarca, de Tarragona cap a amunt, molt menys marcada per la presència dels grans complexos petroquímics de La Pobla-La Canonja, o turístics de La Pineda-Salou. Així doncs, la marca "Baix Gaià" ha estat explícitament promoguda per l'administració

comarcal que l'any 2007 va constituir, conjuntament amb els municipis del territori, el "Consorti turístic del Baix Gaià" per tal de potenciar turísticament aquesta zona.

Patrimoni cultural.- Els pobles del Baix Gaià mantenen un patrimoni cultural històric-monumental molt destacat. Pel fet d'haver estat durant molt temps la frontera de la marca Hispànica el curs del riu conserva molts vestigis de castells i fortaleses medievals, així com jaciments anteriors, íbers i romans.

El patrimoni natural també hi és molt destacable ja que en pocs quilòmetres es pot trobar una gran biodiversitat: ambients litorals, zones humides de ribera, boscos i garrigars de mitja muntanya i paisatges agrícoles.

En el camp del patrimoni cultural immaterial podem trobar arts productives tradicionals del sector primari (agricultura i pesca) així com un ric patrimoni festiu i popular. Però la particularitat més destacada rau en ser l'epicentre geogràfic i històric del fenomen dels balls parlats. De fet, en molts pobles veïns de Salomó s'han recuperat molts d'aquests balls que els eren propis. De tota manera, però, els balls recuperats tenen un caire més sobri perquè reediten les formes antigues i no presenten la complexitat i desplegament artístic i tècnic que ha desenvolupat el de Salomó.

Desenvolupament turístic territorial.- El Consell comarcal del Tarragonès, a través del seu Institut comarcal d'ocupació i de desenvolupament econòmic (ICODE), en el marc del Pla estratègic de turisme de Catalunya 2005-2010, va promoure una actuació per promocionar turísticament la zona del Baix Gaià, implicant l'aleshores existent Agrupació de municipis turístics del Baix Gaià i la Universitat Rovira i Virgili. Aquest projecte propi volia reaccionar al fet que la subcomarca en qüestió es trobava invisibilitzada entre dues marques turístiques molt potents: la de Costa Daurada, al litoral, i la de la ruta del Císter, més a l'interior.

Es volia dissenyar i posar en marxa l'anomenat Parc cultural del Baix Gaià que donés resposta a aquests quatre grans objectius (Salvat, 2011: 140):

- Consolidar l'activitat turística al Baix Gaià.
- Posicionar el Baix Gaià com a marca pròpia en el marc de la Costa Daurada.

- Oferir una proposta diferenciada a través de la cultura.
- Integrar els municipis de l'interior amb l'oferta de la costa.

La concreció d'aquest projecte contemplava una ambiciosa intervenció en quatre camps interrelacionats:

- La gestió, dotada dels recursos adients per a acomplir les funcions de coordinació dels espais i iniciatives, per donar projecció al projecte i per estar al servei dels visitants.
- Els itineraris temàtics que singularitzessin alguns destins interrelacionats en aquests territoris (ex. ruta de castells).
- Els centres d'interpretació, equipaments que actuessin en xarxa i mostressin el patrimoni de cadascun dels eixos a desenvolupar (historicoartístic, natural, cultura immaterial).
- Les connexions, amb els recursos adients per interrelacionar les poblacions i els seus actius, tot destacant com a eix principal l'activació de la Ronda Verda per tot el tram baix del riu.

Esquema estratègic del Parc cultural del Baix Gaià

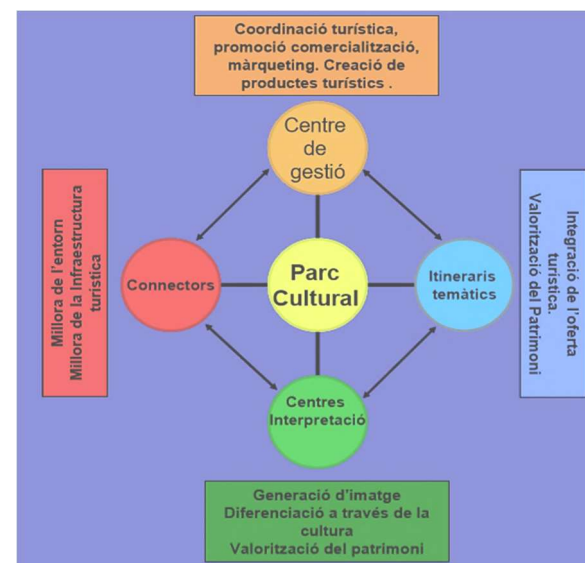

Fig.23.

Font: Salvat, 2011: 142.

A més de les intervencions de museografia interpretativa en monuments, jaciments i paratges naturals, el Parc preveia la posada en marxa de tres grans centres d'interpretació que fossin els abanderats més destacats del projecte: el castell del Catllar sobre els conjunts històrics i monumentals (centrat en els castells al llarg del riu); cal Cabaler a Creixell sobre les arts productives adaptades al medi natural; cal Cadernal de Salomó sobre les manifestacions de cultura popular. De tots tres només es va materialitzar el primer, en bona mesura per les limitacions pressupostàries de la darrera crisi econòmica. A continuació es veu sintèticament la previsió d'equipaments d'interpretació patrimonial que es va fer i el seu grau de materialització:

Fig. 24. Quadre-resum dels equipaments d'interpretació patrimonial del Parc Cultural del Baix Gaià

	Tema	Recursos	Equipaments d'interpretació
Material	Història i patrimoni	Els castells medievals	- Castell del Catllar: centre d'interpretació dels castells de la marca (b)
		Jaciments arqueològics íbers i romans	- Vil·la romana dels Munts d'Altafulla, Arc de Berà i poblat ibèric del Catllar (a)
Natural	Natura i paisatge	Riu Gaià, el litoral i l'interior	- Ronda verda del riu (b) - Miradors diversos (a, c)
		Producció integrada	- Cal Cabaler de Creixell: centre d'interpretació de natura i producció integrada al medi (c) - Molí d'oli de la Pobla de Montornès (a) - Molí i farga de la Riera de Gaià (c)
	Immateri	Cultura popular	Les tradicions
El folklore			- Centre de cultura popular de Torredembarra (c)

Font: Projecte del Parc Cultural del Baix Gaià elaborat per la URV (Salvat, 2011: 144)

- (a) Equipament vigent ja en el moment de la redacció del projecte.
- (b) Equipament projectat i portat a terme a dia d'avui.
- (c) Equipament projectat però no portat a terme.

Salomó, per tant, es trobava plenament integrat en aquest Parc cultural, aportant com a principal actiu el ball parlat i l'edifici històric de cal Cadernal i ocupant una posició estratègica en el desplegament del conjunt del PC del Baix Gaià.

Val a dir, però, que aquest ambiciós projecte mai no ha estat implementat de forma orgànica i actualment no hi ha una actuació decidida per continuar-ne el desenvolupament. La dotació econòmica pressupostada pel consell comarcal fins 2015 no ha tingut continuïtat i el "Consorti turístic del Baix Gaià" no actua com a impulsor i gestor integral del projecte sinó que treballa en iniciatives molt més parcials.

4.2. Aspectes institucionals (interns)

Nota prèvia.- En la projecció del centre d'interpretació hi ha diversos actors institucionals implicats, especialment el Consell comarcal del Tarragonès (com a principal impulsor de l'oblidat Parc Cultural del Baix Gaià) i l'ajuntament local. Tanmateix, aquesta anàlisi la fem de l'Associació del Ball del sant Crist donat que representa la vehiculació formal de la comunitat que manté viva aquest expressió de PCI i que està cridada a tenir part protagonista en la planificació, materialització, avaluació i gestió del projecte.

4.2.1. Trajectòria de l'organització

Evolució de l'organització i moment present.- Com ja s'ha exposat, el Ball del sant Crist és una antiga expressió de teatralitat popular que, com a tal, s'ha desenvolupat a redós d'un poble que se l'ha sentit seu de forma comunitària i que ha maldat per representar-lo sempre. Per això, no hi havia hagut mai preocupació per dotar aquesta manifestació cultural d'una estructura organitzativa o jurídica que en falqués la materialització.

Val a dir que, passada la guerra civil, la motivació de les representacions va anar lligada sovint a donar lluïment a efemèrides concretes, com ara la restauració de la capella del sant Crist de l'església. La iniciativa partia de la pròpia parròquia o de les autoritats municipals i l'elenc de teatre local proveïa la major part d'actors. Un "patronat" format per membres del ball ho regia tot. Però aquest ens informal s'ha anat diluint fins a desaparèixer, sense que això anés en detriment de la celebració del ball.

L'ajuntament va heretar el protagonisme en la tasca de donar empara institucional al ball a l'inici del període democràtic. Aquesta identificació entre ball-poble-ajuntament no és estranya en un municipi de dimensions reduïdes i va ser la manera més ràpida per respondre eficaçment a algunes necessitats que s'anaven presentant (economia, promoció...).

Per últim, cal considerar la parròquia del poble com un darrer factor local. L'evolució del ball en el segle XX va estar molt liderada per l'activisme d'alguns dels rectors, de mentalitat oberta i identificats culturalment amb el catalanisme. En l'imaginari col·lectiu, es considera que el ball va néixer antigament com a expressió de fe i a redós de la parròquia però que ha anat més enllà de les significacions religioses i ha passat a ser patrimoni col·lectiu i signe d'identitat d'un poble. Avui en dia, doncs, la parròquia es limita a facilitar l'església i locals annexos durant el mes de maig per a que es transformi en espai teatral.

Les circumstàncies canviants en temes burocràtics i de legislació, van fer que l'any 2008 es convingués la constitució de l'Associació cultural del Ball del Sant Crist. En l'article segon dels seus estatuts s'afirma que «els fins de l'associació són: portar a terme les representacions del Ball del Sant Crist de Salomó, la seva promoció i divulgació; i l'organització d'activitats culturals, artístiques i recreatives. En queda exclòs tot ànim de lucre».

Imatge i prestigi.- L'interès pel ball del sant Crist, i pels balls parlats en general, va tornar a créixer a finals del s.XX essent objecte, per la seva singularitat, de monografies científiques i d'estudis en dos congressos internacionals que va organitzar la Universitat Rovira i Virgili sobre teatralitat popular i tradicions (1990 i 2014).

El 1999 l'ajuntament va impulsar i obtenir que el ball del sant Crist fos declarat “Festa tradicional d'interès nacional” per la Generalitat de Catalunya. Amb la nova nomenclatura, del decret legislatiu 389 de 2006 del Departament de Cultura, el ball ha estat inclòs en el Catàleg del patrimoni festiu de Catalunya i oficialment hi consta com a “Element festiu patrimonial d'interès nacional”¹⁰.

Contactes, relacions i públics.- En els darrers anys s'ha iniciat una senzilla estratègia de promoció turística i de captació de públic a través del disseny d'una ruta que comprèn la visita a la capella barroca del sant Crist a l'església parroquial i la visita a la casa pairal dels Nin, culminada amb un tastet gastronòmic. Per fer-ho l'associació va establir

Fig. 25. Imatge corporativa del Ball del Sant Crist de Salomó.

¹⁰ Generalitat de Catalunya (2006). *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, n.4743, 43239-43241.

contactes amb actors locals: l'ajuntament va liderar la iniciativa i va facilitar l'edició de tríptics i la disponibilitat de cal Cadernal; la cooperativa fornia d'oli i vi per fer un tastet en acabar la visita; els allotjaments rurals promocionaven la ruta cultural local entre els seus hostes i la bibliotecària i dos joves estudiants d'història feien el guiatge a demanda els caps de setmana.

La promoció es completa a través d'establiments turístics i hotelers de localitats pròximes i amb publicitat puntual que el diari El punt-Avui insereix a canvi d'unes subscripcions que es van fer al poble. El resultat ha estat d'uns 400 visitants que durant el 2019 han fet la ruta guiada per la població, observant-se una punta de demanda en els mesos centrals de l'estiu i en els caps de setmana d'hivern dins la campanya de les calçotades.

4.2.2. Estructura formal i funcionament intern de l'organització

Com hem vist, l'Associació del ball del sant Crist és, formalment, molt jove malgrat que la seva missió reculli una empresa molt antiga. Registrada al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya amb el número 38104, s'organitza segons uns estatuts que preveuen una junta de govern composta per nou membres (presidència, vicepresidència, secretaria, tresoreria i cinc vocalies). Compta amb socis que aporten les corresponents quotes anuals i que són convocats, almenys un cop l'any, a la junta general on s'aproven els comptes, la memòria d'activitats i les previsions per al següent exercici.

Es tracta, doncs, d'una organització associativa estàndard, conforme a la legalitat vigent i que compta amb personalitat jurídica pròpia, fet que li confereix capacitat de gestió, d'administració financera i de recerca de recursos, i d'interlocució amb d'altres ens i amb les administracions públiques.

Fig. 26. Actors i públic conversen abans d'iniciar la representació. Font pròpia.

4.2.3. Recursos disponibles

Potencial humà implicat.- L'organització del ball parlat de Salomó és una tasca coral, que implica més d'un centenar de persones. Això significa gairebé una quarta part del conjunt del cens municipal entre actors/actrius, balladors/es, direcció artística, tècnics, assistents d'atrezzo, vestuari, etc. S'hi impliquen generacions molt diverses de persones que sovint senten la necessitat de continuar aquell paper que ja havien fet els seus pares. Aquesta amplitud de recursos humans comporta moltes potencialitats i un gran dinamisme.

Un edifici històricament relacionat.- La ubicació del centre d'interpretació a l'edifici de cal Cadernal li confereix un valor afegit d'autenticitat atès que aquest immoble agrupa antiguitat i missatge històric vinculat directament amb la història del ball.

L'edifici ja comptava amb una protecció preliminar i l'any 2000 va ser catalogat com a BCIL. El 2002 l'ajuntament va liderar la recuperació de cal Cadernal, en estat d'abandó i de conservació molt deficient, aconseguint-ne la cessió i, després de diverses vicissituds, finalment la titularitat plena. El 2009 es va culminar la rehabilitació integral, consolidant l'estructura, mantenint els elements històricoartístics i intervenint en tot l'interior per fer-lo practicable i llest per a usos de caire cultural. Tanmateix, la situació de crisi econòmica i la denegació d'un fons de finançament europeu van provocar l'abandó d'un projecte preliminar de centre museístic i que l'immoble rehabilitat restés pràcticament buit.

Recursos econòmics.- L'associació és, per definició, una entitat sense ànim de lucre. El seu finançament, per tant, prové de les subvencions i convenis que es puguin tancar amb les administracions local, provincial i autonòmica; de patrocinis que eventualment es puguin captar d'entitats financeres o d'empreses; i de les quotes anuals que abonen els socis "Amics del ball del sant Crist".

Fig.27. Acollida davant l'església abans d'iniciar la representació. Font pròpia.

4.3. Exemples de museïtzació del PCI

Segons el que hem vist en el marc teòric, serà útil analitzar exemples de museïtzació d'elements patrimonials immaterials que siguin susceptibles d'un "museu d'identitat" i d'aplicar-s'hi una metodologia interpretativa. Aquesta és l'orientació d'aquests museus/centres d'interpretació de cultura immaterial que, per diverses raons, poden tenir coincidències notables amb el nostre projecte i oferir-nos perspectives per explorar o per mirar d'evitar.

La tria concreta dels exemples rau en dues raons més: museïtzen celebracions de cultura popular immaterial encara vives i tenen un abast local o circumscrit a un àmbit molt reduït.

Fig. 28.

Fig. 29 i 30. Àmbit d'introducció i vista general de la sala. Font pròpia

4.3.1. Museu valencià de la festa. Algemesí (València)

Va ser creat el 2002 i té com a objectiu posar en valor i difondre la riquíssima cultura popular i festiva del poble, al voltant de les celebracions de la Mare de Déu de la Salut, que han estat declarades Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO el 2011. En particular, la moixiganga té unes arrels molt antigues que l'emparenten amb els balls parlats i, per tant, amb el nostre projecte.

Està distribuït en diferents àmbits que es corresponen, bàsicament, als diversos balls i elements festius locals. Presenta els elements propis de la festa, la indumentària i molts altres detalls. En realitat, reuneix les característiques pròpies d'un centre d'interpretació, malgrat anomenar-se "museu". Allò que en destaquen els gestors és que tant el discurs expositiu com els recursos museogràfics condueixen el visitant a experimentar el "sabor" de les festes, disposant l'espai per generar un ambient que convidi a la implicació i el gaudi del visitant.

Tanmateix, aquest objectiu resta lluny de materialitzar-se per la falta de renovació i, sobretot, per un relat museològic molt simple. Després d'una introducció general i historicista a la festa, a la sala allargassada es disposen els diferents quadres de balls en l'ordre en què surten a la processó. La presentació de cada quadre es fa sempre amb un únic i

idèntic mòdul museogràfic compost pels maniquins amb la indumentària, una pantalla amb el ball en viu, algun element material i la part gràfica, amb fotografies i llargs textos de caire explicatiu. La incorporació de recursos auditius i d'algun enginy interactiu no aconsegueixen trencar aquesta monotonia.

Es troba ubicat en la planta alta d'un antic convent que allotja diferents equipaments municipals. El museu forma part d'una xarxa de centres museístics de festes valencianes però la gestió la fa directament l'ajuntament.

Fig. 31.

Fig. 32 i 33. Vista de dues sales del museu. Font pròpia.

✓ **Punts a tenir en compte:** similituds temàtiques amb el nostre projecte, discurs museològic clar i ordenat seguint l'ordre de la processó.

✗ **Punts a evitar:** presentació museogràfica repetitiva, to exclusivament històric o informatiu, absència d'elements que puguin causar sorpresa o interpel·lar el visitant, manca de renovació de l'espai i dels continguts, model de gestió sense participació comunitària.

4.3.2. Museu alcoià de la festa (MAF). Alcoi (Alacant)

Fou inaugurat el 2006 per tal d'oferir una contribució al manteniment de l'essència i les tradicions de la festa de "moros i cristians" al voltant del dia de sant Jordi, festa declarada Bé d'Interès Cultural per la Generalitat Valenciana.

Es tracta d'una remodelació i ampliació d'un antic espai expositiu de roba, cartells i objectes relacionats amb la festa per tal de donar-li un nou discurs i visió. El MAF pretén oferir al visitant una experiència de vinculació amb la festivitat però destacant-ne els aspectes humans i presentant la gran diversitat de persones que hi participen.

El discurs museològic distingeix els àmbits segons diverses aproximacions: tradició, història, música, vestuari, etc. S'insisteix sovint en l'esforç de tota la població per a portar-ho a terme i es presenten diferents protagonistes que

encarnen el treball i el sentir de la comunitat. Museogràficament, se serveix de moltes tipologies expositives i podríem dir que no hi falta cap aspecte (gràfic, audiovisual, informàtic, auditiu, corpori, etc.) amb nombrosos apartats pensats per a persones amb deficiències visuals.

També ens podem fixar en la ubicació del MAF, en un edifici històric del segle XVI-XVII i que té força semblança amb cal Cadernal, tot i que el disseny interior oculta qualsevol referència historicoartística. Per últim, cal esmentar el model de gestió del MAF, ja que és propietat i està promogut i dirigit per l'associació cultural local "Sant Jordi". Aquesta entitat centenària és l'organitzadora de les festes i té una gran importància a la ciutat. No és, per tant, de titularitat pública però ha establert acords amb l'administració local.

Punts a tenir en compte: diversitat de tipologies museogràfiques, combinació equilibrada entre discurs explicatiu i apartats narratius, suports audiovisuals potents i generadors d'emoció a partir dels relats personals, model de gestió eficient portat directament per l'associació que n'ostenta la propietat.

Punts a evitar: manca de percepció de trobar-te en un edifici històric, atapeïment d'elements materials (maniquins i objectes), itinerari expositiu sinuós.

4.3.3. Museo del empalao. Valverde de la Vera (Cáceres)

Es tracta d'un equipament ubicat en una construcció tradicional d'aquesta zona extremeña i inaugurat el 2003. L'argument museològic gira entorn de la tradició de "los empalaos" que el divendres sant acompleixen unes pràctiques penitencials que provenen d'antiquíssimes tradicions que arrelen més enllà del cristianisme. De fet, en terminologia més acurada, hauríem de dir-ne centre d'interpretació, atès que la col·lecció que custodia és exigua i la museografia està orientada a transmetre aquesta manifestació local de cultura immaterial.

Fig. 34 i 35. Façana del centre d'interpretació i detall de l'exposició. Font: Ajuntament de Valverde de la Vera.

Forma part de la xarxa extremeña pròpiament anomenada de “museus d'identitat” i és el primer que va posar-se en funcionament. En el procés de documentació i de disseny es va tenir molt en compte la comunitat local, de manera que els continguts i les modalitats de presentació van madurar en estreta col·laboració entre tècnics i veïnat.

Presenta els elements propis de la celebració, la indumentària i diversitat de detalls i curiositats que hi tenen a veure. Ofereix molts punts de vista de la comunitat que manté viva la tradició, mirant de transmetre diversitat de vivències i de sentiments dels seus protagonistes. Es convida el visitant a aproximar-se a aquest fenomen a partir de recursos museogràfics visuals, tot sovint manipulables i fàcilment intel·ligibles.

Està promogut i enquadrat en la xarxa regional d'equipaments de promoció rural, però la gestió concreta la porta directament l'ajuntament local. No disposa gairebé de presència a les xarxes i els horaris d'obertura són limitats i restringits a l'estiu.

Punts a tenir en compte: participació real de la comunitat local en el procés de disseny, formar part d'una xarxa museística i cultural, rehabilitació d'una casa tradicional per acollir una praxi tradicional, escenografies i recursos sobris però efectistes.

Punts a evitar: gestió actual sense participació de la comunitat i que manté l'equipament tancat durant bona part de l'any, dèficit d'inversió i de renovació, manca de presència a les xarxes.

4.4. Recapitulació i conclusions

Després d'haver fet una mirada als factors interns i externs que poden afectar el nostre projecte, així com l'experiència d'altres llocs, ordenem aquestes dades i mirem d'extreure'n conclusions.

4.4.1. DAFO

- Voluntat de promoció turística de la zona per part del Consorci turístic del Baix Gaià i d'institucions locals i supramunicipals.
- Interès social creixent pel turisme cultural i, en concret, per expressions antigues de cultura immaterial i popular.
- Projecte del Parc cultural del Baix Gaià amb un estudi seriós fet i desenvolupat en part, interrelacionant tots els actius patrimonials.
- Suport d'institucions acadèmiques al ball (URV, Inst. del Teatre).
- Estudis, projectes i iniciatives que tenen per objecte la recuperació i divulgació dels balls en molts pobles de la zona.
- Inexistència de cap altre equipament que desenvolupi una temàtica com la dels balls parlats, que combina literatura, tradició, història i arts escèniques.
- Contactes amb altres expressions de cultura popular moderna que deriven d'un passat comú amb els balls parlats (diables, moixiganga, autes sacramentals, danses...)

Oportunitats

- Desconeixement d'un municipi petit i amb una situació geogràfica amagada.
- Infraestructures d'accés secundàries (carreteres locals) i amb transport públic molt deficient (tren i autobús).
- Equipaments de restauració i d'hostaleria escassos.
- Demografia poc consolidada i envellida després d'un procés d'èxode rural i d'arribada d'immigració estrangera.
- Àmbit d'influència de la Costa Daurada i Tarragonès associat exclusivament amb platges i món romà.
- Àmbit d'influència de la Ruta del Císter associat exclusivament amb monestirs.
- Identificació del ball parlat amb una temàtica religiosa i local poc interessant.
- Abandó tàcit del projecte del Parc cultural del Baix Gaià per part de les administracions.

Amenaces

- Fort sentiment col·lectiu d'identitat local salomonenca amb expansió cap a la subcomarca del Baix Gaià.
- Sentit de pertinença i orgull col·lectiu per ser l'únic ball parlat representat ininterrompudament.
- Element festiu amb característiques úniques i declarat oficialment d'interès nacional.
- Existència d'una associació legalment constituïda i amb un nombre notable de socis.
- Relleu generacional en la representació del ball.
- Edifici històric de cal Cadernal vinculat directament amb l'actiu patrimonial immaterial.
- Incipient però contrastada oferta i promoció turística local.

Fortaleses

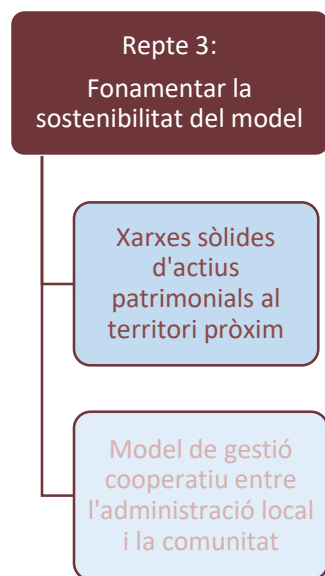

- Associació del ball amb poc desplegament que vagi més enllà de la materialització de les representacions.
- Relacions amb d'altres institucions locals (ajuntament, cooperativa, parròquia) poc definides i basades en la bona voluntat tradicional.
- Sentit de col·laboració limitat entre els balls parlats que es representen actualment.
- Persones novingudes amb sentit feble de pertinença i d'identificació amb el ball.
- Diversitat d'usos i manteniment de cal Cadernal a l'albir de l'ajuntament que n'ostenta la titularitat.
- Recursos econòmics escassos i dependents de variables administratives.
- Poca creativitat en la recerca de recursos i en la comunicació.

Debilitats

4.4.2. Conclusions de l'anàlisi

El diagnòstic portat a terme, tant l'anàlisi territorial com els aspectes interns de l'associació, ara permet encarar el tercer repte que es plantejava en el marc teòric sobre la sostenibilitat del projecte d'un centre d'interpretació. Situant-nos dins de la categoria de "museu d'identitat", i seguint les directrius dels seus teoritzadors (Asensio i Pol, 2010), podem donar-hi una primera resposta, a partir de dos paràmetres:

a) La possibilitat d'establir xarxes que posin en relació diferents actius locals o territorials de patrimoni immaterial, material i natural, interrelacionin els projectes concrets i els aporti major solidesa:

En el mapeig de fenòmens externs s'ha destacat l'existència del projecte del Parc Cultural del Baix Gaià, dissenyat íntegrament però només parcialment executat. Aquesta és una clau que ens permet respondre afirmativament al primer requisit. En efecte, s'ha mostrat que pot existir una xarxa sòlida de patrimoni natural-material-immaterial ben interconnectada i prou atractiva en un territori pròxim. Malgrat que la crisi econòmica va aturar el desplegament integral del projecte, alguns dels béns patrimonials s'han activat i, el que és encara més important, es va fer un treball seriós d'estudi, justificació i planificació integral del parc cultural.

Aquesta oportunitat, si se n'assolís la reactivació, seria la defensa més segura contra amenaces tan preocupants com la difícil accessibilitat al poble o la manca d'establiments de serveis *in situ*. També oferiria garanties per a superar la invisibilitat actual d'una zona encaixada a la perifèria de marques turístiques tan potents i consolidades com la Costa Daurada o la Ruta del Císter. Però fins i tot si no es reactivés el parc cultural, s'ha constatat l'existència d'uns actius patrimonials potents i que poden retroalimentar-se i esdevenir, *de facto*, una proposta transversal atractiva. I, encara més enllà, hem mostrat l'interès i les potencialitats que poden tenir els balls parlats per si mateixos i per a un públic molt extens si se'ls presenta amb una mirada ampla i suggeridora.

b) L'adequació de la dimensió projectada i un model de gestió amb un protagonisme directe per a la comunitat local:

En l'anàlisi de factors interns, s'ha pogut identificar la vitalitat comunitària (relleu generacional, volum de persones implicades, persistència en el temps...) amb què compta el ball del sant Crist i la identificació afectiva de tot el poble amb aquest bé cultural. Aquesta és la clau de resposta al segon requisit. Pot haver-hi una implicació real de la comunitat al voltant del projecte del centre museístic donada la forta inquietud local de donar a conèixer el ball, transmetre el seu sentiment d'orgull i aconseguir molt més públic potencial.

Aquesta fortalesa comunitària, si s'orienta correctament en totes les fases de treball del centre de cal Cadernal, pot generar sinèrgies de col·laboració àmplies i inclusives en favor d'un projecte fort i il·lusionant. Així, es podrien neutralitzar les debilitats detectades quant a la poca entesa entre grups que hi podria haver en un poble petit, a l'escassa col·laboració entre pobles veïns amb balls i a la certa feblesa de l'Associació del Ball, massa dependent del compromís que vulguin prendre les institucions públiques.

Sobre la implicació comunitària concreta en el model de gestió se'n parla en la proposta organitzativa (capítol 6). En plantejar el disseny museològic (capítol 5.2) també s'esmenta la participació de la comunitat com a resposta als altres dos reptes conceptuals que hem detectat anteriorment.

Fig. 36. Cronistes durant la representació del ball. Font: Tarragona digital.

Segona part: proposta d'intervenció

5. Proposta expositiva

5.1. L'espai: cal Cadernal

5.1.1. Ubicació i característiques històriques

La casa pairal de la nissaga del protagonista del ball ha arribat fins els nostres dies. Es tracta de cal Cadernal, el casalici senyorial de la família dels Nin ubicat al carrer Josep Nin del centre de la població.

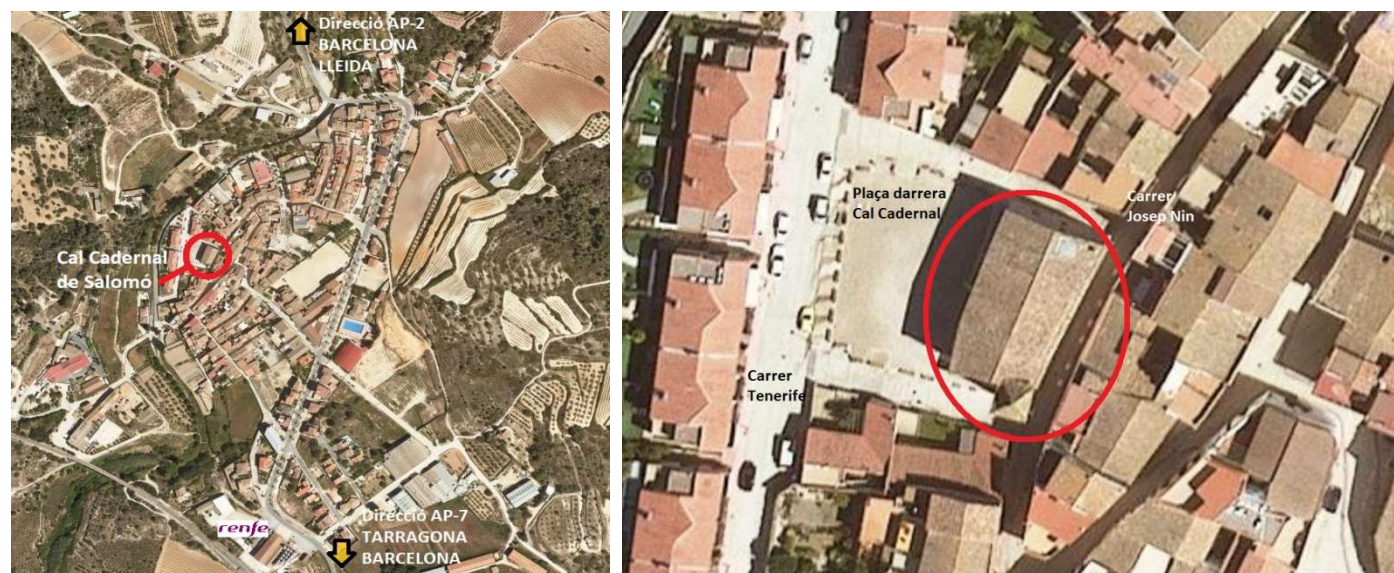

Fig. 37 i 38.
Ubicació general i ubicació concreta
de Cal Cadernal a Salomó. Font: ICC.

Els Nin van arribar a Salomó a mitjan segle XVI essent, probablement, originaris del Baix Penedès. Alguns dels membres de la casa foren comerciants, i Joan de Nin fou armat cavaller pel rei Carles II al segle XVII, raó per la qual va rebre el privilegi de tenir escut d'armes, que encara figura a la façana principal.

El casalici, d'origen baixmedieval, conserva una sala de la primera època a planta baixa anomenada "gòtica", però va ser objecte d'importantes obres d'ampliació i reformes, sobretot durant el segle XVII, de manera que l'estil preeminent és renaixentista. També en aquest moment apareix documentada la torre de planta quadrada que es va adossar a l'angle sud oriental de l'edifici. A la part posterior, integrada a la plaça pública, encara es conserva part d'una muralla merletada de gairebé dos-cents metres, encara d'aquest període. També hi destaquen les portes i finestres a les façanes de llevant i de ponent, que configuren un recull interessant d'obertures de diferents estils.

Durant els segles XIX i XX, l'edifici va ser objecte d'innombrables reformes per condicionar-lo als diferents usos i necessitats dels diferents propietaris. Aquestes actuacions van modificar molts dels elements originals però no van poder impedir un progressiu deteriorament de l'immoble fins arribar a un estat de semi abandó que en va fer perillar la pervivència. Una actuació immobiliària va possibilitar el pas de la titularitat a una fundació i que l'administració local promogués la seva restauració integral a principis del s.XXI. Actualment, extingida la fundació, l'edifici és de propietat municipal.

Fig. 39

Fig. 40

Fig. 41

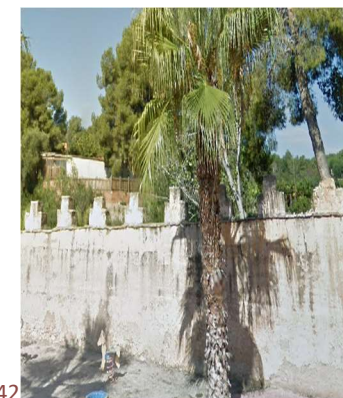

Fig. 42

Cal Cadernal, exteriors: [39] façana principal amb la torre a primer pla; [40] detall de l'escut de la porta principal.; [41] façana posterior; [42] fragment de la muralla merletada. Font pròpia.

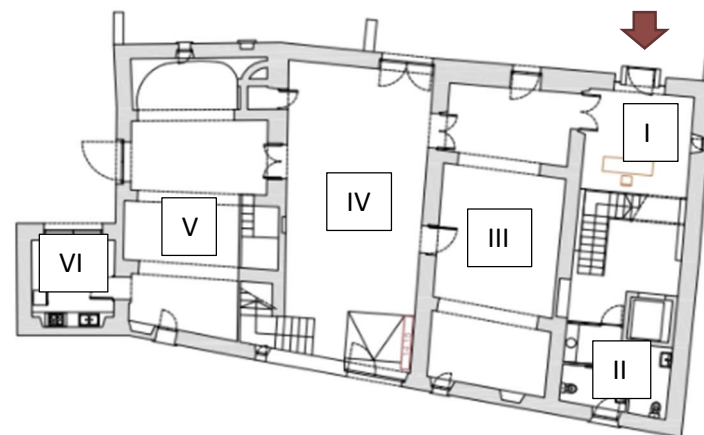
5.1.2. Descripció de l'interior de l'immoble

El cos principal de l'edifici està format per una estructura de planta baixa, primer pis i golfes, mentre que al costat sud sobresurt una torre quadrangular decorada amb un rellotge de sol. La superfície de cada planta és, aproximadament, de 234 m².

El 2009 es va portar a terme la restauració integral que va consolidar el conjunt de l'immoble, es va refer la teulada, es van recuperar els elements historicoartístics i es van condicionar les sales malgrat que a la majoria no se'ls va destinar un ús concret. Les golfes van quedar fora de la intervenció de rehabilitació.

a) Planta baixa:

- I.- Acollida.
- II.- Sanitaris.
- III.- Punt de lectura (equipament vigent).
- IV.- Sala principal, d'exposicions temporals.
- V.- Sala gòtica, sala polivalent (equipament vigent).
- VI.- Office.

Aquesta planta és la que presenta un ús més definit en l'actualitat. S'hi ubica un punt de lectura-biblioteca en una sala central [III] i també un espai polivalent a la sala gòtica [V]. Caldrà harmonitzar la implantació del centre d'interpretació amb aquests espais ja ocupats i contemplar altres usos culturals que l'ajuntament i el poble puguin menester en un futur. En aquest sentit, es preveu integrar els dos espais de la planta baixa amb el centre d'interpretació i servir-se'n com a actiu per al desenvolupament de programes de visitants: tallers o propostes de tast de productes locals a la sala gòtica polivalent i eventual espai de documentació al punt de lectura. La museografia del centre d'interpretació, per tant, anirà ubicada a la planta superior.

Fig. 43

Fig. 44

Fig. 45

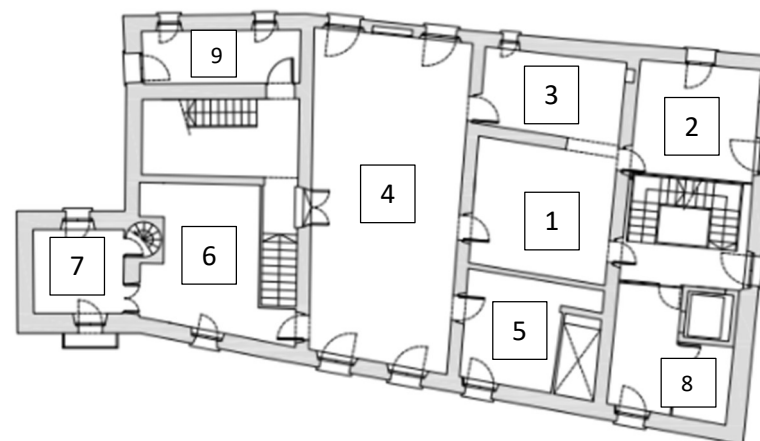

Fig. 46

Planta baixa: [43] recepció i accés al primer pis; [44] sala destinada a punt de lectura; [45] sala central destinada a actes i exposicions temporals; [46] sala gòtica destinada a activitats diverses.
Font pròpia.

b) Planta primera:

- 1.- Antic menjador.
- 2.- Antiga cuina.
- 3.- Antic oratori.
- 4.- Antiga sala noble.
- 5.- Antiga sala de servei.
- 6.- Antic dormitori.
- 7.- Sala de la torre.
- 8.- Magatzem
- 9.- Administració.

Les estances del primer pis no compten amb mobiliari o parament originals de l'immoble. Les successives reformes i l'estat d'abandó al que va arribar l'edifici són la causa que les sales no mantinguin elements que les singularitzin segons la seva funció primitiva (saló, cuina, habitacions, oratori...).

Actualment només s'usa la sala gran [4] en comptades celebracions o esdeveniments. La resta d'estances estan mínimament ambientades amb alguns mobles i objectes però descontextualitzats i sense coherència històrica. També

s'ha aprofitat l'espai per situar-hi algunes escultures d'una artista que té arrels a la població. Tots aquests elements podrien traslladar-se sense dificultat a les golfes, condicionant-hi un espai digne i, si s'escaïés, visitable.

Fig. 47

Fig. 48

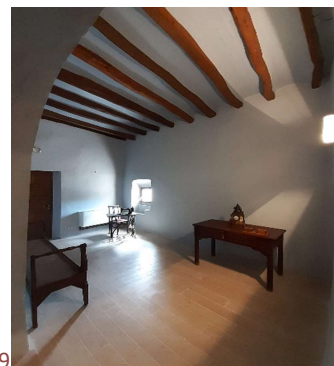

Fig. 49

Fig. 50

Fig. 51

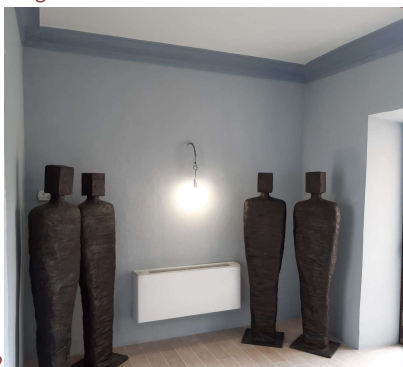

Fig. 52

Fig. 53

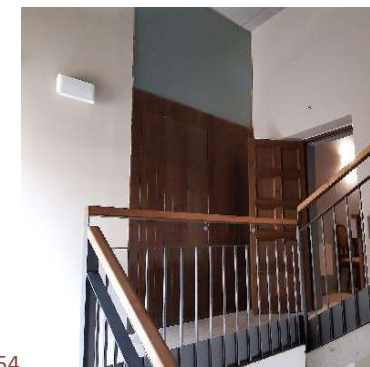

Fig. 54

Planta primera: [47] antic menjador; [48] antiga cuina; [49] antic oratori; [50] sala noble; [51] antiga sala de servei; [52] sala de la torre; [53] antic dormitori; [54] replà i accés. Font pròpia.

c) Planta segona o golfes:

Actualment resta com un espai d'emmagatzematge, pendent de rehabilitació i condicionament. No forma part del nostre projecte.

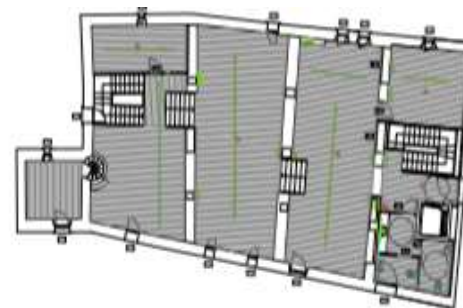

Fig. 55

Repte 1 No esclerotitzar un patrimoni immaterial viu [Transmissió d'emocions]

Comunitat
participant i que
expressa la seva
vivència

Preeminència de
la narració i
originalitat de la
mateixa

Repte 2 Reflectir encertadament els identitarismes [Enfoc respectuós, educatiu i crític]

Contextualització
de la realitat local
com a aportació a
un futur compartit

Presentació
educativa des d'una
metodologia
intepretativa

5.2. Discurs museològic

5.2.1. Exploració de narratives per al guió de continguts

A l'hora d'afrontar el discurs museològic, ens cal tenir ben presents els reptes 1 i 2, detectats en el marc teòric, i alhora les respostes que hi mira de donar el model dels museus d'identitat que s'ha examinat. En aquest capítol central del nostre projecte és on s'hauran de concretar les solucions més pertinents.

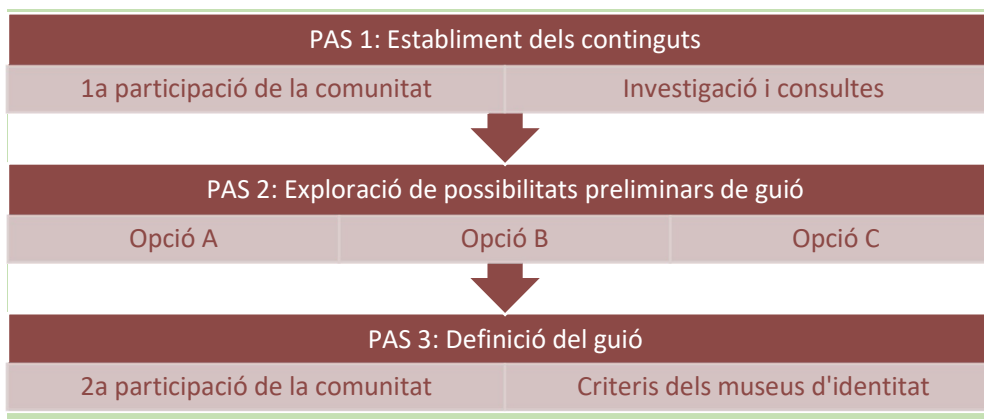
El primer d'aquests reptes conceptuals és el d'aconseguir que la museïtzació d'un patrimoni cultural immaterial no ofegui la vitalitat d'aquesta expressió, mantenint la seva capacitat de produir i transmetre emocions i contribuint així, a la natural evolució i promoció del mateix.

Recordem que els museus d'identitat es caracteritzen per comptar amb la comunitat local per tal de detectar tots els matisos de les dinàmiques que es generen al voltant del bé cultural immaterial i, sobretot, per copsar-ne els sentiments de vinculació que hi creen i que es transmeten els qui el tenen com a propi. Per comunicar-ho, s'aposta per un llenguatge preminentment narratiu per tal de presentar els continguts d'una manera més emotiva i eficaç.

El segon repte està en reflectir correctament la identitat local des d'una perspectiva respectuosa, educativa i crítica.

Aquest és el punt més definitori dels museus d'identitat, en el sentit que volen transmetre de manera curiosa un actiu cultural particular i la idiosincràsia de la comunitat que el manté viu. És per això que es mira d'aconseguir que el bé patrimonial estigui ben contextualitzat, que se'l percebi com a quelcom definitori i motiu d'orgull d'una comunitat, però alhora, com un bé compartit, que convida a fer una mirada cap a endavant, vers un futur que esdevé suma d'identitats i de sensibilitats. Per incidir-hi millor, es preveu aplicar els aspectes de la metodologia interpretativa per tal que el visitant hi pugui fer una aproximació didàctica, educativa i crítica.

En consonància amb aquests reptes de fons, s'ha anat construint el guió museològic tot seguint els següents passos:

- **Primer pas:** l'establiment dels continguts.

S'ha comptat amb la participació de la comunitat per tal de copsar la seva autopercepció sobre el ball del sant Crist. Els contactes amb els actors principals de la comunitat que manté viu el ball van permetre recollir de primera mà informacions descriptives però sobretot detalls rellevants i anècdotes significatives sobre tres grans aspectes:

L'organització material del ball, les particularitats de les tasques i rols, els canvis històrics o els reptes pràctics.

El sentit de vinculació i pertinença comunitari, els diversos matisos en la transmissió de la identitat.

Exemples personals de lligams afectius, esperances i temences...

Paral·lelament, a partir de documentació i de consultes específiques s'ha portat a terme la tasca de documentació desenvolupada en el marc teòric. Fruit de la recerca acadèmica i dels contactes amb agents principals del bé cultural immaterial, podem afirmar que els continguts museístics han de transcórrer per aquests grans àmbits:

Benvinguda i introducció a la teatralitat popular.

El context històric de cal Cadernal, de Salomó i del Baix Gaià.

El concepte dels balls parlats i el seu desenvolupament històric i territorial.

La narració llegendària, la dansa i el text del ball local i d'altres.

La materialització del ball del sant Crist, una festa viva.

Cloenda amb relectures del present i consideracions de futur.

- **Segon pas:** l'exploració de possibles guions del relat museístic.

Per afrontar el disseny d'un discurs museològic eficaç calia trobar un relat articulador que presentés de forma oportuna tots els continguts establerts anteriorment. En aquest sentit s'han ponderat tres possibles línies de desenvolupament:

Opció A: Seguir l'eix històric del fenomen dels balls parlats.

Consistiria en desenvolupar el guió de forma diacrònica, incidint sobretot en el desenvolupament històric d'aquesta manifestació de PCI fins arribar als nostres dies. Aquesta progressió històrica i geogràfica seria la que marcaria el fil de l'exposició, de manera que el discurs tindria un caire més aviat expositiu i explicatiu.

Opció B: Prendre el fil dels personatges i de la història llegendària que narra el ball.

Aquest plantejament semblava molt oportú donat que el centre d'interpretació s'ubicarà en un edifici històric que té una vinculació directa amb la nissaga dels Nin, protagonistes del relat del ball. La necessària presentació de l'edifici i de les seves estances reforçava la idea que fossin els senyors de l'immoble, els Nin, que exercissin d'amfitrions dels visitants i els anessin referint tots aquells aspectes que es pretenen transmetre.

Es tractaria d'intercalar episodis de la història de Josep Nin i família (narratius) amb altres continguts presentats de forma més directament explicativa. Ho podríem resumir i ordenar d'aquesta manera:

Narració de Josep Nin o la seva esposa sobre casa seva, cal Cadernal, i sobre la situació històrica de Salomó i de la comarca i del país.

Explicació genèrica sobre el context històric i sobre el fenomen dels balls parlats i la seva evolució.

Narració de Josep Nin o d'un servent sobre la seva expedició a Alger i el prodigi del sant Crist.

Explicació específica sobre el ball del sant Crist de Salomó i de tots els aspectes del poble que hi tenen relació.

Narració de Josep Nin o esposa sobre el retorn a Salomó i l'entusiasme de la població.

Explicació recapitulatòria sobre la teatralitat popular ahir i avui, aspectes culturals i identitaris.

Opció C: Prendre com a eix narratiu la vivència i l'entusiasme del poble de Salomó per no deixar de representar el ball.

Es plantejaria com la narració del minut a minut del primer diumenge de maig al matí, el dia de la primera de les quatre representacions anuals del ball. Diferents persones de Salomó, actors i actrius, equip tècnic i voluntaris del ball, explicarien en primera persona als visitants les seves experiències i sentiments en una mena de compte enrere que els conduiria des de bon matí fins a finalitzar la representació al migdia.

Tots els continguts previstos anirien apareixent a partir de les experiències personals dels personatges, sense linealitat històrica, sinó d'una forma trenada, intercalant les narracions i la museografia interpretativa sobre diferents temàtiques relacionades per tal d'afavorir l'empatia, la curiositat crítica i, en definitiva, un interès més sostingut en el visitant.

- **Tercer pas:** la definició del guió museològic.

Per determinar quina de les tres opcions resultava més pertinent es va comptar, novament, amb la participació dels actors locals i, per altra part, es va ponderar quina oferia una millor resposta als dos reptes que tenim plantejats.

Les observacions que van fer de la comunitat van resultar riques i interessants:

L'opció A els semblava lògica i la més pròpia d'un centre museístic. Ara bé, en fer-los el retorn de les seves aportacions prèvies que remarcaven el desig de promocionar el ball i de fer veure a tothom el sentiment amb que el viuen, s'adonaven que aquesta opció no satisfaria prou aquest anhel i que podria resultar massa academicista i poc atractiu.

L'opció B, que posa fortament en relleu l'immoble històric i el relat de la llegenda, va atraure per la seva vistositat però, alhora, aixecava dues reticències important. D'una banda semblava força previsible i similar a moltes propostes de vista en edificis històrics; però sobretot, temien que no fes prou justícia amb la representació viva de l'actiu patrimonial immaterial, és a dir, que un fil narratiu centrat la família Nin pretengués explicar d'una manera estàtica i petrificada històricament allò mateix que la comunitat viu en el present i comunica en el ball.

L'opció C va ser la que va aparèixer com a més interessant, perquè els semblava que condensava millor la seva passió i podia interpel·lar amb més força emotiva el visitant per acudir a la representació del ball. L'única recança estava en personalitzar massa les narracions i un cert pudor d'aparèixer en imatges i enregistraments per al desenvolupament museogràfic, de manera que aquestes inquietuds s'haurien de gestionar amb equilibri i respecte.

Per últim, prenent les aportacions i criteris de la museologia d'identitat (Asensio i Pol, 2012), podem avaluar el grau de satisfacció que hi ofereixen cadascuna de les tres opcions:

	OPCIÓ A (fil historicista)	OPCIÓ B (fil dels personatges i la narració llegendària)	OPCIÓ C (fil del treball i experiència comunitària)
Capacitat de transmetre la vivència i sentiment de la comunitat local	✓	✓	✓✓✓
Preeminència del llenguatge narratiu	×	✓✓	✓✓
Possibilitat de contextualitzar la identitat local i construir significacions comunes i ponts de futur amb el visitant	×	✓	✓✓
Metodologia interpretativa, educadora i creadora de sentit crític	✓	✓	✓✓
Adequació amb l'emplaçament en un edifici històric	✓✓	✓✓✓	✓
Originalitat i capacitat de generar sentiments d'empatia en el públic	×	✓	✓✓✓

S'ha optat per articular el guió museològic al voltant d'una proposta narrativa que fa present l'entusiasme de tot el poble per representar el ball del sant Crist. Diferents persones que hi estan vinculades compartiran els seus sentiments en el minut a minut d'un diumenge al matí abans de la representació i, a partir d'aquí, s'entrarà en aspectes molt més amplis.

L'opció C apareix com la més pertinent en la gran majoria dels ítems. El discurs narratiu preeminent pot transmetre amb solvència i intensitat el fet diferencial, la realitat que identifica una comunitat, endinsant-se més fàcilment en un univers simbòlic. A més, la seva originalitat i versatilitat possibilita múltiples aproximacions i enfocaments al fenomen dels balls parlats, de manera que el visitant pugui copsar-ne els matisos, identificar-ne els valors i situar-los en el context d'un fenomen cultural antic i ampli que transcendeix els localismes. Amb l'acompanyament dels elements necessaris d'interpretació, per tant, aquest fil pot facilitar l'atenció, la comprensió, la vinculació i la reflexió crítica del visitant en relació amb el bé patrimonial immaterial que se li presenta.

En definitiva, doncs, es desenvoluparà l'opció C perquè dona bona resposta als reptes que ens hem plantejat: a més de satisfer els anhels de la comunitat local i de transmetre'n la vivència en relació amb el ball, permet orientar la presentació en la línia dels museus d'identitat, és a dir, amb un esguard obert, educatiu i crític i amb una accessibilitat àmplia. Aprofundim, doncs, tot seguit, en aquesta direcció.

5.2.2. El guió narratiu triat: *Matí del primer diumenge de maig*

El títol *Matí del primer diumenge de maig* vol expressar aquesta invitació que es fa als visitants a endinsar-se en el fenomen dels balls parlats de la mà dels veïns i veïnes de Salomó que es prepararen per portar a terme la primera de les representacions anuals del ball. A mesura que es va progressant pels àmbits expositius s'avança també en les hores d'aquest matí tan especial. Per això cada àmbit està presentat per una hora fixa en un rellotge i un títol concís. Aquest encapçalament vol donar ritme i vivesa al relat, com si fos una mena de compte enrere fins a culminar la representació. Així es mira de transmetre les sensacions i fins i tot els nervis que el poble experimenta el dia del ball i el desplegament d'esforços que es van posant en joc progressivament perquè tot surti bé.

Més enllà de l'encapçalament, cada àmbit compta amb dues parts ben diferenciades:

La primera part és narrativa i sempre té a veure més directament amb el ball salomonenc des de la perspectiva d'una persona que hi està directament vinculada i que introdueix un aspecte, no de forma descriptiva, sinó a partir de les seves experiències, reflexions i sentiments. La selecció de les persones que presenten les seves narracions obeeix a criteris de representativitat, sigui en les diverses tasques i serveis del ball, com en la paritat de sexes o en les franges d'edat. Només la persona que encarna Josep Nin apareix més d'un cop perquè és el que va oferint esglaonadament pinzellades del relat que explica el ball parlat.

La segona part de cada àmbit aprofundeix en temes associats, desenvolupant allò que s'ha apuntat en la narració o bé anant més enllà del ball local per atansar el visitant a d'altres coneixements i experiències de l'univers patrimonial dels balls parlats. El model narratiu deixa pas a un de més interpretatiu.

En el següent quadre es concreten els àmbits amb el seu títol, s'anota la persona del ball que protagonitza la narració i el tema que introdueix des de la seva experiència. A la columna de la dreta, es llisten els temes que es tracten a la segona part de cada àmbit.

Nota.- Els noms propis que apareixen en aquest projecte són ficticis però es corresponen amb persones reals que intervenen al ball.

Esquema del guió museològic del Centre d'interpretació dels balls parlats

Àmbit / Títol	Personatge narratiu, emplaçament i rol al ball	Tema narratiu	Temes desenvolupats a continuació
INTRODUCCIÓ			
8:30 <i>Bon dia!</i>	Júlia Rius despertant-se a casa. [Nena angelet]	Introducció. Benvinguda als visitants.	
9:00 <i>Recular al segle XVI</i>	Josep Borredà a casa. [Josep Nin]	Llegenda del ball (1a part): <i>Recular al s.XVI.</i>	Cal Cadernal i la nissaga dels Nin: -Història de Salomó al s.XVI. -La nissaga dels Nin. -Característiques constructives i fases de l'edifici. -Elements destacats de la casa.
COS CENTRAL			
9:30 <i>No pot fallar res</i>	Evarist Travé obrint l'església. [Tramoista]	Preparatius tècnics per a la representació: Detalls d'infraestructura i anècdotes.	La reforma de 1972: -Contactes amb l'institut del teatre. -Innovacions aplicades.
10:00 <i>Hereus d'una tradició</i>	Ramon Arnalot darrera l'escenari. [Director]	Els assaigs: Detalls artístics i anècdotes.	Concepte i història dels balls parlats: -Què són? Què no són? -Orígens remots. -Evolució i arbre de família. -Localització històrica. -Eclisió i declivi dels balls parlats. -Moviments de recuperació.
10:30 <i>Un ball per a tothom</i>	Mariona Garcia al porxo de l'església. [Acollida de públics]	Les representacions públiques: Interessos del públic i anècdotes.	Textualitat i representacions del ball: -Versions dels textos literaris. -Marc Fusté i altres autors. -Representacions històriques abans 1972. -Textos d'altres balls.
10:45 <i>La gosadia d'emprendre</i>	Josep Borredà vestint-se i preparant-se. [Josep Nin]	Llegenda del ball (2a part): <i>La gosadia d'emprendre el viatge i l'arribada a Alger.</i>	Apunts històrics: -Conflictivitat política al s.XVI. -Auge històric de la devoció al sant Crist.

el viatge			-Altres llegendes semblants. -Edicions històriques dels goigs.
11:00 Les 100 cares del ball	Herme López als locals. [Maquilladora]	Els personatges del ball: Caracteritzacions, vestuari i anècdotes.	Rols estereotipats: -Missatges de poder. -Vestuari i atrezzo en altres balls
11:45 Ballar per avançar	Pep i Paula abans de sortir a escena. [Balladors]	La dansa: Descripció dels assaigs i dels passos i anècdotes.	El passos i la música del ball: -Història i funcionalitat. -Instruments i partitures. -La dansa en altres balls parlats.
12:00 El somni del miracle	Josep Borredà abans de sortir a escena. [Josep Nin]	Llegenda del ball (3a part –I–): <i>El somni d'un miracle.</i>	L'heroi estereotipat: -Reflexió pel públic: <i>el meu somni.</i>
12:00 * Les balances s'equilibren	Abdel Juveny abans de sortir a escena. [Mohamet]	Llegenda del ball (3a part –II–): <i>Les balances s'equilibren.</i>	L'antiheroi estereotipat: -Reflexió pel públic: <i>reequilibrar el món.</i>
PROJECCIÓ FINAL			
13:45 Un ball centenari amb un cor molt jove	Fina Pi en acabar la representació. [Dona de Josep Nin]	El ball com a identitat de Salomó: Sentiment col·lectiu de pertinença i anècdotes.	Vigència del ball avui: -Paper de les dones, incorporació de nous nous... -Activitats durant l'any, associacionisme, estudis... -Representacions fora de Salomó.
14:00 Un final que encara dura	Josep Borredà just en acabar la representació. [Josep Nin]	Llegenda del ball (4a part): <i>Un final que encara dura.</i>	Art barroc al servei de la devoció: -Capella de l'Església, característiques úniques. -Jaume Pons Monravà i la seva obra. -Visites pastorals.
14:15 Acompanya'ns al ball!	Júlia Rius tornant a casa. [Nena angelet]	Cloenda. Comiat dels visitants.	

*és part del mateix àmbit que l'anterior

5.2.3. Detall dels continguts del guió narratiu i esbós dels textos

Seguint la distribució dels continguts que hem fet a l'esquema anterior, proposem ara un esborrany de les narracions que encapçalen cada àmbit temàtic, de manera que es pugui percebre de quina manera introdueixen els continguts els protagonistes. A continuació es desgranen amb més detall la resta de qüestions que es desenvolupen en la part interpretativa de cadascun dels apartats.

Textos narratius del guió i continguts desenvolupats

Àmbit	Part narrativa	<i>Text aproximat de la narració introductòria</i>
	Part interpretat.	Detall de continguts que es desenvolupen a continuació
8:30 Bon dia!	Júlia Rius, que fa d'angelet al ball, despertant-se a casa seva. Dóna la benvinguda.	<i>Aquest és el primer any que surto al ball del sant Crist. Quins nervis! Hi faig d'angelet amb tres nenes més. Ballem al voltant de Josep Nin, mentre ell dorm, inspirant el seu somni quan està trist i desanimat lluny de Salomó. Fa dies que ho assagem! Estic contenta perquè la meva mare, de petita, va fer el mateix paper que jo. Em va ensenyar fotos d'ella i em va animar a mi i a la meva cosina a sortir al ball. A totes dues ens fa molta il·lusió. Vols acompanyar-nos avui? Endavant. És primer diumenge de maig i ara, igual com fa segles, a Salomó tornem a representar el nostre ball del sant Crist!</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• Introducció al fil narratiu "Matí del primer diumenge de maig" i invitació a deixar-se portar en aquest compte enrere per a la representació del ball del sant Crist de Salomó en el context de la Festa Major de maig.

9:00 Recurar al segle XVI	Josep Borredà, que fa de Josep Nin al ball, esmorzant a casa seva. Narra la primera part del relat del ball.	<i>Si us hagués de dir les vegades que fa que surto al ball, m'hauria d'aturar a comptar-ho. Afigureu-vos que vaig començar el 1965! Primer era ballador, però després vaig passar a fer d'actor i aquí em teniu, representant en Josep Nin, el protagonista de la proesa. A vegades jo mateix em sorrenc posant-me en la seva pell, a principis del segle XVI. Les males collites feien viure amb el cor encongit i la desesperació de la gent creixia a mesura que les incursions morisques impedièren l'arribada marítima de productes. I enmig de tot això, en Nin que fa un pas endavant i s'arrisca encapçalant una missió per anar a comprar blat a Alger, amb tots els perills que això comporta... Però siguem realistes, què això no és gaire més que una llegenda. I si de la família dels Nin en surt el protagonista del nostre ball és perquè van ser una nissaga amb renom a Salomó.</i> <i>No us heu fixat en la imponentia d'aquest edifici que era la seva casa pairal? Heu vist la torre que hi ha adossada o l'escut que hi ha a la façana principal de l'edifici?</i> <i>Passeu, passeu i feu com jo: entreu a cal Cadernal i participeu dels neguits i les il·lusions d'aquells que vivien a Salomó fa més de 400 anys.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• Context històric de Salomó i del Baix Gaià al s.XVI: demografia i economia local; raons i conseqüències dels períodes de carestia. • La nissaga dels Nin: primers testimonis històrics, el testament de 1607; certeses i llegenda de la figura de Josep Nin; la consecució del títol nobiliari i l'escut; el declivi familiar. • L'edifici de cal Cadernal: fases constructives, estances més primitives, ampliacions posteriors; davallada i abandó; recuperació actual. • Elements destacats de l'edifici: escut, decoracions.
9:30 No pot fallar res	Evarist Travé, que és tramoista del ball, obrint l'església. Explica els detalls tècnics dels preparatius i de la infraestructura i anècdotes.	<i>Quan obro la porta de l'església sembla que no pugui ser. Tot ha quedat a punt per poder viure una experiència que ens transporta a uns fets que són molt antics però que avui continuen posant-nos la carn de gallina. Aquestes parets fan que tot sigui encara més intens, més solemne, més corprenedor.</i> <i>Si haguéssiu vingut el dilluns de Pasqua, haguéssiu vist com l'església era un formiguer. Gairebé trenta voluntaris que munten l'escenari al presbiteri, instal·len els focus i pengen els telons. Tot queda llest per als últims assajos i per a les representacions dels diumenges de maig. Però no fa pas tant que el ball es representa a l'interior del temple. Abans de 1972 tenia lloc a l'aire lliure, a l'empostissat que es posava al camp de futbol i, més antigament, itinerant per carrers i places del poble. Les representacions es feien en ocasions assenyalades i almenys un cop per dècada.</i> <i>Però els anys 70 va ser un moment crucial. Renovar-se o morir, deien. I gràcies a la iniciativa d'alguns emprenedors es va contactar amb l'institut del teatre de Barcelona per repensar el ball. I amb quines ganes s'ho van prendre Fabià Puigcerver, Iago Pericot i els seus alumnes. Van estudiar el ball i van proposar una colla d'arranjaments: escenografia, vestuari, efectes, text, dansa... El principal canvi va ser entrar a l'església. Quin rebombori per a Salomó! La gent gran es resistia una mica a les propostes d'aquells bohemis, aquells "descamisats" de Barcelona. El dia de l'estrena va venir tot el curs de l'Institut del teatre i després es van quedar al ball de festa major. Quina vetllada més animada que va ser. La veritat és que la pensada de 1972 va ser un èxit rotund i d'aleshores ençà el ball ha pres un ritme anual.</i>

		<i>Els de l'equip de llum i so ja han arribat i ara pugen cap al cor des d'on ho controlen tot. Ja em perdonareu però me'n vaig darrera el teló perquè els tramoistes hem de comprovar que tot estigui la seu lloc!</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• La gran reforma de 1972: situació del ball i iniciativa de contactar amb l'Institut del Teatre de Barcelona. • El treball de curs del taller-laboratori d'escenografia de l'IT: lideratge de Puigserver i Pericot; innovacions introduïdes, representacions a l'interior de l'església, escenografia renovada; cronistes per alleugerir el ritme de la representació; característiques de l'espectacle.
10:00 Hereus d'una tradició	Ramon Arnalot, que és el director artístic del ball, situat darrere l'escenari. Explica detalls i anècdotes dels assaigs.	<i>Primer em van demanar que donés un cop de mà amb els assaig dels passos de ball. Però de fa alguns anys que també m'ocupo de la direcció escènica. Per a mi és tot un honor ja que em sento part d'una manifestació molt especial de la nostra cultura. Imagineu-vos, som continuadors d'una història que té arrels medievals, que parteix de representacions que es feien com a complement de celebracions destacades a les esglésies i que van anar evolucionant amb moltes influències religioses i profanes.</i> <i>Aquestes arrels tan antigues van anar donant com a fruit molts dels balls populars de les festes dels nostres territoris. Encara que no ho sembli, els actuals balls de diables, bastoners o la moixiganga són cosins de diferent grau amb el nostre ball del sant Crist.</i> <i>Penseu que Salomó i aquests pobles del Baix Gaià, són l'epicentre d'això que en diem balls parlats, una barreja de teatre popular, textos d'antigues llegendes i devocions i passos de ball.</i> <i>Però que ningú s'imagini que tractar amb patrimoni cultural immaterial sigui una cosa avorrida. Gaudim molt preparant el ball! Renovar papers, polir interpretacions, introduir millores tècniques... i tot amb un clima molt distès, de diversió i de molta fraternitat. Quin regal!</i> <i>D'aquí un parell d'hores, quan s'aixequi el teló, tornaré a sentir el calfred d'entrar a la història viva d'un poble i de la cultura d'un país.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• Explicació sobre els balls parlats: confusions i concrecions terminològiques. • Orígens medievals dels balls: matriu paralitúrgica en llengua llatina, influències profanes, progressiva separació de la litúrgia i establiment com a peces per sí mateixes en les esglésies. • Evolucions històriques: utilització de la llengua romanç, enriquiment de temàtiques, representacions fora dels temples, vicissituds concretes. • Arbre de família dels balls: temàtica profana/temàtica religiosa; amb parlaments/sense parlaments; balls parlats <i>stricto sensu</i>... • Localització dels balls parlats: exponent genuí de la Catalunya Nova, epicentre al Baix Gaià. • Ecllosió i declivi dels balls: expressió com la coneixem a l'època moderna, motius del gran auge del s.XVIII, indicis i raons de la davallada, extinció durant el s.XX. • Moviments de recuperació: enumeració de balls recuperats, localització i vigència, raons i circumstàncies de la recuperació.
10:30	Mariona Garcia,	<i>Mira que cada any fem el mateix, interpretem un text de gairebé 200 anys que guardem com un tresor. Però mai no és igual, cada representació té alguna cosa que la fa especial.</i>

Un ball per a tothom	que s'encarrega de l'acollida del públic, a la tauleta de l'atri de l'església. Explica què atreu la gent i anècdotes.	<i>Jo penso que hi té molt a veure el públic tan variat que ens ve a veure. La gent de Salomó no hi acostuma a fallar cap any, però també ens visiten famílies, grups i particulars de llocs ben diferents. Antigament, parlo d'abans de la guerra, s'havien arribat a omplir trens especials per a la representació des de Barcelona i Tarragona i els diaris parlaven de molts centenars de persones que es desplaçaven de tot el Penedès i el Camp cap a Salomó.</i> <i>Més modernament les coses han canviat. La gent ve en el seu cotxe o en grups organitzats en autocar i estem molt contents de poder-los acollir com mereixen. Fins i tot hem fet una representació especial amb introduccions en castellà per a uns grups de Madrid.</i> <i>També em recordo d'una senyora molt gran que cada any venia del Segrià tota sola per l'emoció que li produïa el ball. O d'aquell grup de Barcelona que van patir un accident d'autocar als anys 80 al coll de la Bisbal, mentre es desplaçava per assistir al ball, i que en sortir tots il·lesos atribuïen la seva sort a l'acció del sant Crist.</i> <i>Bé, suposo que cadascú sap perquè hi ve. O, almenys, si algú entra una mica per casualitat, en surt amb la seva pròpia raó.</i> <i>A aquesta hora em toca tenir-ho tot a punt per acollir el públic: cadires ben col·locades, material informatiu, espai de benvinguda... La nostra alegria més gran és que tothom s'hi senti a gust i com a casa!</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• Text més antic del ball de 1843: l'autor, Marc Fusté, i el seu context a Valls; versió catalana i versió posterior castellana; possibilitat del ball anteriorment. • Altres textos més recents: versions de Mn. Marçal Martínez de 1954 i 1972. • Textos d'altres balls parlats i manuscrits trobats de manera fortuïta. Anècdotes de les troballes i investigacions en altres poblacions. • Representacions històriques (abans de 1972): motivacions devocionals; periodicitat circumstancial; les notícies a la premsa i els trens especials de 1911 i 1925.
10:45 La gosadia d'emprendre el viatge	Josep Borredà, que fa de Josep Nin, vestint-se i preparant-se als camerinos. Narra la segona part del relat del ball.	<i>No devia ser fàcil arribar fins a Algèria embarcant a la platja d'Altafulla. La precarietat de les naus, la difícil navegació, els conflictes amb els moriscos... Finalment, però, els expedicionaris arriben a Alger. Semblava que la sort els somreia per l'hospitalitat que van trobar a casa del mercader Mahomet. Els obsequiava amb menjar, repòs i festes i els tractes que els ofería per comprar blat eren prou raonables.</i> <i>Però la troballa d'una imatge del Crist en aquella casa ho capgira tot. S'inicia un conflicte entre els que en fan motiu d'escarni i els que hi senten una vinculació religiosa. I s'esfuma tota l'entesa que s'havia creat.</i> <i>Cada vegada que em vesteixo com en Josep Nin penso en allò que devia experimentar en arribar a Alger: les construccions, les olors, el bullici de la medina... En un ambient tant desconegut només el sostindria el seu convenciment interior i el seu sentit del deure.</i> <i>Estareu d'acord amb mi que hi ha situacions a la vida que posen a prova la determinació més obstinada, la seva, la meua i la de cadascú. Llavors es descobreix allò que hi ha de veritat i de perdurable en el més profund de cada persona.</i>
	Continguts	• Conflictivitat política al Mediterrani al s.XVI: la plaça d'Alger, Carles I i Barbarossa; enfrontaments i pirateria. • Moviment de la contrareforma: raons de l'auge general de la devoció al sant Crist; expansió de santuaris de la santa Creu per

	desenvolupats a continuació.	Catalunya (Piera, Igualada, Balaguer...); la llegenda paral·lela de la creu de València i similituds amb el nostre ball. • Els goigs al sant Crist a Salomó: primeres notícies, aportacions per a la historiografia; edicions i reimpressions; xilografies.
11:00 Les 100 cares del ball	Herme López, que és maquilladora i responsable de vestuari, als locals. Explica detalls i anècdotes de la seva tasca.	<i>Caracteritzar tots els personatges del ball és una feina molt exigent. Per sort, som un equip ben sincronitzat que ens n'ocupem! D'una banda hi ha el vestuari. Penseu que entre balladors i actors surten a escena més de 100 persones perquè molts dels personatges estan doblats per anar-se alternant els quatre diumenges de maig. Per a que tot sigui més fàcil es diferencien els armaris segons els grups de personatges: els moriscos, els mariners, l'ajuntament, el poble, els balladors, etc. Abans de cada representació les persones encarregades ja ho tenim tot ben planxat i disposat!</i> <i>Cada any anem introduint millores en el vestuari i els complements que es van canviar íntegrament el 1990, amb criteris més històrics. A l'estiu ja estem treballant per a fer les noves peces per a les representacions de l'any vinent.</i> <i>Ara bé, on jo m'ho passo millor és amb el maquillatge. Una hora abans de la representació això bull d'activitat. Tot i les presses a mi m'agrada pintar els actors pensant en allò que transmeten durant la representació: la determinació, l'esperança, els recels i les pors, la ingenuïtat... Per això, a cadascun d'ells els remarco les faccions segons aquell sentiment que més exterioritzen. Ja us n'adonareu!</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• El vestuari del ball: detalls de la caracterització dels personatges; la renovació de 1990; preparatius i organització prèvia al ball. • Personatges del ball i rols de poder que s'estableixen. • El vestuari i l'atrezzo dels balls parlats vigents: peça destacada de cadascun d'ells i missatge que reporta.
11:45 Ballar per avançar	Pep i Paula, que són balladors, just abans de sortir a escena. Expliquen detalls de les danses i anècdotes.	<i>Mira, per molt que diguin els veritables protagonistes som nosaltres! Si això és un ball, doncs els protagonistes qui seran? Els qui ballen! Diuen que la dansa només servia per passar d'una escena a una altra però en realitat, ballem per avançar, per fer que tot progressi amb un ritme i un encant que fa que es respiri una atmosfera màgica.</i> <i>En els antics balls parlats els propis actors feien uns breus passos dansats. Però a Salomó som els joves sobretot que cada any formen un cos de ball propi de 18 persones.</i> <i>Nosaltres comencem abans que ningú els assajos. Ja t'ho pots imaginar: familiaritzar-te amb la música, aprendre els passos, equivocar-te i rectificar.... Fins que tot està perfectament compassat. I llavors s'ha de ballar amb el vestit posat i això encara ho fa una mica més difícil. Penseu que en cada actuació ballem XX vegades i XX danses diferents.</i> <i>És exigent, però alhora molt divertit! Perquè assajant ens ho passem bé, ni que hi hagi dies que ensopeguem. La veritat és que ser del cos de ball vol dir alguna cosa que ja sempre portaràs a dins.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació.	• Característiques de les danses del ball: tipologia i funcionalitat; l'evolució històrica; la nova composició musical i el nou disseny coreogràfic de 1986. • Melodies, músics, partitures i instruments: la versió actual enregistrada. • La dansa en altres balls parlats: característiques, similituds, particularitats...

12:00 El somni d'un miracle	Josep Borredà, que fa de Josep Nin, just abans de sortir a escena. Narra la tercera part del relat del ball.	<i>El somni de Josep Nin a mi, de vegades, no em deixa dormir. Quin conflicte que portava dintre seu! Què havia de fer: prioritzar el blat que ja tenia comprat i marxar cap a casa o escoltar el seu interior i intentar aconseguir també la imatge del sant Crist?</i> <i>Vull dir, que a vegades em pregunto: n'hi ha prou amb complir el que toca o m'he de comprometre més en causes justes però que potser em compliquen una mica la vida?</i> <i>El Josep Nin va tenir un somni que el va fer sortir de dubtes i li va donar coratge per emprendre la missió d'aconseguir la imatge. Jo no ho tinc tant clar i em quedo encallat tot sovint, coneixent revelacions de coses que passen i que fan néixer en mi una indignació o un rebuig que no sé gaire com canalitzar...</i>
12:00 Les balances s'equilibren	Abdel Juveny, que fa de Mahomet, just abans de sortir a escena. Narra també la tercera part del reat del ball.	<i>El Mahomet era una persona coherent. Havia acollit els cristians amb gran hospitalitat i s'hi entenia bé per a tractes comercials justos, però rebutjava la seva fe amb vehemència. En el fons, participava de les pors i recels del seu temps, de la ignorància mútua i del ressentiment per fets antics.</i> <i>Quan sortim a l'escenari m'afiguro com el devia desquadrar l'obstinació del cristià per comprar la imatge i la imparcialitat exemplar del rei d'Alger. I aquell fet sorprenent de les balances sense trampa que equilibraven el pes del sant Crist amb només 30 monedes.</i> <i>La desproporció aparent va quedar compensada contra tot pronòstic. Potser nosaltres també hem d'aprendre una mica a no donar-ho tot per perdut..., ni tot per guanyat.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació	• En aquest àmbit es planteja una dinàmica participativa. Es convidarà el públic a equilibrar unes grans balances, recreant l'escena àlgida del ball. • En un plat hi poden posar allò que els sembla que desequilibra el món o una realitat més pròxima o personal. Hi haurà uns grans pesos d'atrezzo amb aquestes situacions inscrites (corrupció, explotació, estigmatització, violències, malbaratament...) o amb possibilitat de concretar més. • En l'altre plat hi poden posar el seu somni, igual que Josep Nin va tenir el seu. És a dir, una il·lusió o un anhel per al món o per a una realitat més pròxima o personal. Hi haurà unes gran plomes d'atrezzo amb situacions inscrites (noves oportunitats socials, reaprofitament, escolta activa, reconciliació...) o amb possibilitat de concretar més. • En posar-hi aquest somni, les balances s'equilibraran contra pronòstic.
13:45 Un ball centenari amb un cor molt	Fina Pi, que fa de la dona de Josep Nin, just després d'acabar la representació. Explica detalls i	<i>Estic contenta i em sento orgullosa de ser d'un poble que no hem deixat perdre allò que ens identifica. Però, si sóc sincera, he de dir que no han faltat els moments que hem flaquejat; ni tampoc ho tenim tot resolt.</i> <i>Per començar, el meu paper. Fer de "dona de Josep Nin" ja no és gaire bon senyal. Representa que sóc la senyora de la nissaga forta del poble, però ni així deixo de ser una espectadora passiva dels fets i del meu marit.</i> <i>I encara afigureu-vos que, antigament, al ball només hi podien sortir homes. Quan havien de representar un paper femení ho feien "tal qual" i, com a molt, es posaven una peça o cinta per indicar que representaven una dona!</i> <i>Però quan durant la representació m'ho miro tot, penso que les coses han canviat molt. I també em satisfà comprovar com gent molt</i>

jove	anècdotes del ball com a lloc d'inclusió.	<i>variada es va afegint al ball, especialment nous veïns del poble, de procedències ben diverses i que ja se senten part d'aquesta tradició centenària. Cadascú ho fa des de la seva pròpia motivació.</i> <i>Ara hem acabat la primera representació de la temporada i... ja ho veieu, torno a tenir l'home a casa sa i estalvi! Hahaha! Bé, ara ja no vull dir el marit postís d'aquí al ball. Vull dir el meu, que ja deu tenir la taula parada com cal i el dinar gairebé a punt per a tota la família. Així doncs, em vaig a canviar i cap a casa, que amb tot el trasbals del primer dia del ball, ja començo a tenir gana.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació	• Noves lectures d'avui pel ball: la implicació de les dones i dels nouvinguts. • La flama del ball es manté la resta de l'any: associacionisme, representacions en ocasió d'efemèrides a Tarragona i Montserrat, recreació del desembarcament a la platja d'Altafulla, certàmens acadèmics d'estudi...
14:00 Un final que encara dura	Josep Borredà, que fa de Josep Nin, quan es desvesteix al camerino. Narra la quarta part del relat del ball.	<i>El retorn de Josep Nin i la seva expedició va fer furor. Quan em trec el vestit em venen al cap els honors amb què el van revestir... És aquest el missatge del ball, la glòria de l'heroi? O ens hem de fixar en la victòria de tot un poble que lluita per romandre ferm? O està en una fe que és capaç de superar aquells obstacles que semblen insalvables? O més aviat ens fa pensar en altres coses que ens han passat o portem dintre?</i> <i>Hi ha un abans i un després de l'arribada del sant Crist com a fruit d'aquell viatge llegendari. La devoció dels antics per la imatge ens parla d'un sentiment que va arrelar. Encara avui, quan entro a la capella de l'església i aixeco la mirada m'esborrono... però com puc explicar-vos-ho? Serà més senzill que la visiteu en sortir d'aquí (si encara no ho heu fet), contempleu un exemple únic de pintura barroca i experimenteu-ho per vosaltres mateixos.</i>
	Continguts desenvolupats a continuació	• Art barroc al servei de la devoció: l'actual capella del sant Crist i les pintures úniques; detalls iconogràfics; l'artista Jaume Pons i Monravà; l'altar i la talla del sant Crist perduts a la guerra civil. • Els precedents de la capella actual: les dades de les visites pastorals i primera notícia d'un sant Crist venerat en un altar propi el 1552; la confraria del sant Crist de 1617 i posteriors.
14:15 Acompa-nyà'ns al ball!	Júlia Rius, que fa d'angelet, tornant cap a casa. Fa el comiat.	<i>Tothom m'ha dit que ho hem fet molt bé. No ha estat tan difícil al final. Estic molt contenta perquè ara ja puc dir que he sortit al ball del sant Crist, igual que la meva mare!</i> <i>Diumenge vinent tornarem a llevar-nos amb la il·lusió de tornar-hi.</i> <i>Ens hi veurem? Jo estaria molt feliç!</i>
	Continguts desenvolupats	• Comiat als visitants i invitació a presenciar una representació del ball.

5.3. Disseny museogràfic

5.3.1. Principis generals

El disseny museogràfic mira de respondre a les reflexions que els museus d'identitat recullen de la metodologia interpretativa més genuïna:

«El museu es concep com un entorn d'aprenentatge informal o d'aprenentatge d'elecció múltiple, on l'aprenentatge no és l'únic paràmetre, però en el que cal assegurar l'accessibilitat del missatge als diferents tipus d'usuaris en el seu sentit més ampli, no només físic, lingüístic o sensorial, sinó a nivell de la transposició dels coneixements experts a un coneixement assequible als diferents públics; així com a nivell actitudinal i emocional, on no es generi un model elitista que produeixi rebuig i on es dissenyin els missatges tenint en compte les expectatives i els interessos de les audiències» (Asensio i Pol, 2012: 295).

Per donar compliment a aquestes premisses, es tenen en compte els següents paràmetres:

a) La inclusió d'elements materials que tenen relació amb la pràctica immaterial

La selecció d'objectes històrics i d'ús quotidià del ball no és un fi per ell mateix, però esdevé un instrument vàlid per a facilitar el discurs museològic. Malgrat que el centre d'interpretació no disposa d'una col·lecció pròpiament dita, es presentaran alguns objectes originals quan serveixin per a articular el discurs museològic i, si és el cas, es farà ús de rèpliques per establir una línia discursiva coherent. És així que introduir les històries i significats dels objectes els eleva a la categoria "d'immaterialitat", on el valor recau, més que en el propi objecte, en allò que remet i no es veu.

b) La utilització de múltiples suports i diversitat de recursos expositius

La planificació de recursos museogràfics ha de tenir en compte que l'aprenentatge té com a punt clau «els processos mentals que l'individu posa en joc a l'hora d'aprendre, principalment, la predisposició, el desenvolupament lògic i els coneixements previs» (Santacana i Martín, 2010: 91). En aquest sentit, doncs, cal tenir present que cada persona pot posar en marxa més fàcilment aquests processos d'aprenentatge estimulat pel tipus de percepció que li resulta més pròpia, ja sigui visual, auditiva o cinestèsica. En el projecte museogràfic, per tant, es dissenyen els mòduls interactius de manera que resultin el més variats possible. Combinant els tipus de museografia interactiva (gràfic, corpori, projecció, mecànic, auditiu, audiovisual, olfactiu, quantificador, informàtic, reflexiu/refractiu...) s'aconseguirà un centre museístic didàctic, amb gran capacitat d'atrabilitat de públics, sigui quin sigui el canal de percepció principal de cada persona i el seu espectre sectorial i d'edat. Cadascuna d'aquestes característiques s'indicaran en les descripcions de cadascun dels elements museogràfics.

c) L'accessibilitat i les llengües

Les persones amb capacitats diverses o amb algun tipus de dificultat motriu o sensorial han de poder gaudir plenament del centre. Més enllà de la inexistència de barreres arquitectòniques, la multiplicitat de dispositius ofereixen accessibilitat a tothom per una via o altra. Així, els àudios amb les narracions comptaran sempre amb un resum en suport gràfic; els dispositius interactius presentaran un disseny intuïtiu i, en qualsevol cas, estaran complementats per altres suports físics accessibles al tacte; els dissenys gràfics entenedors i els diversos nivells d'aprofundiment textual oferiran possibilitats diverses d'accés al contingut a tothom.

Pel que fa a les llengües, els àudios de les narracions, la locució de l'audiovisual i els dispositius interactius estaran disponibles en català, castellà i anglès i s'activaran en una o altra llengua segons la selecció del visitant. Els recursos gràfics estaran retolats únicament en català, però es disposarà de fulletons de sala en castellà, anglès i francès que oferiran un ampli resum dels continguts als visitants que ho necessitin.

d) L'adaptació a l'espai històric

L'emplaçament del centre d'interpretació en un immoble com cal Cadernal, demana una museografia suficientment integrada. És cert que l'edifici no conserva traces de les estances, ni del parament original, ni gairebé cap resta artística. Però malgrat que les sales no tinguin grans singularitats, conserven encara certa majestuositat per l'alçada dels sostres, la disposició de bigues i cairats o per les obertures ornamentades. En aquest sentit, els mòduls i elements corporis s'adaptaran a les sales, tant pel que fa a les tries cromàtiques i de materials, en consonància amb els elements de fusta, com en allò referent als volums i proporcions de les instal·lacions, que no impediran percebre els sostres i les perspectives dels espais.

e) La sostenibilitat i renovació dels recursos

La diversitat de recursos museogràfics comporta també la no dependència a un sol tipus de dispositius. Els elements informàtics i multimèdia, que poden precisar actualitzacions i manteniments més costosos, són presents a l'exposició, però en una proporció equilibrada i, sobretot, acompanyats de molts elements corporis, mecànics o gràfics, més fàcils de mantenir.

L'actualització del discurs i dels elements, en general, no és complicada. Als mòduls narratius que presenten els àmbits se'ls pot modificar el discurs de la gravació i del text; els objectes exposats en mòduls interactius o en escenografies es poden substituir fàcilment; la projecció d'imatges que acompanya molts elements és renovable sense gaire esforç.

5.3.2. Itinerari expositiu i distribució dels àmbits

L'entrada dels visitants s'ha disposat per la porta lateral de la part posterior de l'edifici, que dona a una plaça àmplia i agradable, un espai que permet la reunió i recepció tranquil·la de grups i visitants prèviament a l'accés. Amb aquesta

opció s'ubica el punt d'acollida i serveis (vestíbul + guarda-roba + marxandatge) en una peça prou àmplia i que, a més, connecta directament amb els sanitaris i amb les escales i ascensor que porten al primer pis.

No optar per l'accés històric del carrer Josep Nin facilita que la sala principal esdevingui íntegrament l'espai destinat a les exposicions temporals i d'altres actes culturals, restant directament accessible, sempre que calgui, a través de l'entrada històrica.

Fig. 56. Planta baixa: accés, sentit de circulació i distribució dels espais

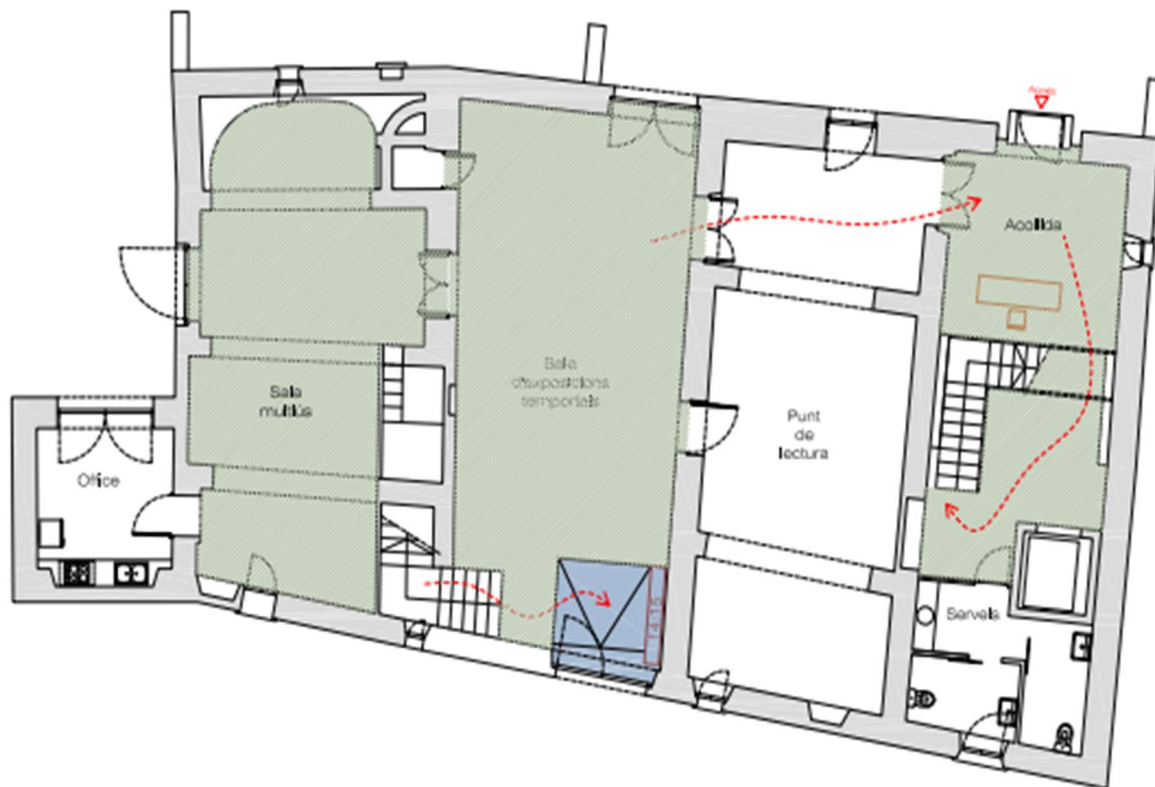

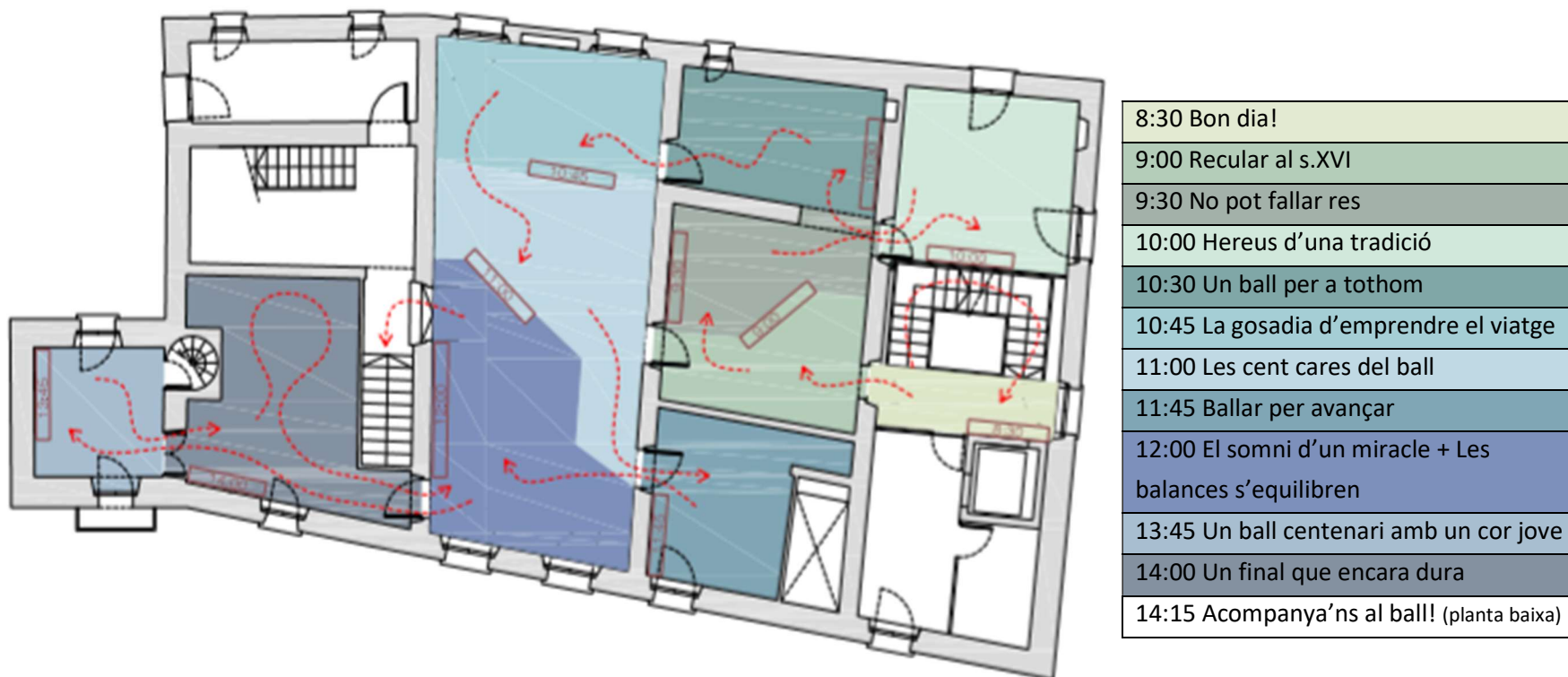
Fig. 57. Proposta de presentació de l'espai d'acollida

La primera planta acollirà l'espai expositiu pròpiament dit, atès que aquest pis és el que ara resta sense un ús definit i presenta una superfície prou àmplia per desenvolupar-hi una proposta. S'hi accedeix per l'escala principal del vestíbul, dotada d'ascensor. El disseny museogràfic marca un itinerari de circulació per les estances que desemboca en una altra escala ubicada a la sala gran i que condueix de nou els visitants a la planta baixa. El recorregut per aquesta primera planta està dispostat sense que hi hagi possibilitat d'altres opcions de circulació.

El discurs museològic (cf. 5.2.2.) determina 12 àmbits expositius que estan emplaçats tal com es pot veure en la següent planimetria (cal tenir present que el darrer àmbit es troba a la planta baixa).

Fig. 58. Planta primera: distribució dels àmbits i sentit de circulació

5.3.3. Planificació dels recursos museogràfics en cada àmbit

a) Presentació de l'àmbit o part narrativa:

La primera part, narrativa, tindrà sempre la mateixa estructura. Constarà d'un únic mòdul (2,20 x 1,90 m) ubicat a l'inici de cada àmbit i que inclourà:

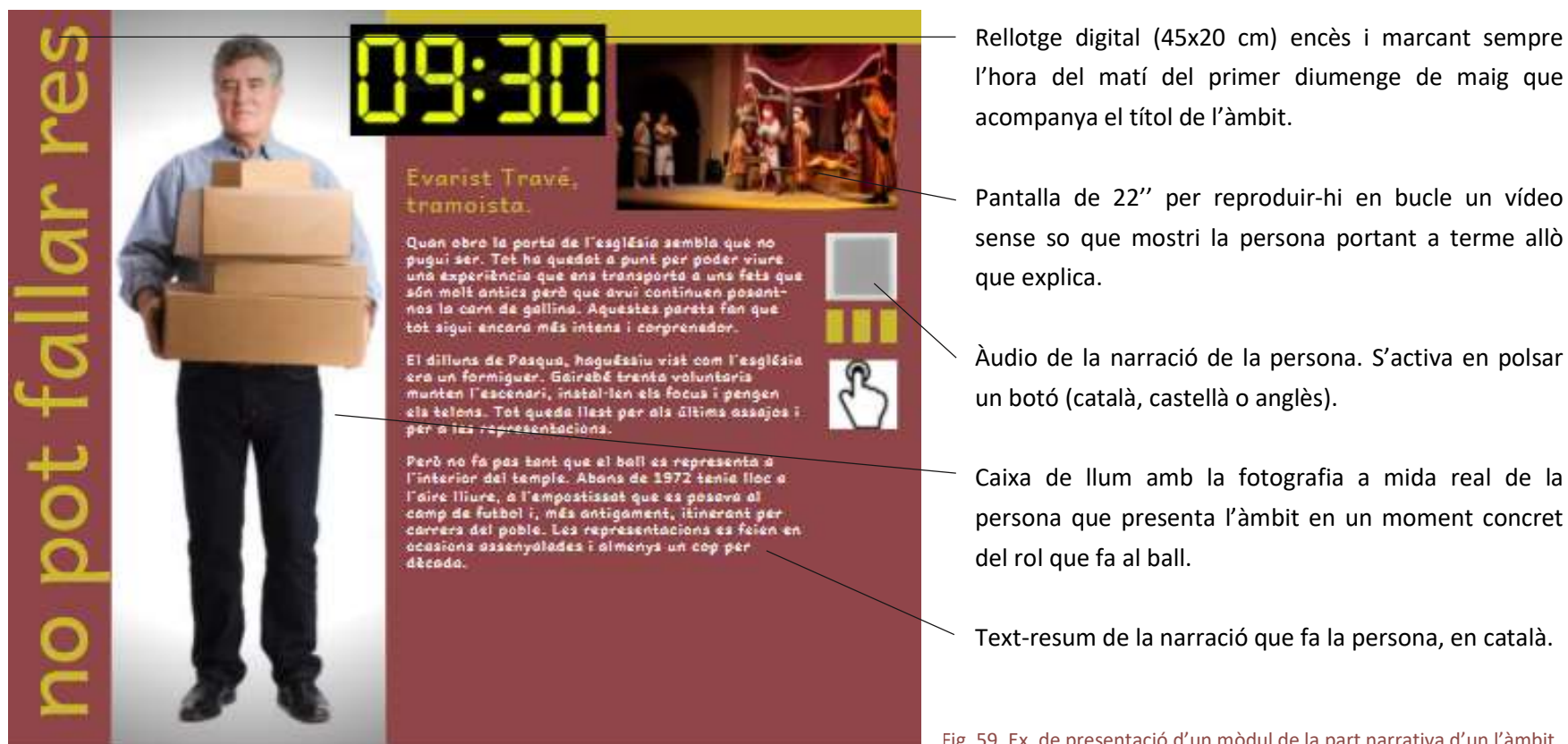

Fig. 59. Ex. de presentació d'un mòdul de la part narrativa d'un l'àmbit.

Nota.- Cal recordar que les fotografies i noms propis que apareixen en aquest projecte són ficticis però es corresponen a persones reals vinculades amb el ball del sant Crist.

Com es pot comprovar, aquest mòdul de presentació combina diferents recursos. La narració auditiva té el paper preeminent però es reforça amb el text resum i, sobretot, amb les imatges que posen en el seu context concret la persona que fa la narració.

b) Aprofundiment o part interpretativa:

La segona part, en canvi, tindrà un disseny diferent cada vegada en funció d'allò que es vol comunicar i s'emprarà la tipologia museogràfica més adequada a cada cas.

El canal d'aprenentatge principal s'indica de la següent manera:

Visual		Auditiu		Cinestèsic	

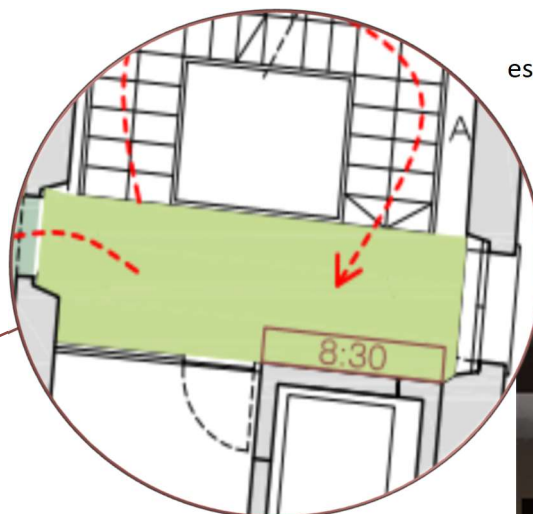
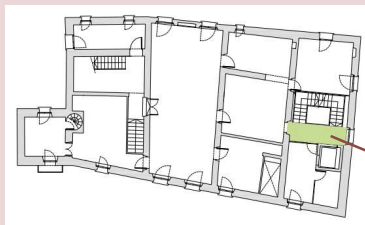
El tipus de recurs museogràfic es classifica segons l'aspecte que hi és preeminent (cf. Santacana i Martín, 2010: 109):

Gràfic		Recreació		Audiovisual	
Visual		Corpori		Tàctil	
Auditiu		Projecció		Quantificador	
Reflexió/refracció		Informàtic		Mecànic	
Olfactiu		Virtual			

A continuació es detallen les previsions museogràfiques àmbit per àmbit:

[Àmbit 1]

8:30
Bon dia!

Bon dia! és la narració que Júlia Rius, la nena que fa d'angelet al ball, ens brinda com a salutació i benvinguda en un dia especial.

Aquest àmbit s'ubica al replà d'accés al primer pis.

Per la seva naturalesa purament introductòria aquest àmbit només consta de la part narrativa i no compta amb una segona part interpretativa

A Decoració mural:		<i>Convidats al ball</i>	
Canal	Recurs	Funció i tipologia	Exemple
👁️	Paret de l'escala serigrafiada amb un collage de cartells de diferents edicions del ball de Salomó i també d'altres pobles.	Ambientarà l'accés i reforçarà l'efecte invitori.	<i>Exemple de presentació.</i> <i>Font: Arts santa Mònica.</i>

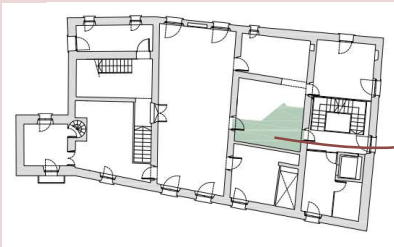
El mòdul d'introducció amb la part narrativa [08: 30] es troba a la paret del replà i és l'únic element d'aquest àmbit, tret de la decoració mural de les escales d'accés.

Fig. 60. Proposta de presentació general de l'àmbit

[Àmbit 2]

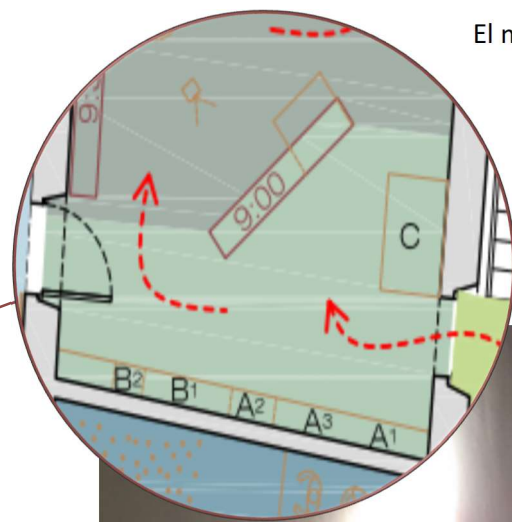
9:00
Regular al segle XVI

Regular al segle XVI s'inicia amb la narració que Josep Borredà ens fa de la primera part de la llegenda que narra el ball.

A continuació, es presenten qüestions del context historicosocial del segle XVI, l'època que està a les arrels de la tradició salomonenca i de l'edifici de cal Cadernal.

Aquest àmbit ocupa la primera part de la sala 1.

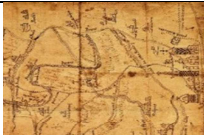

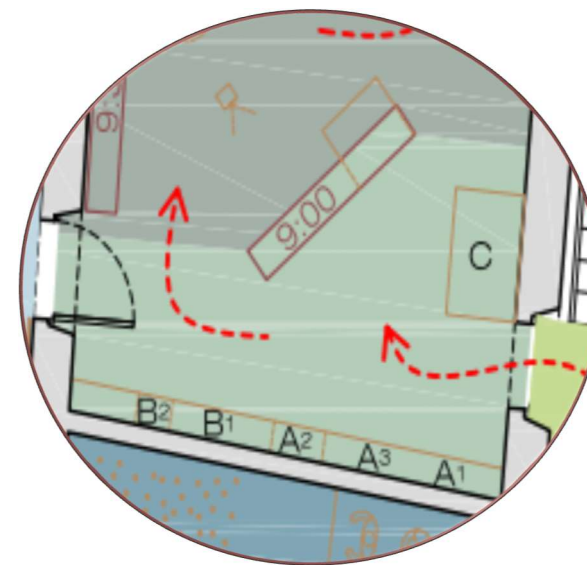
El mòdul d'introducció amb la part narrativa [9:00] està situat a la dreta, en posició obliqua, i delimita l'espai que ocupa l'àmbit dins la sala.

La part interpretativa la formen dos mòduls [A i B] situats a la paret de l'esquerra que inclouen diversos elements i, per últim, una maqueta amb el seu suport [C].

Fig. 61. Proposta de presentació de l'àmbit

A		Mòdul: Salomó i el Baix Gaià de l'època		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
A1 👁️	Gràfiques visuals dels focs i del dinamisme econòmic al s.XVI imprès sobre el panell.	Presentaran la demografia i l'economia local, les raons i les conseqüències dels períodes de carestia.		<i>Fig. 62. Exemple de presentació.</i> <i>Font: Escola superior d'arts plàstiques.</i>
A2 👁️	Vitrina pel testament de 1607 de Josep Nin en forma de fornícula integrada al mòdul i protegida amb vidre.	La cartel·la presentarà el document.		<i>Fig. 63. Exemple d'integració de la vitrina al mòdul.</i> <i>Font: Palau Robert.</i>
A3 👁️	Mapa històric del Baix Gaià imprès sobre el panell.	Explicarà el context històric de Salomó i del Baix Gaià al s.XVI: nuclis de població i vincles territorials, conflictes polítics...		<i>Fig. 64. Mapa del s.XVII del riu Gaià.</i>

B		Mòdul: Els Nin i cal Cadernal		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
B1 👁️	Fotografies dels elements artístics de la casa impresos sobre el panell.	Il·lustraran l'explicació dels orígens de la nissaga dels Nin i de les vicissituds històriques.		<i>Fig. 65. Exemple de detall.</i> <i>Font pròpia.</i>
B2 👤	Trencaclosques de peces lliscants integrat al panell i que configura l'escut nobiliari.	Quan el trencaclosques està col·locat correctament, es desxifrarà el sentit i raó dels símbols que té als 4 quadrants.		<i>Fig. 66. Escut dels Nin.</i> <i>Font pròpia.</i> <i>Ex. de trencaclosques lliscant.</i>

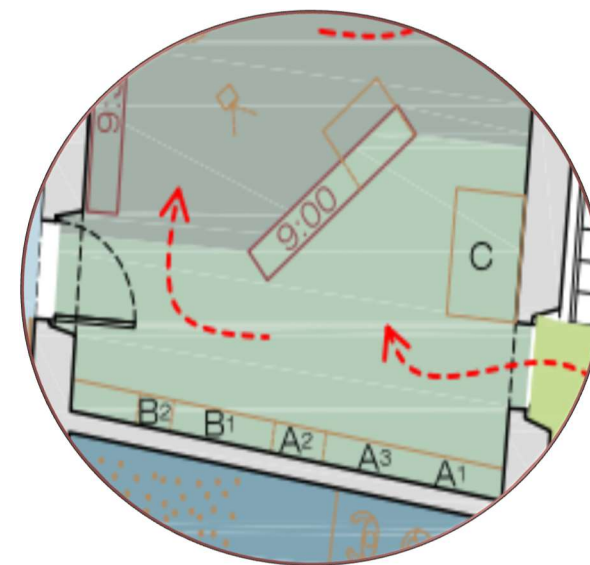
C		Maqueta:	<i>Cal Cadernal en el temps</i>	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Maqueta de fusta de l'edifici de cal Cadernal, amb mirall a la part inferior. Comptarà amb un dispositiu interactiu mitjançant el qual pitjant un botó s'il·luminarà la part de la construcció o el motiu decoratiu del segle que s'ha seleccionat i la cartella corresponent.	Explicarà les fases constructives, el declivi i l'abandó de l'immoble i el procés de recuperació actual. Les cartelles incidiran en els períodes i elements seleccionats.		

Fig. 67. Exemple de presentació.
Font: Monestir de sant Cugat.

Apunts tècnics:

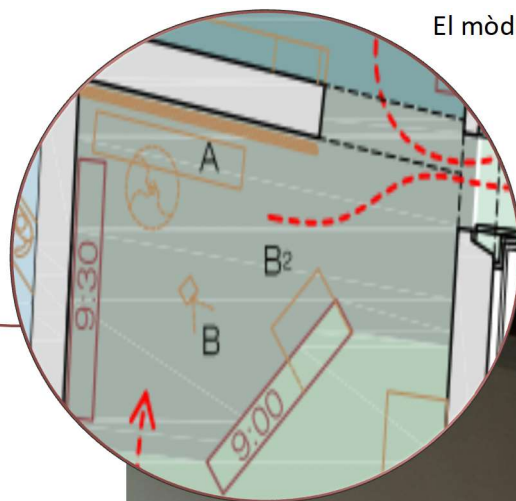
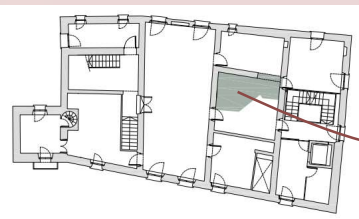
S'atendran les condicions de llum artificial a la vitrina per a la conservació del manuscrit (uns 60 lux). S'hi integrarà un dispositiu de control de la humitat que restarà ocult a la part inferior. En el cas que no es permetés l'exposició del document per part dels responsables de l'arxiu comarcal, es faria mitjançant una còpia.

La porta del fons de l'àmbit restarà sempre tancada i només serà practicable en cas d'emergència.

[Àmbit 3]

9:30

No pot fallar res

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [9:30] està situat a la paret del fons i emmarca l'espai que ocupa l'àmbit dins la sala.

La part interpretativa consta d'una escenografia [A] i d'una projecció de fotografies acompanyada per unes publicacions gràfiques manipulables i consultables [B].

Fig. 68. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

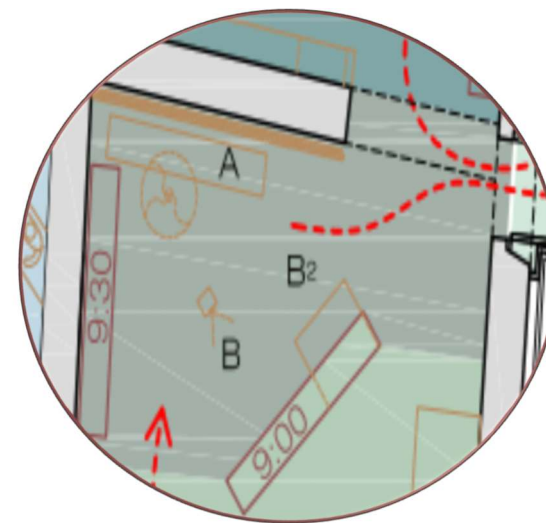
No pot fallar res s'inicia amb la narració que Evarist Travé fa sobre els preparatius del ball i sobre les persones que estan implicades en els temes logístics.

A continuació, mitjançant una escenografia inspirada en la tramoia del ball, es presenta la gran reforma de 1972 amb la intervenció de l'Institut del Teatre.

Aquest àmbit ocupa la segona part de la sala 1.

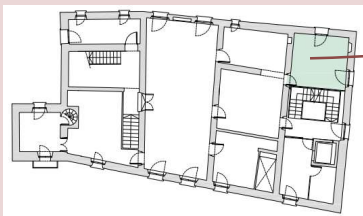
A Escenografia:		Una tramoia que rutlla		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemples
	Disposició d'objectes i elements utilitzats en el desenvolupament de la representació: al fons, el gran domàs de l'escena final; penjant, el cadafals del somni; davant, la taula del banquet. Entremig, elements de tramoia.	Les cartel·les indicaran els elements, les seves característiques tècniques i la seva funció al ball.		Fig. 69, 70 i 71 Decorats i elements corporis (taula, domàs i cadafals) en el decurs de la representació. Font pròpia.

B Projecció i recull de premsa:		L'Institut del Teatre entra en joc		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemples
	B1 A la superfície de l'anvers del mòdul 9:00, projecció de fotografies i textos sobre la intervenció de l'Institut del teatre i la gran reforma del ball de 1972.	Presentarà la iniciativa de contactar amb l'Institut del Teatre de BCN i el treball de curs del taller-laboratori d'escenografia: el lideratge de Puigserver i Pericot; les innovacions, especialment les representacions a l'interior de l'església i l'escenografia renovada; els cronistes per alleugerir el ritme de la representació...		Fig. 72 i 73. Taller de creació de l'IT amb F. Puigserver i I. Pericot al capdavant. Font: MAE
	B2 Reculls de premsa de les representacions entre 1972 i l'actualitat integrats en un símil de diari fet <i>ad hoc</i> , que restarà lligat en un expositor o una recreació de quiosc i que es podrà manipular lliurement.	Quan el visitant fullegi els diaris podrà fer-se més càrrec de la novetat i l'impacte que va suposar la intervenció de l'Institut del Teatre.		Fig. 76 i 77. Recreació de quiosc i expositor que poden presentar els diaris consultables sobre el ball de Salomó. Font: Palau Robert.

[Àmbit 4]

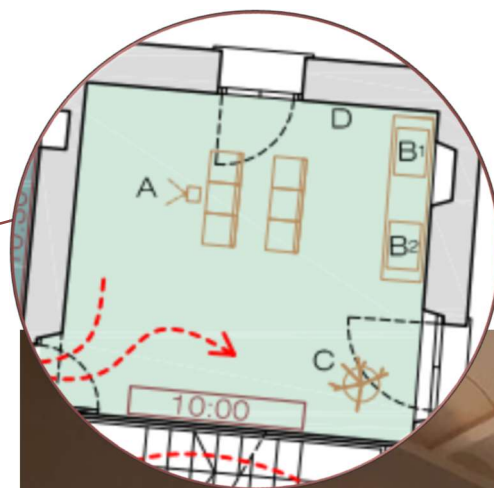
10:00 Hereus d'una tradició

Hereus d'una tradició s'inicia amb la narració que el director Ramon Arnalot fa sobre els assaigs de l'obra i sobre el profund bagatge històric que atresora.

A continuació, es presenten els orígens remots dels balls parlats, el seu procés històric i la seva vinculació amb altres formes de cultura popular fins a arribar als nostres dies.

Aquest àmbit ocupa tota la sala 2.

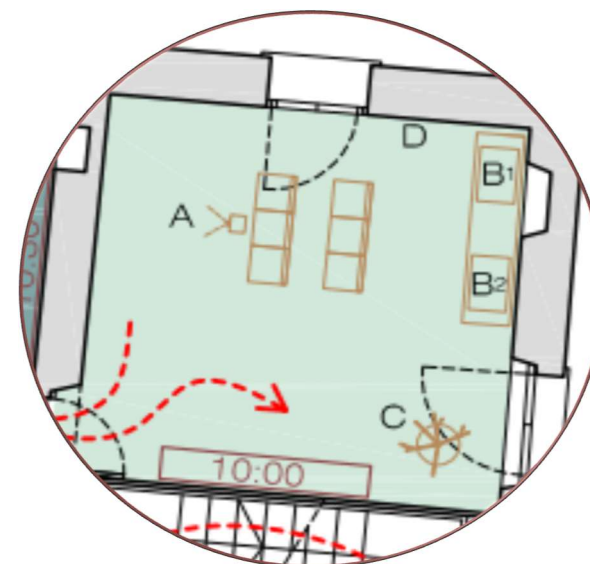
El mòdul d'introducció amb la part narrativa [10:00] està entrant a la dreta i emmarca l'àmbit que ocupa tota la sala.

La museografia interpretativa compta amb un espai audiovisual [A], dues pantalles interactives [B] i un element corpori manipulable en forma d'arbre [C]; les parets estaran retolades de forma adient [D].

Fig. 78. Proposta de presentació de l'àmbit

A Audiovisual: <i>Balls parlats, un fenomen cultural únic</i>			
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia
	Projecció amb locució disponible en català, castellà i anglès. Disposició de dos bancs o cadires per asseure's.	Els balls parlats: confusions i concrecions terminològiques. / Orígens medievals dels balls: matriu paralitúrgica en llengua llatina, influències profanes, progressiva separació de la litúrgia i establiment com a peces per si mateixes en les esglésies. / Evolucions històriques: utilització de la llengua romanç, enriquiment de temàtiques, representacions fora dels temples, vicissituds concretes. / Tipologies: temàtica profana-religiosa; amb-sense parlaments; balls parlats <i>stricto sensu...</i> / Localització dels balls parlats: exponent genuí de la Catalunya Nova, epicentre al Baix Gaià. / Eclòsió i declivi dels balls: expressió com la coneixem de l'època moderna, raons del gran auge del s.XVIII, indicis i raons de la davallada, extinció durant el s.XX. / Moviments de recuperació: raons i circumstàncies de la recuperació.	

B Espai multimèdia: <i>Més sobre els balls parlats</i>				
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	B1 <i>Multitouch A</i> , de 43'', incorporada en un taulell de fusta.	Presentarà a demanda i detalladament l'extensió dels balls parlats en diferents moments històrics, indicant poblacions concretes, també en el moment present.		
	B2 <i>Multitouch B</i> , de 43'', incorporada en un taulell de fusta.	Presentarà a demanda i detalladament les arrels històriques dels balls i de les semblances i variants amb altres expressions teatralitat i cultura popular.		

Fig. 79. Exemple de presentació.

Font: Centro de interpretación del rupestre de Santa María de Valverde

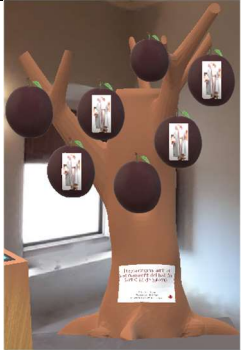
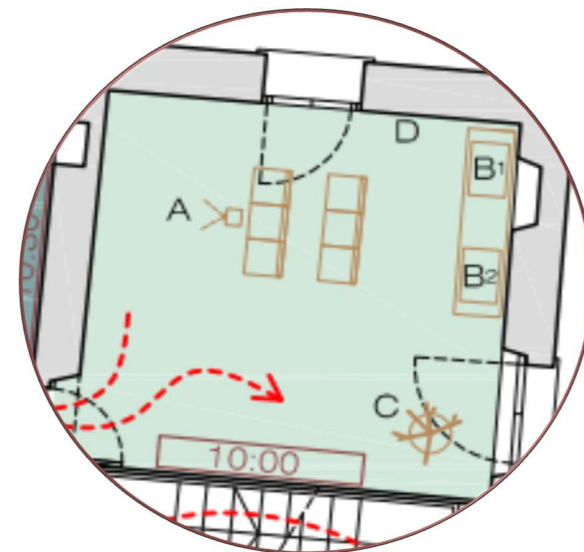
C Element corpori:		L'arbre de família dels balls parlats	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia Exemple
	Construcció corpòria de fusta i manipulable representant l'"arbre genealògic" dels tipus de balls parlats. Les branques estaran rotulades, indicant els troncs comuns i les derivacions històriques que s'han donat en aquestes manifestacions culturals. Els fruits es podran girar i inclouran una fotografia històrica en una cara i, a l'altre costat, la informació de tipus de ball i del lloc.	Permetrà visualitzar les branques evolutives: temàtica profana/temàtica religiosa; amb parlaments/sense parlaments; balls parlats <i>stricto sensu</i> ...	

Fig. 80. Exemple de presentació. Font pròpia.

D Decoració mural:		Tots els balls parlats	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia Exemple
	Parets serigrafades amb els noms dels balls del Baix Gaià i dels pobles on es representen.	Ambientarà la sala tot apuntant les manifestacions i localitats dels balls.	

Fig. 81. Exemple de presentació. Font: Vil·la Joana.

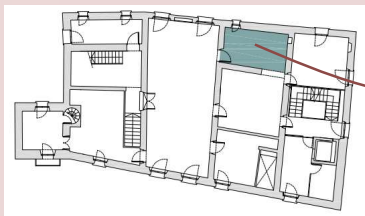
Apunts tècnics:

Les dues finestres de la sala s'equiparan amb una cortina opaca per facilitar el visionat de l'audiovisual.

Durant la projecció de l'audiovisual un dispositiu impedirà que s'activi l'àudio del mòdul de la part narrativa.

[Àmbit 5]

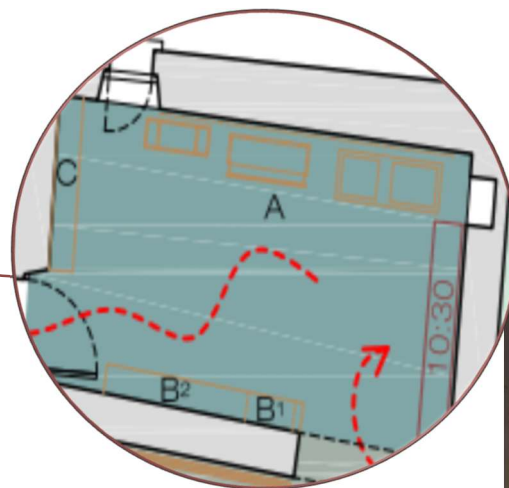
10:30 Un ball per a tothom

Un ball per a tothom s'inicia amb la narració que Mariona Garcia fa sobre el públic que ve a veure el ball i situacions diverses que s'han viscut.

A continuació, mitjançant una escenografia que reproduïx unes golfes antigues, s'expliquen els textos escrits, l'autoria dels mateixos i les representacions històriques dels balls parlats.

Aquest àmbit ocupa tota la sala 3.

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [10:30] està situat a la dreta, tot just entrant, i emmarca l'àmbit que ocupa tota la sala.

La part interpretativa consta d'una escenografia que inclou expositors integrats en mobiliari quotidià [A]; un mòdul a la paret de l'esquerra amb diferents elements [B]; i un mòdul manipulable a la paret del fons [C]

Fig. 82.
Proposta de presentació general de l'àmbit

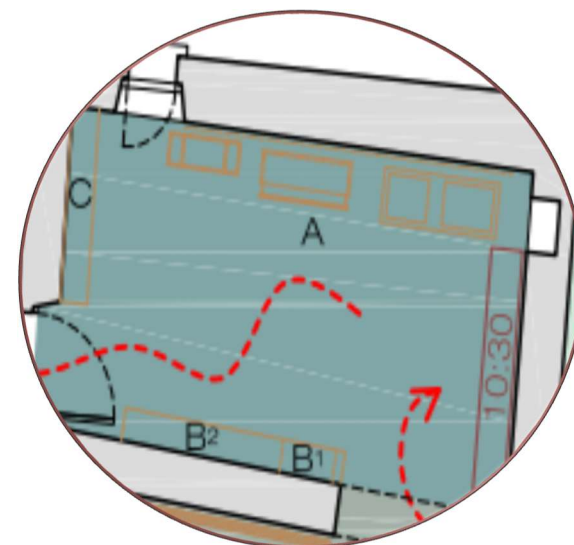
A Escenografia:		Tresors literaris a les golfes		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Una gran fotografia a la paret	Presentarà els textos de balls parlats que s'havien perdut i que s'han trobat fortuïtament en racons de cases antigues.		
	emmarca l'espai que representa unes golfes. Davant, s'hi disposa una calaixera, dues antigues maletes fixades en una taula i un bagul que es podran obrir. L'interior de cada calaix, bagul i maleta estarà protegit per un metacrilat i contindrà una còpia del manuscrit trobat d'un ball i alguna fotografia o element representatiu antic.			

Fig. 83. Exemple de presentació del bagul. Els calaixos de la calaixera i les maletes tindran una forma anàloga. Font pròpia.

B Mòdul:		Versions i fites del ball del sant Crist		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	B1 Vitrina per al manuscrit més antic del ball del sant Crist. Fornícula integrada al mòdul i protegida amb un vidre.	Explicarà la versió catalana i la versió posterior castellana així com la possibilitat del ball anteriorment. També se seleccionaran i reproduiran en mida gran uns breus paràgrafs per mostrar-ne l'estil. La cartel·la a la vitrina presentarà la llibreta original de 1843.		
	B2 Línia cronològica de les representacions del ball, partint de la vitrina del manuscrit, impresa al mòdul i que incorporarà petits panells lliscants.	Explicarà mitjançant documentació gràfica variada (fotos antigues, retalls de premsa...) les representacions històriques anteriors a la reforma de 1972, les motivacions devocionals, la periodicitat circumstancial, les notícies als diaris i els trens especials de 1911 i 1925. També situarà les traduccions i les versions de Mn. M. Martínez de 1954 i 62.		

Fig. 84. Exemple d'integració de la vitrina al mòdul. Font: Palau Robert.

Fig. 85 i 86. Exemple de línia cronològica visual i detall de panell lliscant. Font: Museu de Tortosa.

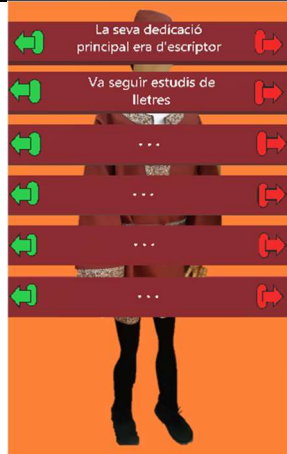
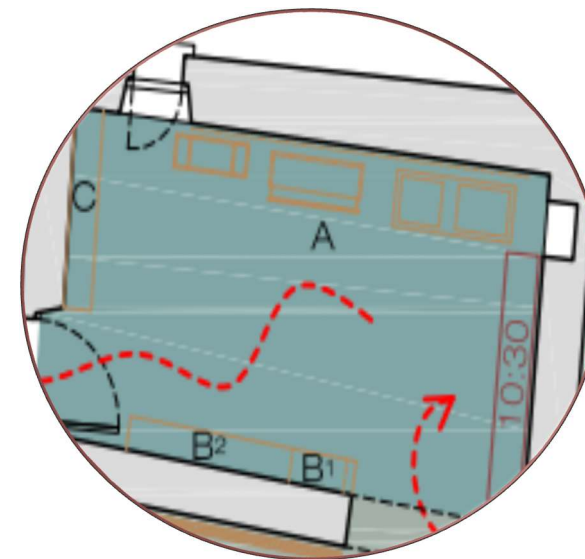
C Mòdul manipulable:		Marc Fusté, un autor atípic		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
		Panells lliscants de fusta que permetran descobrir la figura de Marc Fusté. Es podran desplaçar només en la direcció correcta, corresponent a la pregunta binària (V/F) que s'hi fa sobre la seva persona.		

Fig. 87. Exemple de presentació. Font pròpia.

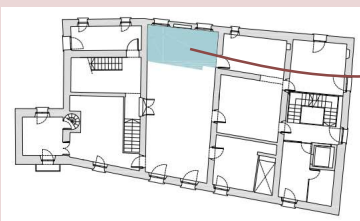

Apunts tècnics:

S'atendran les condicions de llum artificial a la vitrina per a la conservació del quadern (uns 60 lux). S'hi integrarà un dispositiu de control de la humitat que restarà ocult a la part inferior.

[Àmbit 6]

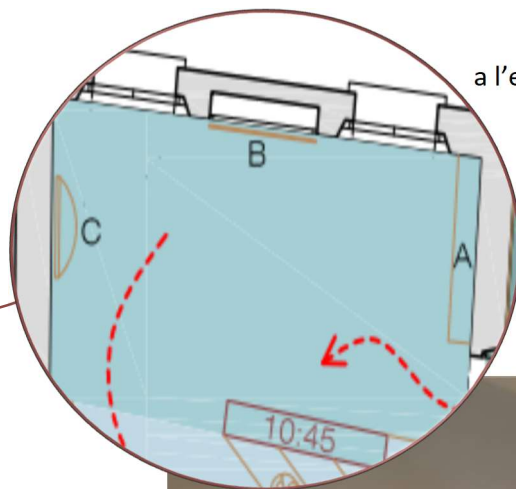
10:45
La gosadia
d'emprendre el viatge

La gosadia d'emprendre el viatge s'inicia amb la narració que Josep Borredà fa de la segona part de la llegenda que explica el ball.

A continuació, es fa una breu contextualització històrica i s'exposen els moviments devocionals a Catalunya en que s'emmarca el sant Crist de Salomó.

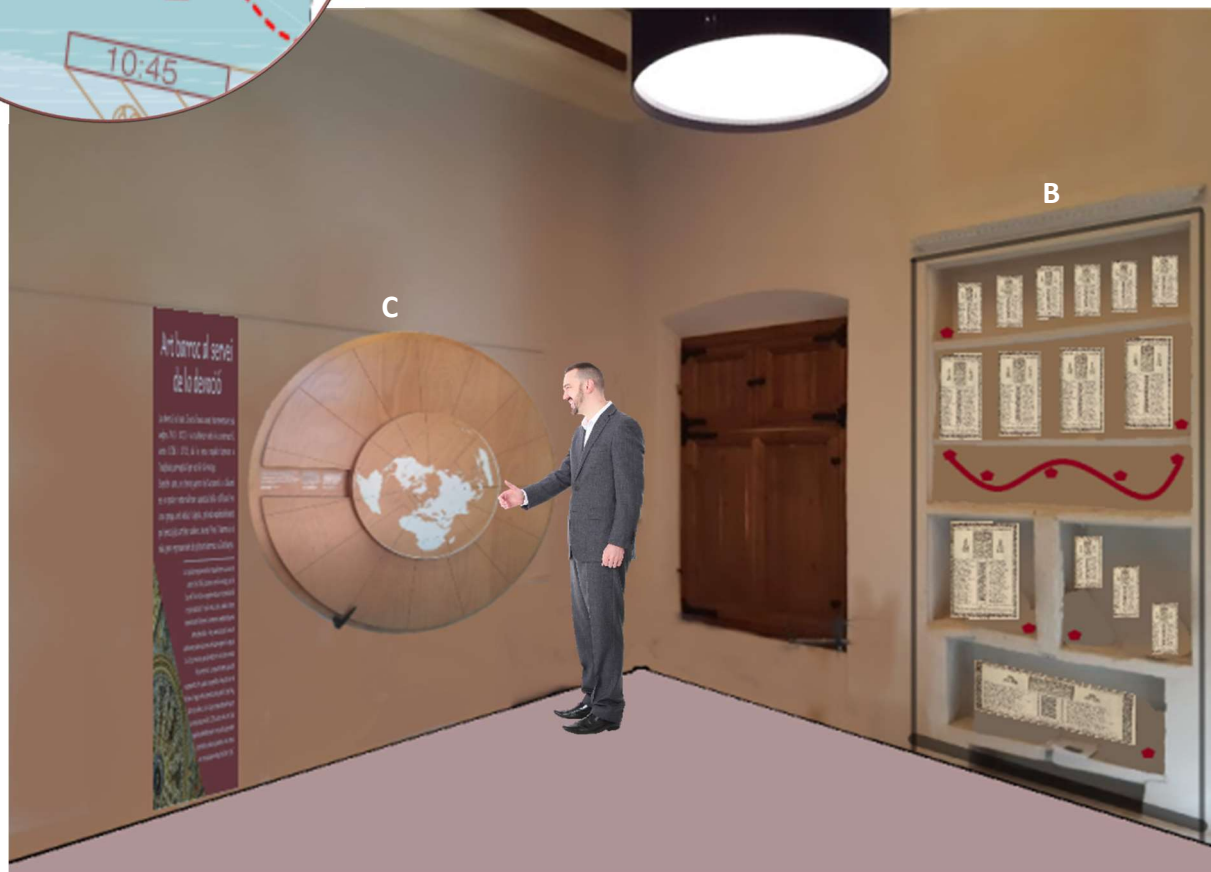
Aquest àmbit ocupa una part de la sala 4.

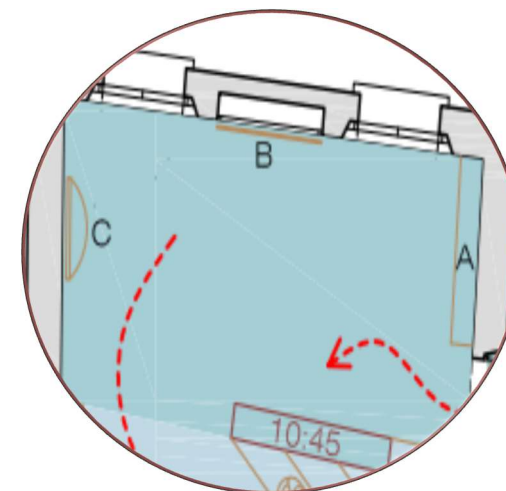
El mòdul d'introducció amb la part narrativa [10:45] està situat entrant a l'esquerra i delimita l'espai que ocupa l'àmbit dins la sala (no és apreciable en la perspectiva d'aquesta simulació perquè quedaria a l'esquena).

La museografia interpretativa compta amb un mòdul gràfic [A], un expositor integrat en un armari d'obra original de la casa [B] i un mòdul giratori i manipulable [C].

Fig. 88. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

A Mòdul:		<i>Avinences i conflictes de l'època</i>	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia Exemples
A1	Gravats històrics d'Alger i de les naus mediterrànies al s.XVI impresos al mòdul.	Il·lustraran les rutes i els vaixells de la navegació comercial i els intercanvis i conflictes amb el món musulmà.	Fig. 89. Exemples d'il·lustracions.
A2	Mapa de divulgació històrica del Mediterrani imprès al mòdul.	Explicarà el context històric mediterrani al s.XVI: relacions comercials i conflictivitat política entre les dues ribes, la plaça d'Alger, Carles i Barbarossa.	Fig. 90. Exemple de presentació. Font: Mucem

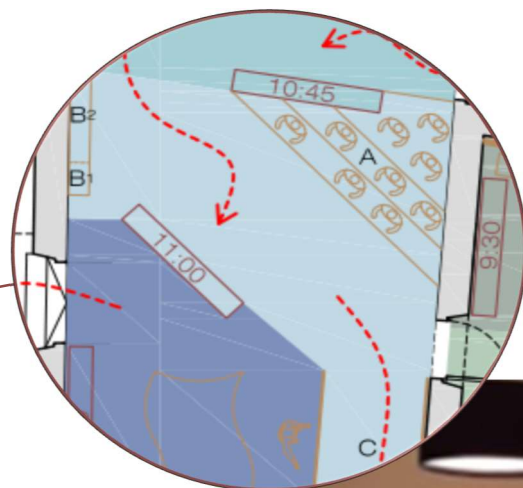
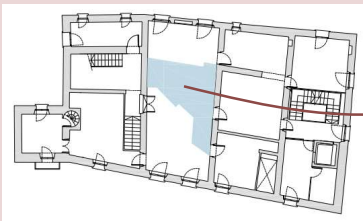

B Vitrina:		<i>Goigs i més goigs</i>	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia Exemple
	Per a exposar els goigs s'aprofitaran les lleixes d'obra que hi ha a la sala tot adaptant-les com a expositor instal·lant un vidre davant que les cobreixi.	Mostrarà les nombroses edicions de goigs al sant Crist de Salomó, de les més antigues fins avui. Les cartel·les explicaran la importància històrica i social que tenen i es farà notar el nivell artístic de les xilografies.	Fig. 91 i 92. Vista de la sala gran i detall de la prestatgeria d'obra que s'adaptarà com a vitrina. Font: pròpia.

C Mòdul manipulable		<i>El sant Crist i els seus santuaris</i>	
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia Exemple
	Artefacte giratori de fusta, manipulable, que permetrà situar la ubicació dels principals santuaris catalans i devocions al sant Crist de la mateixa època.	Visualitzarà l'expansió de santuaris de la santa Creu per Catalunya (Piera, Igualada, Balaguer...). Apuntarà les raons de l'auge general d'aquesta devoció durant la contrareforma. Esmentarà la llegenda paral·lela de la creu de València i les similituds amb el nostre ball.	Fig. 93. Exemple de presentació. Font: Vi-la Joana.

[Àmbit 7]

11:00 Les 100 cares del ball

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [11:00] es troba en avançar per la sala, tot just davant, (apreciable a la presentació de la pàgina 97) i delimita l'espai que ocupa l'àmbit dins la sala.

A la part interpretativa hi ha una tribuna esglaonada i emmarcada amb miralls on es presenten maniquins [A], un mòdul amb panells i vitrines manipulables [B] i un espai per fer fotografies amb un atrezzo escollit [C].

Fig. 94. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

Les cent cares del ball s'inicia amb la narració que Herme López fa sobre la feina de caracterització dels personatges.

A continuació, s'explica el vestuari, l'atrezzo i els missatges de relació i poder que transmet.

Aquest àmbit ocupa una part de la sala 4.

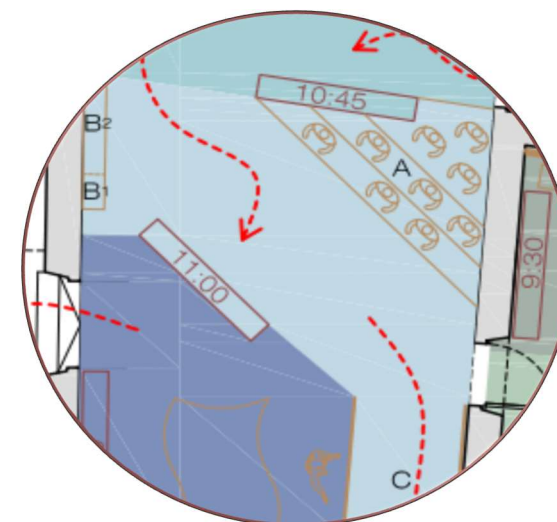
A Elements corporis:		<i>Fet a mida</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
👁️	Maniquins amb indumentària. 4 amb roba històrica del ball del sant Crist i 5 amb indumentària d'altres balls parlats. Situats a diferents alçades i amb un gran mirall a les dues parets de l'angle de darrera per facilitar-ne la visió.	S'ofereixen detalls de la caracterització dels personatges, dels preparatius i organització prèvia al ball i de la renovació d'indumentària de 1990. Les cartel·les presentaran la roba de cada maniquí.		

Fig. 95. Exemple de presentació.
Font: CI del Renaixement de Tortosa.

B Mòdul manipulable:		<i>Qui és qui?</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
B1 👤 👁️	Plafons mòbils de fusta i manipulables. Cadascun d'ells mostrarà per una cara a un actor/actriu abans de la caracterització, i per l'altra cara, després de vestir-se i maquillar-se.	Estaran distribuïts en forma piramidal per fer entendre quins rols socials i de poder es reflecteixen al ball.		
B2 👤 👁️	Vitrines fosques que s'il·luminen i mostren el seu interior en prémer un botó. Mostrarà un element físic característic dels balls parlats dels diferents pobles i una fotografia en que s'apreciï durant la representació.	Mostraran la importància simbòlica i de poder d'alguns objectes o elements en el seu ball.		

Fig. 96. Exemple de presentació.
Font: Museu de la terrissa de Quart.

Fig. 97. Exemple de presentació.
Font: Museu de la terrissa de Quart.

C Photocall:		Fa per tu		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Un <i>photocall</i> metàl·lic on es podran adherir reproduccions de la indumentària dels diversos personatges del ball impreses sobre làmines imantades. Per sobre es podrà treure el cap. Davant, un mirall permetrà veure's amb l'abillament.	Permetrà que cadascú pugui triar i adherir la indumentària que més li agradi i fotografiar-s'hi identificant-se amb algun personatge.		

Fig. 98. Exemple de presentació. En el nostre cas, el panell metàl·lic permetrà adherir làmines imantades amb les diferents indumentàries.
Font: museu de Ripoll.

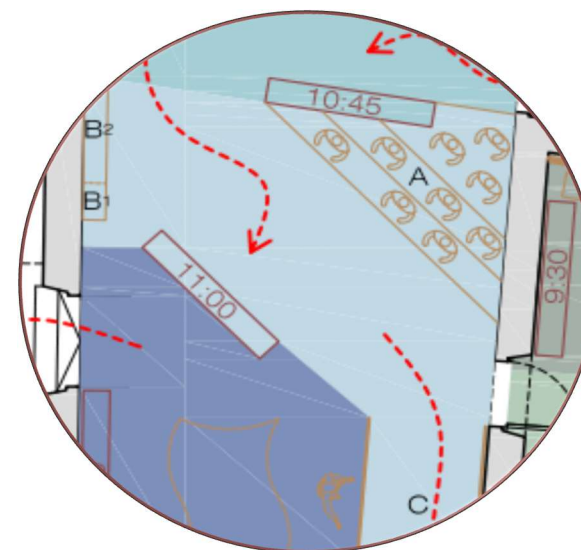

Fig. 99. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

[Àmbit 8]

11:45

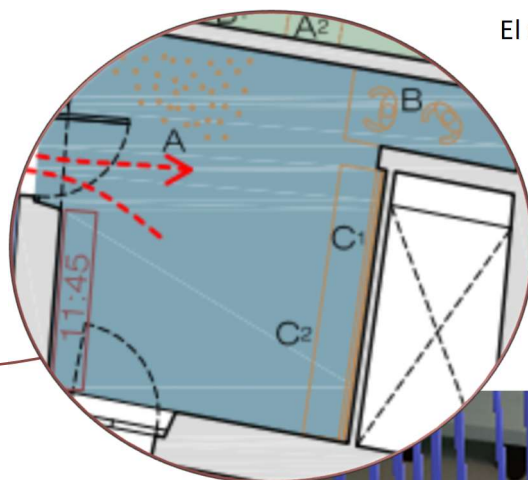
Ballar per avançar

Ballar per avançar s'inicia amb la narració que en Pep i la Paula fan sobre la funcionalitat de la dansa en el conjunt del ball parlat.

A continuació, s'experimenten els sons i es dóna a conèixer el vestuari del cos de ball i l'evolució que han seguit la música i els passos dansats.

Aquest àmbit ocupa la sala 5.

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [11:45] es troba entrant a la dreta i emmarca l'àmbit que ocupa tota la sala (no és apreciable en la perspectiva d'aquesta simulació perquè quedaria a l'esquena).

L'apartat interpretatiu està format per un muntatge de tubs penjats que emeten melodies [A], dos maniquins [B] i una vitrina acompanyada per un mòdul gràfic [C].

Fig. 100. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

A		Dispositiu de sons: <i>Pluja musical</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
		Tubs penjats del sostre, formant una sensació de cortina de pluja. Acostant a l'orella l'extrem de cada tub es podrà sentir la música d'un ball determinat en cadascun d'ells.	Permetrà experimentar els sons musicals característics dels balls i comparar-los. Una inscripció al tub identificarà el ball que té aquella melodia.	

Fig. 101. Ex. de presentació.
Font: Museu faller de Gandia.

B		Elements corporis: <i>Fet a mida</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
		Dos maniquins amb roba del cos de ball situats sobre una peanya i aprofitant una raconada buida que fa l'estructura de la sala.	Les cartel·les presentaran la roba i les seves característiques.	

Fig. 102. Exemple de presentació.
Font: CI del Renaixement.

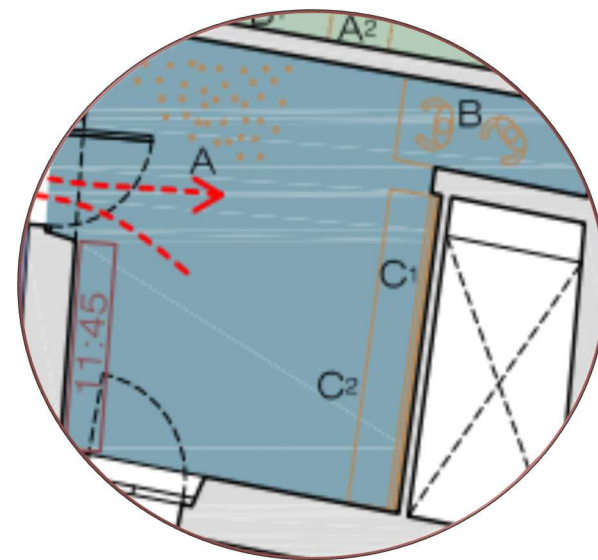
C		Vitrina amb panell: <i>D'allí on surt la música</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
C1		Panell amb fotos del cos de ball i dels músics del ball de Salomó i d'altres balls parlats. Ubicat sobre la vitrina i aprofitant la particular estructura de la sala.	S'explicaran les característiques de les danses del ball del sant Crist: tipologia i funcionalitat; l'evolució històrica; el paper dels músics; la nova composició musical i el nou disseny coreogràfic de 1986. La dansa en altres balls parlats: similituds, característiques, particularitats...	
C2		Vitrina llarga, adaptada a l'estructura de la sala, amb instruments i partitures de diversos balls parlats.	Les cartel·les explicaran els instruments i les composicions musicals.	

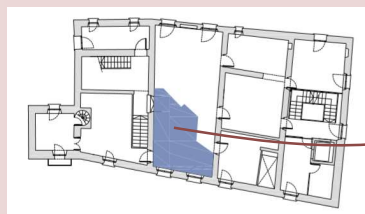
Fig. 103. Detall de la sala on s'ubicarà el panell amb la vitrina a sota. Font: pròpia.

Fig. 104. Exemple de presentació.
Font: Museu dels sants d'Olot.

12:00
El somni d'un miracle
+
Les balances s'equilibren

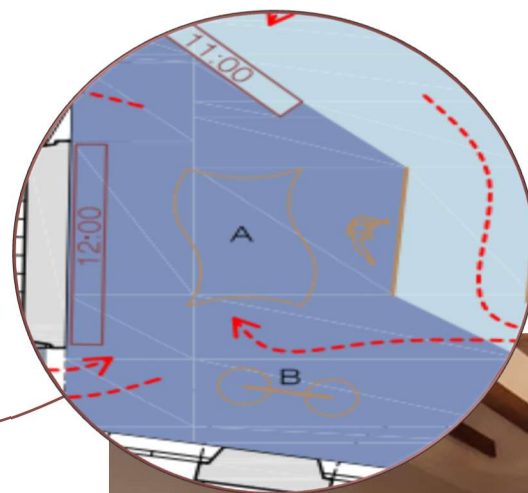
[Àmbit 9]

El somni d'un miracle + Les balances s'equilibren són les dues narracions que Josep Borredà i Abdel Juveny fan sobre el passatge central de la llegenda que explica el ball.

A continuació, es fa una proposta participativa ambientada al palau del rei d'Alger i prenent la imatge icònica de les balances.

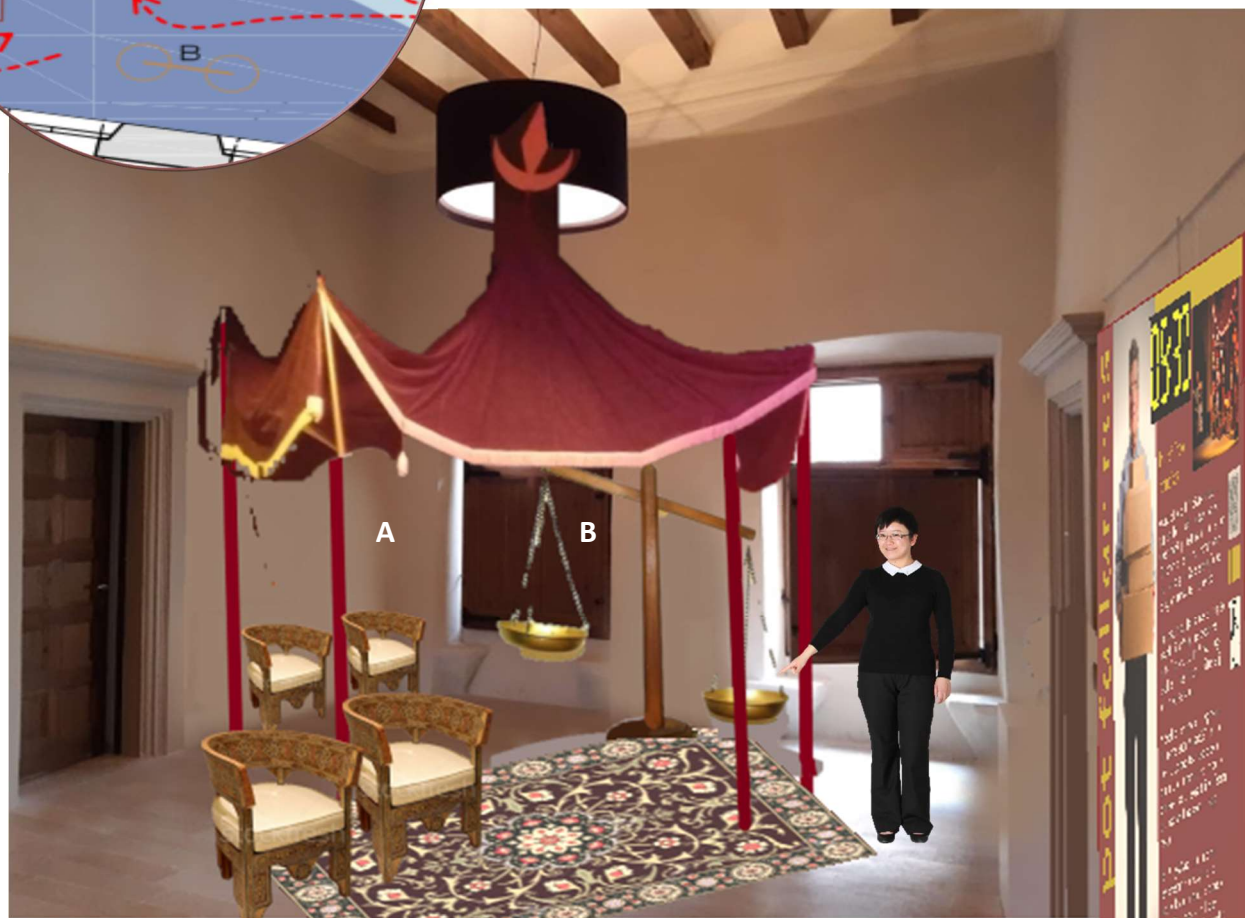
Aquest àmbit ocupa una part de la sala 4.

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [12:00] és més gran que el dels altres àmbits perquè inclou dos persones, es troba en una paret lateral i emmarca l'espai que ocupa l'àmbit dins la sala.

Com a elements interpretatius hi haurà una escenografia [A] i un element corpori manipulable en forma de grans balances [B].

Fig. 105. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

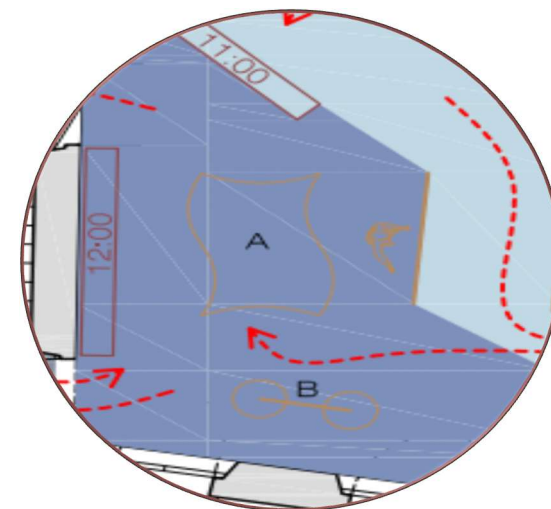
A		Escenografia: <i>El somni d'un miracle</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Es disposarà l'espai amb el mobiliari i decoració que configuren el palau del rei d'Alger al ball: dossier, encatifat, seients encoixinats....	Permetrà als visitants escoltar la narració de l'àmbit còmodament asseguts i fer-se part de l'ambient on es desenvolupa l'escena clau del ball del sant Crist.		

Fig. 106. Decorats i elements corporis (dossier, tron, encatifat...) en el decurs de la representació del ball. Font pròpia.

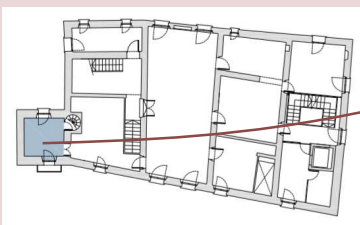
B		Element manipulable: <i>Les balances s'equilibren</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Grans balances fixades al terra, com les de l'escena de "la pesada" del ball. Mitjançant un mecanisme, s'inclinaran sempre per equilibrar el cantó dels somnis i anhels positius.	Oferirà la possibilitat participar en una dinàmica reflexiva, convidant a equilibrar unes grans balances. En un plat hi poden posar allò que els sembla que desequilibra el món o la pròpia realitat mitjançant uns grans pesos d'atrezzo amb situacions inscrites (corrupció, explotació, estigmatització, violències, malbaratament...). En l'altre plat hi poden posar el seu somni, igual que Josep Nin va tenir el seu, és a dir, una il·lusió o un anhel per al món o per a una realitat més personal, mitjançant unes gran plomes d'atrezzo amb situacions inscrites (noves oportunitats socials, reaprofitament, escolta activa, reconciliació...). En posar aquest somni, les balances el detectaran i s'equilibraran contra pronòstic.		

Fig. 107. Grans balances de l'escena de "la pesada" en el decurs de la representació del ball. Font pròpia.

[Àmbit 10]

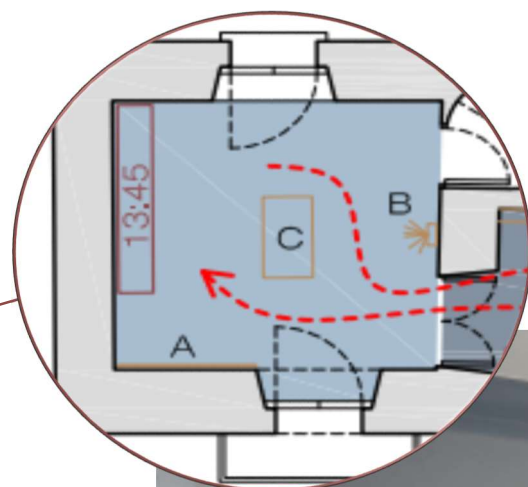
13:45 Un ball centenari amb un cor molt jove

Un ball centenari amb un cor molt jove s'inicia amb la narració que Fina Pi fa sobre la vivència comunitària i inclusiva del ball.

A continuació, s'explica la projecció del ball més enllà de les representacions del mes de maig.

Aquest àmbit ocupa la sala 7.

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [13:45] es troba a la paret del fons i emmarca l'àmbit que ocupa tota la sala.

Els elements interpretatius són una reproducció visual a la mateixa paret del fons [A], un element corpori manipulable en forma de gran llibre [B] i un petit moble vitrina al centre de la sala [C].

Fig. 108. Proposta de presentació de l'àmbit

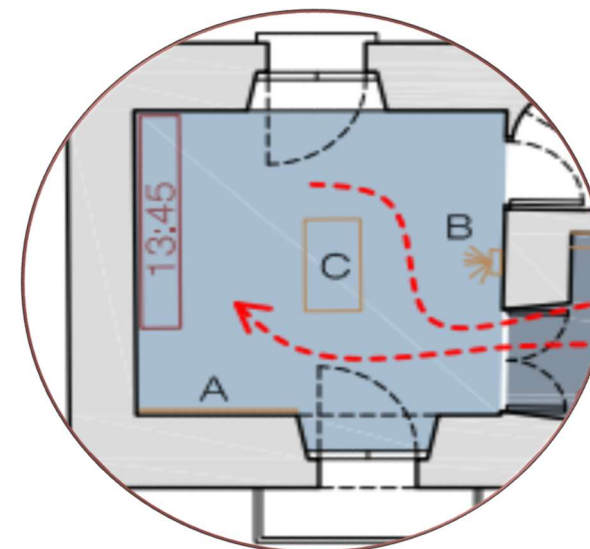
A Reproducció visual:		<i>Fites del ball</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Videowall de 4 monitors 36' (eventualment disposats a l'angle de la paret) que reproduirà sense so breus fragments de representacions extraordinàries del ball, esdeveniments relacionats i reportatges històrics que hi han dedicat TVE i TV3.	Mostrarà com la flama del ball va més enllà de les representacions de maig: associacionisme, certàmens acadèmics d'estudi, actuacions en efemèrides a Tarragona i Montserrat, recreació del desembarcament a la platja d'Altafulla...		

Fig. 109. Exemple de presentació.
Font: Centro de interpretación de la Semana Santa de Medina del Campo.

B Mòdul manipulable:		<i>Noves mirades</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Fulls rígids, ancorats a la paret i manipulables com si es tractés d'un llibre. En una cara hi haurà una fotografia d'algú que representi un perfil concret de vinculació amb el ball i, a l'altra cara, es podrà llegir una frase seva amb una idea sobre el sentit que hi dona.	Mostrarà les noves lectures d'avui pel ball, particularment la implicació de les dones i dels nouvinguts.		

Fig. 110. Exemple de presentació.
Font: Vil·la Joana.

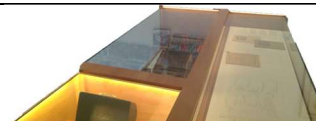
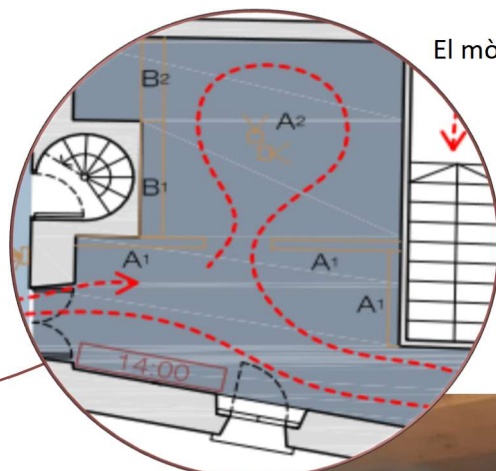
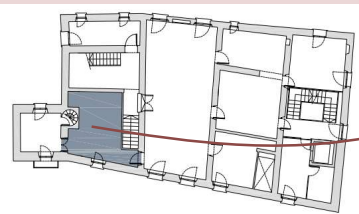
C Vitrina:		<i>Més enllà del ball</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
	Moble al centre de la sala (1,3 x 0,8 m aprox.) amb diferents departaments.	Mostrarà programes de representacions especials del ball i publicacions dels esdeveniments relacionats.		

Fig. 111. Ex. de presentació. Font: Vil·la Joana.

[Àmbit 11]

14:00
Un final
que encara dura

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [14:00] es troba a la paret del costat de la finestra i emmarca l'àmbit que ocupa tota la sala (no és apreciable en la perspectiva d'aquesta simulació perquè quedaria a l'esquena).

La part interpretativa està configurada per una escenografia sensorial amb caixes de llum, projecció a la paret i ambientació sonora i olfactiva [A]; d'altra banda hi haurà un mòdul gràfic amb diferents elements [B].

Fig. 112. Proposta de presentació parcial de l'àmbit

Un final que encara dura s'inicia amb la narració que Josep Borredà fa del final de la llegenda que explica el ball.

A continuació, s'explica la capella barroca de l'església com a llegat artístic únic de la importància històrica del sant Crist per a la població.

Aquest àmbit ocupa la sala 6.

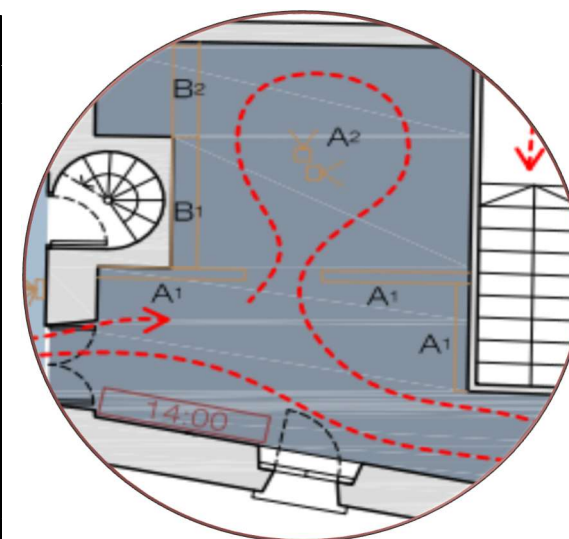
A Escenografia sensorial:		<i>Barroc pintat, ambient únic</i>		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
A1	Caixes de llum amb elements de la decoració pictòrica de la capella del sant Crist. Tres panells lumínics (2x2 m) conformaran una avantcambra i un accés a l'espai interior de la sala. El quart panell lumínic estarà al sostre de l'espai interior i mostrarà la cúpula de la capella. El terra estarà folrat amb la imatge de les rajoles de la capella.	Oferirà a la sala una atmosfera especial, ressaltant el cromatisme de les pintures barroques úniques de la capella del sant Crist i aproximant detalls iconogràfics.		
A2	<i>Mapping</i> projectat a la paret del fons amb les sanefes característiques de la pintura barroca de la capella i alguns dels motius més destacats.	Amb línies senzilles dibuixarà aquests elements per tal de facilitar-ne l'apreciació de detalls i la mestria de la factura, tot oferint un ambient visual estimulant.		
A3	Sistema d'àudio amb música sacra d'època barroca.	Quan no estigui en curs la locució de la part narrativa, la sala estarà ambientada amb aquest fil sonor.		
A4	Sistema d'ambientació olfactiva, amb aromes propis del culte a la capella (cera cremant, encens...)	Oferirà unes percepcions olfactives que reforçaran l'atmosfera d'aquesta sala.		

Fig. 113 i 114. Exemple de caixes de llum a la paret i al sostre. Font: CI del rupestre de Santa Maria de Valverde.

B Mòdul:		Art barroc al servei de la devoció		
Canal	Recurs	Contingut	Tipologia	Exemple
B1	Fotografies del retaule i del sant Crist perduts de la capella; recull d'obres de Jaume Pons i Monravà.	Explicarà dels precedents de la capella actual: les dades de les visites pastorals i la primera notícia d'un Crist venerat en un altar propi el 1552; la confraria del sant Crist de 1617 i posteriors. Presentarà l'artista Jaume Pons i Monravà i les pintures úniques a Catalunya de la capella. Mostrà el retaule anterior a la guerra civil.		
B2	Vitrina per les còpies dels documents de visites pastorals i de fundació de la confraria en una fornícula integrada al mòdul i protegida amb vidre.	Les cartel·les presentaran els documents.		

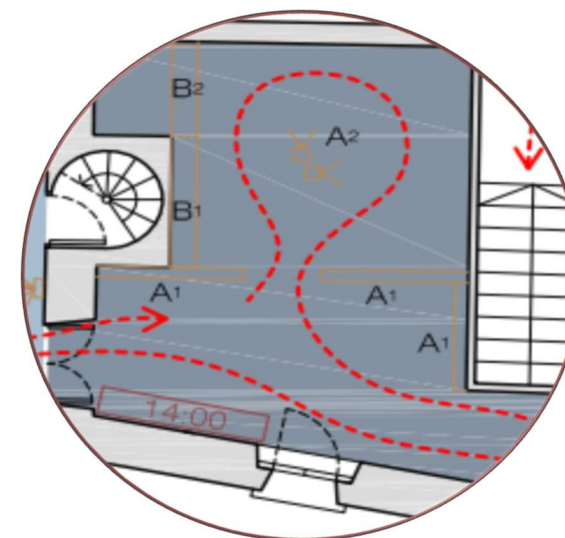
Fig. 115. Exemple de presentació del mòdul. Font pròpia.

Apunts tècnics:

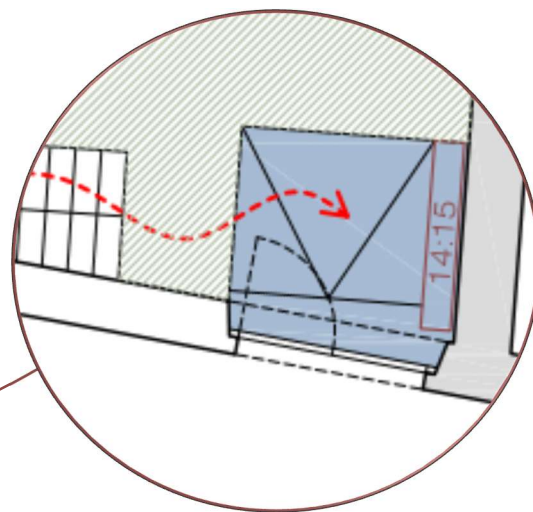
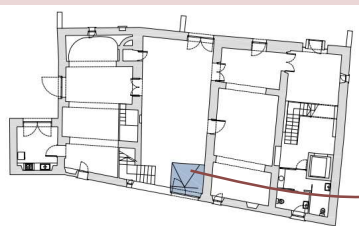
S'atendran les condicions de llum artificial a la vitrina per a la conservació dels documents, malgrat que siguin còpies (uns 60 lux). S'hi integrarà un dispositiu de control de la humitat que restarà ocult a la part inferior.

La finestra de la sala estarà equipada amb una cortina opaca per facilitar l'ambientació de l'espai.

[Àmbit 12]

14:15 *Acompaña'ns al ball!*

Acompaña'ns al ball! és la narració que la nena Júlia Rius ens brinda com a comiat al final del recorregut.

Aquest àmbit ocupa un petit espai de la sala d'exposicions temporals a la planta baixa, sense condicionar-ne l'ús.

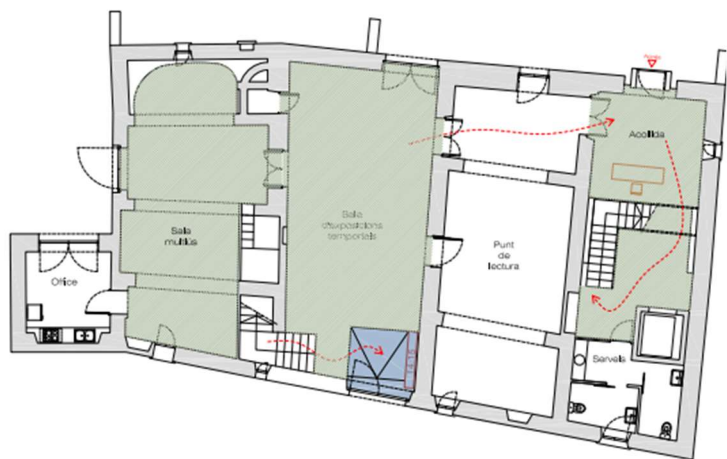
Per la seva naturalesa purament conclusiva aquest àmbit només consta de la part narrativa i no compta amb una segona part interpretativa.

El mòdul d'introducció amb la part narrativa [13:45] és l'únic element d'aquest darrer àmbit i es troba tot just en baixar les escales.

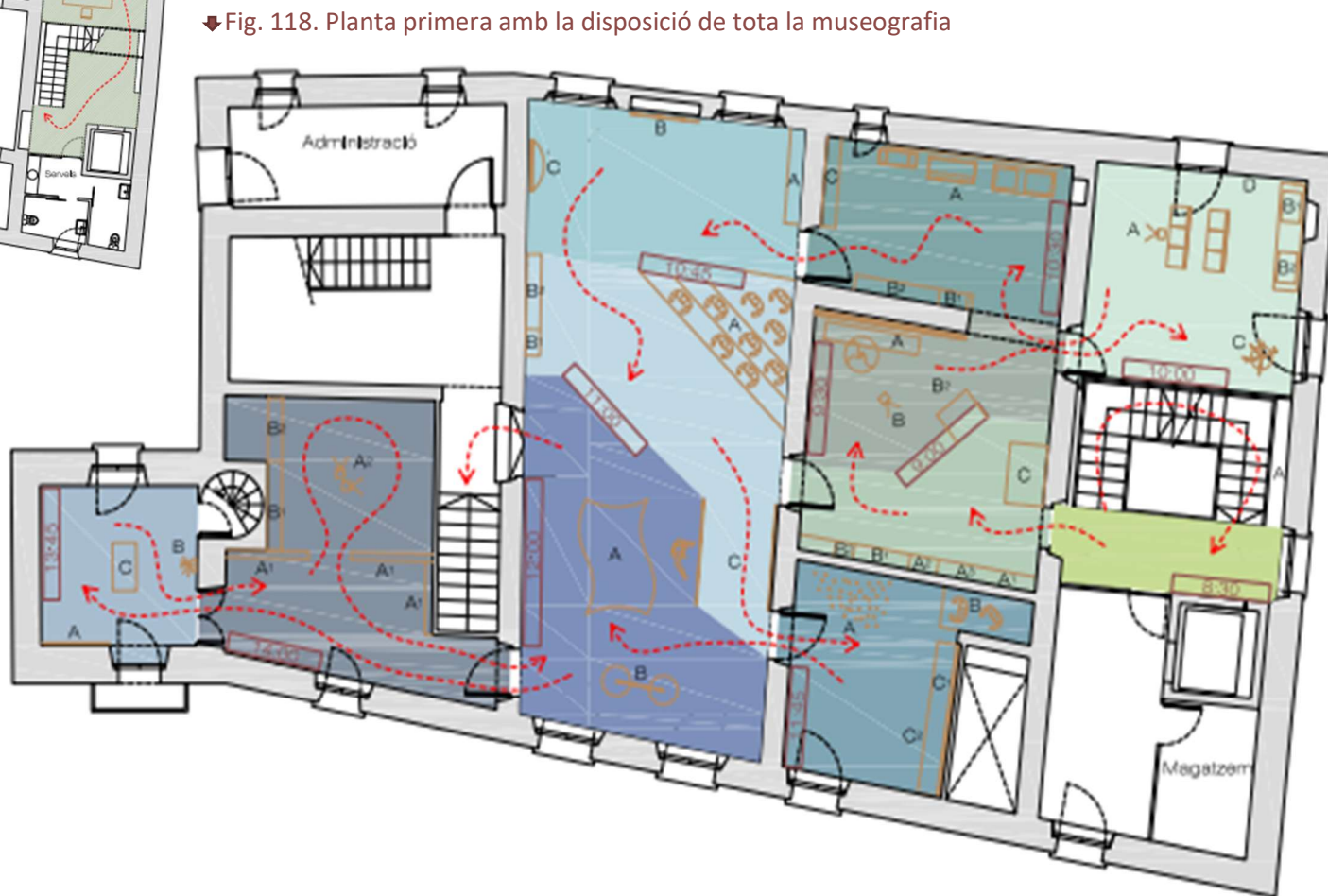
Fig. 116. Proposta de presentació de l'àmbit

A tall de resum, en aquestes planimetries es pot observar de forma panoràmica la disposició de tots els elements museogràfics dins de cada àmbit junt amb l'itinerari expositiu.

◀ Fig. 117. Planta baixa

▼ Fig. 118. Planta primera amb la disposició de tota la museografia

5.3.4. Imatge corporativa

La proposta que es presenta mira d'integrar de forma molt clara tres elements que són referències claus per al centre:

En primer lloc, la comunitat humana que manté viu el ball parlat del sant Crist de Salomó i el sent com a senyal d'identitat pròpia. El símbol vermell que ocupa el quadrat blanc és una picada d'ullet a la comunitat local, ja que està extret del logotip del ball del sant Crist i resulta fàcilment identificable per a les persones de Salomó. D'aquesta manera, el centre de Cal Cadernal vol expressar la seva vinculació indissociable amb el ball viu.

En segon lloc, la ubicació a Cal Cadernal. El nom de l'edifici esdevé el títol de l'equipament i, per tant, s'hi afegeix un subtítol, *Centre d'interpretació dels balls parlats*, que clarifiqui la naturalesa d'allò que conté. S'ha optat per un títol genèric, *Cal Cadernal*, per tal que els altres balls parlats s'hi sentin part i perquè no exclouï altres activitats que tenen lloc a l'edifici (punt de lectura o actes culturals). Alhora, es posa de relleu la importància de l'edifici històric.

Per últim, el color triat (RGB 143, 70, 73), marró amb tons vermellorsos, recorda la capella del sant Crist, on les pintures barroques confereixen una atmosfera càlida i de tons marrons, ocres i rogencs. L'ambient únic de la capella barroca de l'església omple els sentits i inspira les sensacions que es volen transmetre al públic del nostre centre.

La font utilitzada és *Andika* i es caracteritza per la claredat de les formes i un estil formal, però alhora amable, de manera que resulta fàcilment llegible per a tothom.

Fig. 119. Logotip del Ball del Sant Crist d'on s'extreu la figura que apareix a la nostra imatge corporativa. Font: Ball del st Crist.

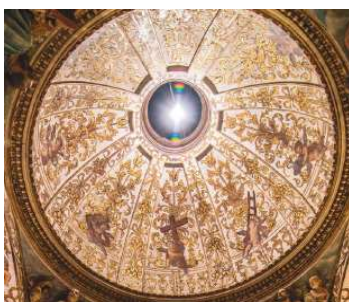

Fig. 120 i 121. Fotografies de la capella del Sant Crist on es pot veure la paleta cromàtica dominant. Font: *Revista Cultura i paisatge de la ruta del Cister*.

Fig. 122. Proposta d'imatge corporativa.

5.3.5. Grafisme i llengües

Els textos es trobaran escrits sobre els mòduls museogràfics disposats a cada àmbit o bé sobre les cartel·les específiques per algunes peces o elements.

a) Part narrativa/presentació de l'àmbit:

El mòdul que introdueix cada espai només contindrà el títol de l'àmbit amb lletres ben visibles i un extracte de la narració en català per a orientar persones amb dificultats auditives o, eventualment, per suplir el sistema d'àudio. Els enregistraments seran en català, castellà i anglès.

El color dels panells de la part narrativa de cada àmbit serà el mateix de la imatge corporativa. En els títols, s'utilitzarà un color ocre verdós (RGB 200, 185, 45). Els textos narratius estaran escrits en lletres blanques atès que el contrast és prou adequat per a poder-se llegir fàcilment. La font triada és *Andika* per les raons exposades anteriorment.

Fig. 123. Exemple de mòdul de la part narrativa que encapçala cada àmbit.

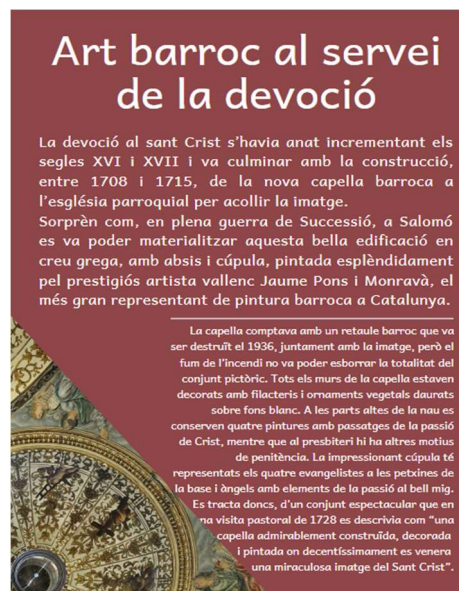
b) Part d'aprofundiment de l'àmbit:

Els textos es trobaran integrats en mòduls d'elements d'interpretació o en suports independents. L'alçada a la que es trobaran no anirà per sota de 75 cm per tal de no dificultar-ne la lectura. Els colors estaran dins d'una paleta propera

Fig.124. Proposta de gradacions de colors per combinar en els diferents àmbits.

al color corporatiu, amb petites variacions per distingir els àmbits, mentre que les lletres seran de color blanc. La llengua emprada serà el català i es disposarà de fulls de sala en castellà, anglès i francès.

- Els textos es presentaran en tres nivells d'aprofundiment que s'adaptaran als diferents interessos o circumstàncies dels visitants:
- **Nivell I.** Títol clar i concís, primera aproximació al contingut.
 - **Nivell II.** Presentació, breu exposició de la temàtica que reculli les idees fonamentals i contextualitzi.
 - **Nivell III.** Aprofundiment, desenvolupament del tema de forma més extensa, oferint detalls i precisions de tipus més concret.

Fig. 125. Exemple de grafisme en un mòdul de la part interpretativa d'un àmbit.

c) Cartel·les de peces específiques:

Les cartel·les s'empraran per presentar peces específiques que es trobaran en vitrines o integrades en escenografies.

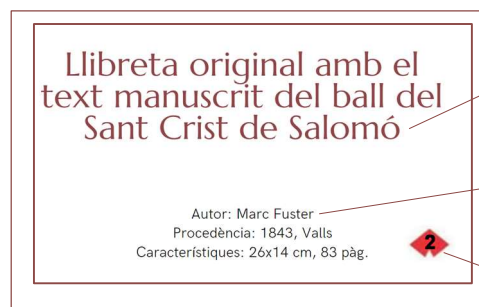
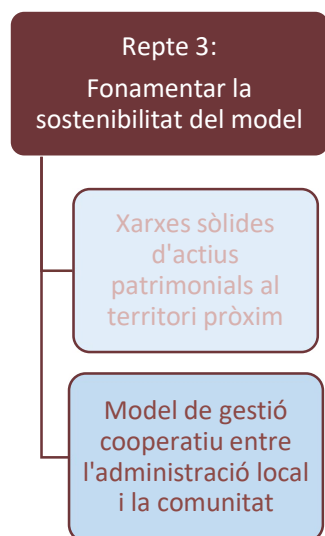

Fig. 126. Exemple de grafisme d'una cartel·la.

- Fons blanc, emmarcat per una línia marronosa. La lletra per al text descriptiu serà en font *Andika* i del color corporatiu.
- La informació complementària serà succinta. S'annotarà en tinta negra, en font *Calibri* de mida inferior.
- Si s'escau d'enumerar la peça, es posarà el número sobre el símbol de la imatge corporativa.

6. Proposta organitzativa

6.1. Agents implicats

Seguint la línia dels Museus d'identitat que articula tota la nostra proposta (Asensio i Pol, 2012), el model de gestió té una importància primordial atès que ha de fonamentar aquests aspectes:

- Vincular la comunitat local en l'enfocament general del discurs museològic.
- Mantenir una participació duradora de la comunitat.
- Donar resposta per a la sostenibilitat del model.
- Connectar i retroalimentar diversos elements patrimonials del territori.

Per tal d'acotar la millor fórmula de gestió, ens caldrà tenir ben presents aquests punts a partir de la realitat concreta que configuren els diferents actors implicats en el projecte:

a) Les administracions públiques

Hi ha una variable important en la materialització d'aquest projecte que no és gens clara: l'operativitat del Parc Cultural del Baix Gaià, com a ens consorciat i participat per diverses institucions locals i supramunicipals. Com hem vist, aquest havia de ser el marc de desenvolupament del projecte de cal Cadernal i l'impulsor a nivell operatiu i financer però, en realitat, aquesta possibilitat està pràcticament extingida.

L'ajuntament, per la seva part, com a institució pública més pròxima a la comunitat que manté viu aquest PCI, ha de vetllar per la seva pervivència i promoció, però des d'una posició subsidiària, recolzant la societat civil en aquesta

iniciativa cultural que és un actiu i un valor per a la població. D'altra banda, cal no oblidar que l'ajuntament compta amb la titularitat de l'edifici històric que serà seu de l'equipament i que, en situació d'inoperativitat del PC del Baix Gaià, és qui pot executar el projecte, cercant la col·laboració i el finançament d'altres institucions.

b) La comunitat que manté viu el ball, organitzada en l'Associació del Ball del Sant Crist

L'Associació del ball és un agent cultural principal, que articula i representa la comunitat que manté el bé cultural, que compta amb entitat jurídica pròpia i que té en els seus estatuts la finalitat de mantenir les representacions del ball i treballar en la seva potenciació i difusió. Amb aquesta comunitat local o comunitat de referència, un cop identificada, és bàsic que es construeixin xarxes de confiança i solidaritat per tal de falcar un sentiment d'identificació o d'objectius comuns amb el projecte. Això és el que s'ha plantejat des de bon principi en la fase projectiva, escoltant la veu de la comunitat vers el projecte del centre i fent-la protagonista en la tria de l'eix narratiu.

No obstant, el nostre repte està en que aquest protagonisme de l'Associació es mantingui d'una manera sostinguda en la fase operativa del projecte.

c) Altres actors del territori

La primacia de la comunitat local no exclou, tanmateix, que pugui preveure's una participació d'altres actors comunitaris que, per les seves característiques i finalitats, puguin mantenir una vinculació directa amb el centre (p. ex. grup de recerca de la URV, o bé una futura coordinadora de balls parlats). En el moment present, però, encara no existeixen ens estables d'aquest tipus.

Per últim, caldrà restar oberts a eventuais sinergies que el centre d'interpretació de Cal Cadernal pugui establir amb altres sectors privats, com ara podrien ser promotors turístics del territori.

6.2. Model de gestió

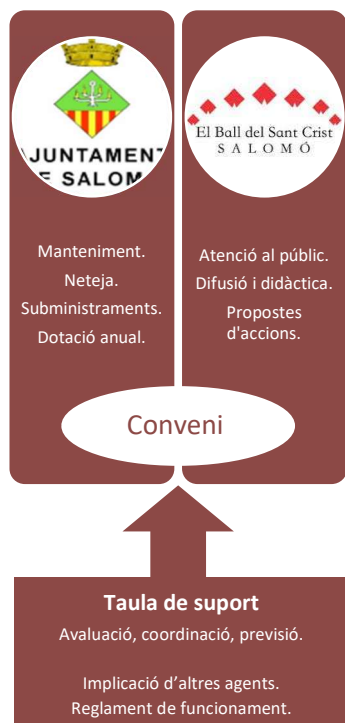

Fig. 127. Esquema visual del model de gestió proposat.

En el mapeig d'actors hem notat que n'hi ha dos que capitalitzen la importància, l'ajuntament com a propietari i promotor de la instal·lació i l'Associació del ball del sant Crist com a articuladora del capital social que dona sentit al patrimoni immaterial que es vol explicar. Per això, la fórmula que plantejarem és un model "complex en col·laboració" en la cogestió (cf. Martinell 2000: 6), que es concretaria en un conveni de col·laboració a llarg abast i renovable que l'Ajuntament de Salomó signés amb l'Associació del ball.

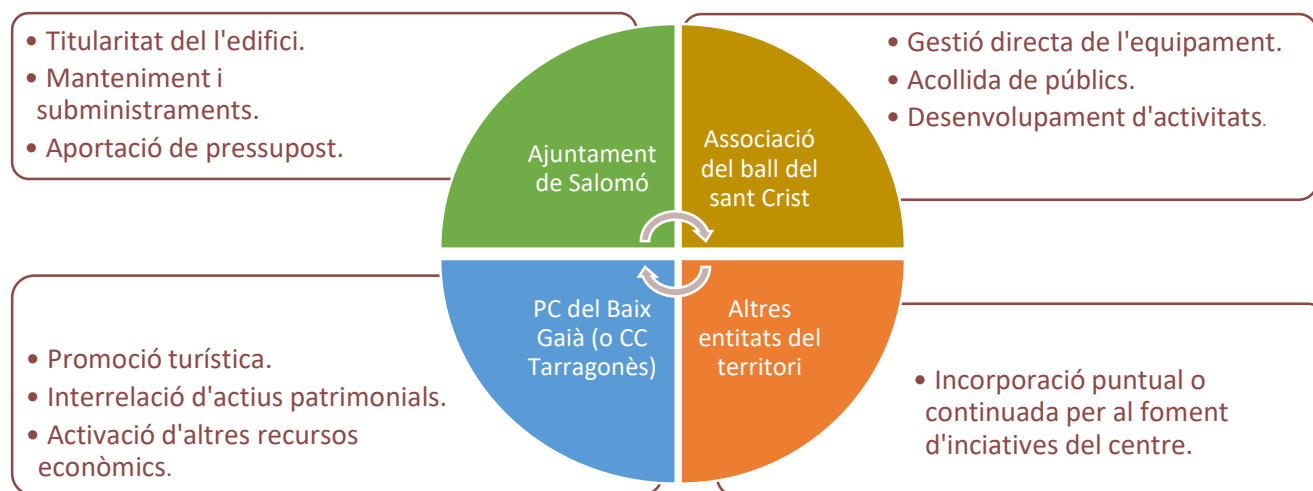
L'Ajuntament, com a titular de l'equipament, es comprometria al manteniment general de l'immoble, incloent-hi el servei de neteja i els subministraments. També destinaria un pressupost anual a l'Associació per tal que pugui fer front a les despeses ordinàries de manteniment de la museografia i del funcionament ordinari de l'equipament museístic, així com les altres finalitats dels seus estatuts que tenen a veure amb el foment del ball del sant Crist.

L'Associació del ball del sant Crist es comprometria a portar la gestió ordinària de les instal·lacions del centre d'interpretació amb l'establiment d'uns horaris de visita suficients i raonables, i amb la prestació de l'atenció i els serveis al públic. S'ocuparia de la promoció i publicitat de l'equipament, portant a terme les estratègies oportunes de comunicació i de captació de públics. Treballaria per elaborar i oferir propostes i materials de visita per a centres educatius, públic amb necessitats especials i altres tipus de visitants, establint els contactes necessaris amb l'escola local, el centre de recursos pedagògics del Tarragonès i amb professionals de les administracions. Per últim, desenvoluparia propostes de millora a la visita (activitats per a públics concrets, combinació de la visita amb ruta pel poble o tast de productes, exposicions temporals...)

La incorporació dels altres actors que poden impulsar el projecte s'articularia mitjançant una "Taula de suport al centre d'interpretació" que recollís el mateix conveni i que estés regulada per un reglament de funcionament. Es tractaria d'un fòrum de diàleg per enfortir més l'equipament, que es reuniria almenys un cop l'any i que permetria la interrelació de diversos agents en bé del projecte. A banda de l'Ajuntament i l'Associació, s'hi inclouria el Consell Comarcal del Tarragonès (si s'accepta la irrecuperabilitat del PC Baix Gaià) i, eventualment, altres ens que puguin tenir

una relació amb el projecte (grups de balls parlats o de cultura popular, grup de recerca de la URV, grups turístics privats...). Les finalitats de la taula serien: l'avaluació periòdica; la coordinació d'esforços per aconseguir visibilitat i recursos; la previsió i calendarització d'activitats anuals (exposicions temporals, actes...).

Fig. 128. Configuració de la Taula de suport a Cal Cadernal, centre d'interpretació dels balls parlats.

Aquest model de gestió és una proposta pensada per a un poble de dimensions modestes, que vol ser realista i defugir grans estructures. Per descomptat només pot ser viable si l'Associació del ball, des de la seva junta i la seva assemblea plenària entén que el conveni és una forma immillorable de portar a terme la seva finalitat fundacional i sent el centre d'interpretació com un projecte propi i no pas com un encàrrec extern que els cau a sobre. Si la percepció és positiva no els serà difícil aportar el capital humà per als diversos àmbits de treball i, sobretot, dedicació il·lusionada i iniciatives de dinamització i millora constant del centre.

Eventualment, si l'Associació no disposa de persones amb possibilitats de realitzar les activitats didàctiques i les propostes de visita acompanyades, es podria estudiar la possibilitat de contractar algú per portar-ho a terme o bé d'externalitzar aquest servei amb una empresa especialitzada.

7. Proposta comunicativa i educativa

7.1. Difusió

En el camp de la comunicació, apuntem cap a dos objectius generals: donar a conèixer Cal Cadernal al major espectre de públic possible i destacar la singularitat i els atractius que pot tenir la nostra proposta per a segments concrets de visitants. Per aconseguir-ho ens caldrà identificar el públic potencial i plantejar estratègies vàlides per arribar-hi.

7.1.1. Segments de públic

El nostre projecte, seguint l'enfocament dels museus d'identitat i de la museologia interpretativa, s'adreça a un públic molt ampli, mirant que cadascú pugui trobar satisfacció a les seves expectatives. De tota manera, el context i la temàtica de l'equipament fa preveure que alguns segments de visitants puguin tenir més receptivitat o, si més no, estiguin en condicions més favorables de materialitzar la visita:

a) Població local i del territori

Les persones del propi municipi, de la comarca o d'indrets amb altres expressions de cultura popular, podran sentir-se motivats a acudir al centre per la temàtica que els és estimada, repetiran vista quan hi hagi novetats i actuaran d'amfitrions d'amistats d'altres llocs.

b) Turisme cultural

La nostra proposta d'aproximació a un element de patrimoni immaterial declarat d'interès nacional que combina text

literari, teatralitat popular i dansa, i que té arrels medievals pot resultar molt atractiva per a persones amb aquestes motivacions.

c) Turisme gastronòmic

Les persones que es desplacen amb finalitats gastronòmiques sovint aprecien complementar la seva jornada amb propostes de descoberta del territori, amb visites culturals i degustacions de productes locals com les que pot oferir cal Cadernal.

d) Turisme estacional atret des de la zona nord de la costa Daurada

Durant el període vacacional estiuenc es multiplica la població en les localitats costaneres pròximes per l'ocupació de segones residències, hotels i apartaments turístics; durant la temporada baixa molts establiments hotelers també reben grups de jubilats gràcies als programes de l'IMSERSO. La visita a Salomó pot esdevenir una perspectiva nova al seu oci i un parèntesi cultural en la seva rutina de sol i platja.

e) Públic familiar

Les famílies, especialment de les àrees metropolitanes de Tarragona i Barcelona, que busquen un dia d'oci pel cap de setmana o a les vacances en una zona de Catalunya poc coneguda, trobaran a cal Cadernal una parada amb molts al·licients.

f) Públic escolar

Les escoles de la zona del Baix Gaià o d'altres indrets, si en alguna programació competencial o per projectes treballen els continguts curriculars a partir de manifestacions culturals, tindran el centre d'interpretació com un recurs de gran utilitat.

g) Assistents a la representació del ball el mes de maig

Ja sigui com a particulars o en grups organitzats podran iniciar la seva estada al poble amb la visita a cal Cadernal com un immillorable preludi a la representació del ball.

7.1.2. Estratègies i eines

Per orientar l'estratègia comunicativa, partim de l'anàlisi dels mecanismes que ja es disposen i de l'experiència que se n'ha tret:

Per un costat tenim les plataformes *on-line* existents com la pàgina web i xarxes socials de l'Associació del ball del sant Crist. Fins ara la incidència de la web és limitada, perquè només funcionen com a taulell informatiu per planificar l'assistència al ball o per rebre algunes dades de l'espectacle. Les xarxes socials del ball són Facebook, Instagram i Twitter i tenen una activitat ocasional, així com un nombre de seguidors limitat, de pocs centenars.

Per altra part hi ha les plataformes *off-line*. La publicació de cartells amb les representacions de l'any any es difon a poblacions veïnes i a totes les parròquies de l'arquebisbat de Tarragona. Centrant-se específicament en l'edifici de cal Cadernal, destaca la publicació ocasional d'anuncis que l'ajuntament fa a dos diaris d'abast català presentant el *tour* per Salomó dels dissabtes al migdia. Aquesta ruta també es promociona en contacte personal amb alguns grans restaurants de la zona per oferir-lo prèviament a la calçotada de dissabtes.

Quadre resum dels mecanismes comunicatius

	Existents (Associació del ball) ¹¹	No existents
Mitjans propis	Web Instagram Facebook Twitter	Canal youtube*
Mitjans massius	Anuncis a premsa catalana Contactes amb televisions locals (propiciat per l'ajuntament)	Xarxes socials de consorcis turístics Canals youtube de propostes turístiques familiars. (...)

¹¹ L'allotjament d'aquests canals a la xarxa és: <https://www.balldelsantcrist.cat> - <https://www.instagram.com/ballsantcrist/> - <https://www.facebook.com/balldelsantcrist/> - <https://twitter.com/ballsantcrist>

Mitjans especialitzats		Revistes de plataformes turístiques de tipus cultural Bloggers culturals (...)

(*) Recentment s'han publicat alguns vídeos a Youtube en motiu del confinament, però encara és una iniciativa puntual i circumstancial

A partir d'aquesta realitat, proposem algunes actuacions per millorar els canals existents i per explorar-ne de nous:

- Assimilació de CAL CADERNAL, CENTRE D'INTERPRETACIÓ DELS BALLS PARLATS en les mateixes plataformes del ball. Aquesta opció vol consolidar el vincle natural entre la realització del ball al maig i el centre. A més, si es concreta el model de gestió proposat, aquesta sinèrgia tindria plena raó de ser.
- Diferenciació d'estratègies per a cadascuna de les xarxes socials:
 - Facebook, adreçat a públic més adult, amb contingut bàsicament d'informació i difusió de les activitats, però afegint altres al·licients com notes històriques, petits divertiments i reptes.
 - Instagram, per a públic més jove i transversal, que tot sovint publiqui *stories* amb joves que surten al ball, ofereixi breus visites virtuals i posi en contacte els visitants presencials amb les xarxes.
 - Twitter, per a públic més transversal, que ofereixi informacions a l'instant, utilitzi eines com les enquestes i es caracteritzi per la interacció directa i respectuosa, en forma d'estímuls a la curiositat cultural.
 - Youtube, per a públic molt divers, que ofereixi breus vídeos sobre els preparatius o fragments del ball, promoció activitats i focalitzi algun aspecte concret de l'exposició. Youtube també podria utilitzar-se com a recurs per a les escoles, entès com un portal on penjar petits clips dels testimonis dels balls i les famílies, a manera de projecte de memòria viva.
- Potenciació del lloc web, plantejant una visita virtual parcial i la facilitació de tota la informació de servei necessària per a tots els públics, en català, castellà, anglès i francès. Es tindrà present adaptar el lloc per a persones amb dificultats sensorials. A més estarà molt vinculat a les xarxes socials per tal d'oferir una interacció als visitants molt més viva i actualitzada.

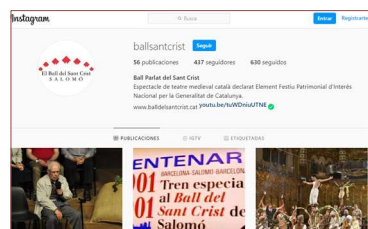

Fig. 129. Presència de l'associació del ball a les xarxes socials Facebook, Instagram i Twitter.

- Continuació de la publicitat en mitjans d'àmbit català (anuncis a diaris i reportatges ocasionals televisions locals). Aquestes iniciatives s'han demostrat sorprenentment eficaces i, malgrat no existir encara cap equipament a Cal Cadernal, ja han atret a Salomó força públic adult i jubilat amb interès cultural que visita l'edifici i fan el *tour* pel poble.
- Establiment de sinergies amb el consorci de turisme del Baix Gaià i, sobretot, amb el patronat de turisme de la Costa Daurada per tal d'aprofitar el potencial de les oficines de turisme i per contactar amb operadors i amb hotelers de la zona nord de la Costa Daurada que vulguin oferir als seus clients una experiència cultural complementària a Salomó. Es comptaria amb material imprès de promoció. Aquesta via de difusió hauria de ser facilitada pel CC del Tarragonès i la Diputació de Tarragona.
- Incentivar la presència en canals més especialitzats de la xarxa mitjançant la interacció amb *bloggers* o *instagramers* que ofereixin propostes de visita que incloguin Cal Cadernal.

7.2. Activitats: estratègies per a la generació d'ingressos

La programació d'activitats haurà de ser fruit del treball de promoció que es vagi desenvolupant al voltant del centre de cal Cadernal per part dels que n'ostentaran la gestió directa i amb la col·laboració d'aquelles altres entitats i institucions que puguin prestar-hi suport. Tanmateix, no renunciem a indicar algunes activitats que estan directament relacionades amb els objectius del centre.

Fig. 130. Exposició itinerant instal·lada el 2019 a la sala d'exposicions temporals de la planta baixa de Cal Cadernal. Font: Institut R. Muntaner, fundació privada.

1.- Exposicions temporals:

Aprofitant la sala destinada a exposicions temporals, se'n podria produir una cada any i inaugurar-la cap a primers de desembre. S'incidiria tant en aspectes propis del ball del sant Crist (especialment en ocasió d'efemèrides assenyalades) com en temàtiques més àmplies relacionades amb el fenomen dels balls parlats. Es privilegiaria la voluntat de transmetre-hi experiències vitals i/o comunitàries però sense desatendre continguts de tipus més divulgatiu, comptant amb col·laboracions de tot tipus. L'objectiu és que representin un estímul per visitar el centre a persones d'altres localitats amb balls parlats, públic en general o veïns de Salomó que repeteixen. La previsió orientativa per al primer trienni podria ser aquesta:

- Any 2022: "50 anys de ball del sant Crist renovat" (en col·laboració amb l'Institut del Teatre).
- Any 2023: "Ara la ballem. Il·lusió i constància en els balls parlats recuperats" (en col·laboració amb grups culturals de poblacions veïnes i artistes locals).
- Any 2024: "Cosins germans i cosins de lluny. Balls parlats i altres elements de cultura popular" (en col·laboració amb centres d'estudis locals del Baix Gaià i la URV).

2.- El ball de l'any:

Cada anualitat es dedicaria a algun dels balls parlats recuperats que resten en actiu, organitzant una festa de presentació a finals de gener. La selecció del ball destacat es podria fer prioritzant alguna efemèride del ball en qüestió o bé acordant un ordre establert de balls i pobles.

En qualsevol cas, la nominació del ball de l'any comportaria una adaptació de la museografia del centre, començant per elements de cartelleria exterior i al vestíbul que anunciessin el ball que s'ha seleccionat per l'any en curs. Alhora, es farien algunes modificacions de la instal·lació museogràfica que, com a mínim, afectarien aquests àmbits del centre:

- 10:00 *Hereus d'una tradició*: Incorporació de fotografies del ball a l'arbre de família i annex a l'audiovisual amb una breu història de la seva existència i recuperació.
- 10:30 *Un ball per a tothom*: Explicació a l'escenografia de la conservació o troballa del text del ball.
- 11:00 *Les cent cares del ball*: Disposició de dos maniquins destacats amb la indumentària pròpia del ball i un objecte al mòdul de vitrines.
- 11:45 *Ballar per avançar*: Exposició de partitures de la música i adaptació dels tubs amb sons del ball.

Per altra part, es contactaria amb la comunitat local del ball en qüestió per fer-los participar de l'elecció i per incloure'ls en el disseny d'eventuals esdeveniments que es volguessin programar durant l'any (visites especials per als veïns de la població nominada, xerrades, representació d'alguna de les escenes del ball...).

3.- Visita amb degustació de productes:

Aquesta proposta també existeix actualment, com a punt final del recorregut pel poble. Es podria seguir proposant al terme de la ruta o, simplement, com a complement a la visita a Cal Cadernal, sempre amb reserva prèvia. Consisteix en un tast guiat d'oli i de vins de la cooperativa local, acompanyats d'alguns altres productes Km 0.

4.- Ruta guiada per Salomó:

Aquesta activitat partiria de l'experiència que ja existeix i que actualment està promoguda per l'ajuntament. Es tracta d'un recorregut històric per llocs singulars de la població, especialment l'església (amb la capella del sant Crist) i cal Cadernal. A l'enfocament històric local s'hi podria afegir alguna temàtica més vivencial que l'enllaci amb l'experiència del ball, com ara identificar llocs físics que vinculin els protagonistes del centre d'interpretació amb els carrers del poble, o fer una parada al centre salomonenc per compartir un vermut-tertúlia amb alguns d'ells. Fora bo completar-

Fig. 131. Els productes de la degustació són produïts a la cooperativa agrícola local. Font: Cooperativa de Salomó.

Fig. 132. Diàleg entre els actors i els visitants davant dels locals de tocar l'església. Font pròpia.

Fig. 133. Els que visitin cal Cadernal abans d'una calçotada grupal organitzada rebran un obsequi ben adequat. Font pròpia.

la amb un plànol turístic de llocs d'interès i de serveis al poble i al Baix Gaià que projectés la visita més enllà del circuit guiat.

5.- Experiències al voltant de la celebració del ball:

5.a.- A partir de dilluns de Pasqua i fins a l'inici de les representacions dels diumenges de maig, es pot proposar als visitants de visitar les instal·lacions annexes a l'església on es fan els preparatius del ball. En aquest lloc es podria presenciar algun assaig en viu, per exemple del cos de ball, o bé podrien ser guiats i rebre les explicacions d'algun dels responsables del ball.

5.b.- Els dies de la representació, els diumenges de maig, el centre de cal Cadernal seria el complement natural a l'experiència del ball del sant Crist. Per tant, en la publicitat anual del bé cultural immaterial, s'hi hauria d'explicitar aquesta possibilitat de visita prèvia.

6.- Visita al voltant de Setmana Santa:

Donat el protagonisme del sant Crist en el ball de Salomó, els volts de la Setmana Santa poden ser una ocasió per tal de vincular el centre de cal Cadernal amb altres experiències de temàtica passionista de poblacions veïnes com poden ser les Pàgines de Passió que es representen a Albinyana o la Passió Vivent que es fa pels carrers d'Altafulla.

7.- Una calçotada diferent:

Recollint la demanda d'activitats que complementin les calçotades de grups en restaurants de la localitat i de llocs pròxims, es proposa que els establiments de restauració ofereixin als seus clients la visita a cal Cadernal com a experiència cultural prèvia al seu desplaçament gastronòmic. Als visitants se'ls obsequiaria amb un pitet caracteritzat amb el logotip del centre, de molta utilitat per a la calçotada.

8.- Visita integrada en els actius patrimonials del Baix Gaià:

Aquest hauria de ser el pol principal que conduís a cal Cadernal però, com hem vist, els rics actius patrimonials no estan encara ben desenvolupats ni articulats. De tota manera, les rutes pel territori, haurien d'unir els elements que ja va començar a desenvolupar el PC del Baix Gaià: història i patrimoni material (ruta dels castell amb el centre

d'interpretació del Catllar); natura, paisatge i producció integrada (la ruta verda i els elements del sector primari) i la cultura popular. Es tracta, doncs, d'una estratègia cridada a ser una realitat i a donar molts fruits si, a poc a poc, es poden teixir les aliances convenients.

Totes aquestes activitats es poden repartir durant l'any per tal d'aprofitar les possibilitats de moments concrets i per mantenir múltiples vectors d'interès sense una estacionalitat massa marcada. En aquest sentit, es presenta una proposta de calendarització de les activitats sense ànim d'exclusivitat.

Proposta de distribució de les activitats durant l'any

		G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
1	Exposició temporal anual												
2	Ball de l'any i esdeveniments relacionats												
3	Visita amb degustació de productes de la cooperativa local												
4	Ruta guiada per Salomó												
5a	Experiència al voltant dels preparatius del ball												
5b	Un complement a la representació del ball parlat												
6	Propostes al voltant de la Setmana Santa												
7	Una calçotada diferent												
8	Visita integrada en els actius patrimonials del Baix Gaià												

 Mesos proposats
 Altres mesos possibles
 Mes d'inici

7.3. Apunts del pla educatiu

Per la seva pròpia naturalesa, el centre d'interpretació és un equipament amb una alta potencialitat didàctica i, per tant, accessible a tot tipus de públics. A més, la visita està pensada per fer-se autònomament i sense acompanyament guiat. Tanmateix, aquestes característiques del projecte no exclouen que es puguin plantejar programes adreçats a públics particulars en què es posin en joc estratègies didàctiques que encara potenciïn més l'experiència de visita. Atès que el pla educatiu és una de les funcions importants d'un espai museístic, a continuació es presenten resumidament algunes possibilitats a treballar.

a) Educació formal

Pel que fa a l'educació formal, es planteja l'elaboració d'un catàleg de visites específiques per a públic escolar de les diferents etapes formatives i que es desenvoluparia en col·laboració amb l'escola local i el Centre de recursos pedagògics del Tarragonès, tenint present el currículum escolar de cadascuna de les etapes educatives. N'avancem tres propostes de forma molt esquemàtica.

1.- Un ball que és com un conte.

Adreçat al cicle inicial d'educació primària amb l'objectiu de conèixer la història que narra el ball i la importància de la tradició. Es desenvoluparia a través de la narració i el joc.

Els alumnes aniran resseguint el relat del ball, com si es tractés d'una llegenda antiga que, encara avui, és viscuda amb emoció pels habitants de Salomó. L'educador els acompanyarà per l'itinerari expositiu fent-ne les adaptacions necessàries i aturant-se només en els àmbits que segueixen el relat del ball: *8:30 bon dia!, 9:00 recular al segle s.XVI, 10:45 la gosadia d'emprendre un viatge, 12:00 el somni d'un miracle + les balances s'equilibren, 14:00 un final que encara dura, 14:15 acompanya'ns al ball.* Com a material didàctic disposaran d'un conte que explicarà amb llenguatge entenedor cadascun d'aquests moments de la gesta de Josep Nin i que inclourà petits jocs i endevinalles. En acabar el circuit el podran pintar i acabar de completar.

2.- Compte enrere!

Adreçat al cicle mitjà i superior d'educació primària amb l'objectiu d'entendre la riquesa del patrimoni cultural immaterial al Baix Gaià en el passat i en el present. Es desenvoluparia mitjançant determinats objectes presentats en kits mòbils i aplicant la deducció lògica.

Com si es tractés d'una missió a fer abans que s'acabi el temps, es jugarà amb les indicacions horàries dels àmbits per superar reptes d'observació i de resolució d'enigmes. Els participants hauran de resoldre els reptes en petits grups i autònomament. En moments assenyalats del recorregut, però, l'educador reunirà els petits grups, presentarà objectes a partir de la museografia o amb el suport de kits mòbils i estimularà l'observació i les deduccions dels participants. A mesura que facin els reptes correctament i en el temps marcat tindran accés a una nova fase de la descoberta.

3.- Ball parlat. De què em parles?

Adreçat a l'educació secundària amb l'objectiu de transmetre el valor expressiu i simbòlic dels balls parlats per una època històrica i provocar respostes artístiques i expressives dels alumnes a través de tallers dirigits.

Tenint en compte que els balls parlats condensen moltes disciplines, es convida els alumnes a fer una visita al centre d'interpretació des d'una mirada artística (literatura popular, música tradicional, arts plàstiques...), sense deixar de contextualitzar-la en el seu marc historicocultural per copsar els múltiples missatges que transmetien. La proposta culminaria en un taller d'expressió artística al final del recorregut de manera que, segons els interessos dels alumnes, exercitarien propostes guiades de dansa, teatre o escriptura creativa.

b) Educació no formal**4.- Cal Cadernal s'ho val.**

Material de suport per a la visita autònoma.

Es tractaria d'una petita publicació per tal que els visitants es posin a prova completant unes activitats durant la visita o immediatament després. S'hi inclourien propostes com ara ordenar el còmic de la història del ball; descobrir el personatge que s'ha colat a escena; etiquetar unes fotos o posar les enganxines correctament al propi arbre de família dels balls.

5.- *El Marquet de la dona torna a Salomó*

Visita teatralitzada per a públic preferentment adult.

Marc Fusté, àlies Marquet de la dona, és l'autor de la versió més antiga coneguda del ball (1843) i el personatge que acompanyaria la visita. Històricament, és una persona força ben documentada, un teixidor vallenc que escrivia per encàrrec. Des de la seva perspectiva pragmàtica i asèptica, podria oferir la contra crònica al discurs museològic del centre. És a dir, fer una mirada humorística i crítica al propi centre d'interpretació, a la gent d'avui, als nous significats del ball, a les motivacions dels visitants, a l'evolució historicosocial de 150 anys... provocant la reflexió crítica dels visitants i oferint una visita sorneguera, amena i substancial.

Quadre resum de les propostes del pla educatiu esbossat

Títol	Tipus de proposta	Ed. formal	Tipus de públic
<i>Un ball que és com un conte</i>	Visita narrada amb elements lúdics.	Sí	Cicle inicial de primària
<i>Compte enrere</i>	Visita d'investigació amb observacions d'objectes.	Sí	Cicle mitjà o superior de primària
<i>Balls parlats. De què em parles?</i>	Visita i taller artístic.	Sí	Adaptable a diversos cursos de l'ESO
<i>Cal Cadernal s'ho val</i>	Material de suport per a la visita autònoma.	No	Públic familiar
<i>El Marquet de la dona torna a Salomó</i>	Visita teatralitzada.	No	Públic adult

9. Pressupost i pla financer

Projecte executiu	
Conceptualització	2.500
Distribució d'espais i mòduls	900
Documentació i elaboració de continguts museològics	1.450
Guionització d'audiovisuals	1.900
Correcció i traducció de textos	1.230
Disseny d'elements gràfics	1.425
Disseny d'elements corporis i escenogràfics	670
Projecte tècnic d'enginyeria industrial	550
Planimetries	920
Total	11.545
Execució i subministraments	
Producció, coordinació i direcció general	6.380
Transport, desplaçaments i dietes	2.600
Producció i realització de continguts audiovisuals	23.840
Equips audiovisuals i d'il·luminació	18.170
Producció i realització de continguts multimèdia	5.140
Equips multimèdia	6.570
Elaboració d'elements gràfics	29.600
Muntatge i instal·lació in situ d'elements gràfics	4.850
Construcció d'elements corporis i escenografies	14.510
Muntatge i instal·lació in situ d'elements corporis i escenografies	6.100
Instal·lació tècnica d'elements audiovisuals, proves i lliurament	3.400
Total	121.160

Altres programes	
Disseny de materials promocionals i modificacions web	870
Disseny i producció de materials didàctics	1.240
Total	2.110
Total pressupost	134.815

10. Conclusions

CAL CADERNAL. CENTRE D'INTERPRETACIÓ DELS BALLS PARLATS és un projecte que vol donar resposta a la voluntat de comptar amb un equipament de referència per a divulgar i prestigiar els balls de cara enfora i per a contribuir a donar-los consistència de cara endins.

Les oportunitats per a materialitzar-lo són notables i les fortaleses internes són potents, principalment l'empenta de la comunitat local i la disponibilitat d'un edifici històric com cal Cadernal. Tanmateix, una iniciativa d'aquesta envergadura ha d'encarar-ne les problemàtiques, ja siguin d'ordre circumstancial, pràctic o de caire conceptual.

Aquestes grans preguntes de fonamentació teòrica, per tant, han ocupat bona part del treball. És a dir, s'han mirat de donar resposta a tres grans incerteses com són la museïtzació del PCI, la presentació de la idiosincràsia dels balls parlats i la sostenibilitat del model dels centres d'interpretació. Per aconseguir-ho s'ha pultat en allò de més genuí de la museologia interpretativa i del model dels anomenats museus d'identitat.

El guió museològic *Matí del primer diumenge de maig* és la concreció d'aquest exercici. Hi destaca la participació de la comunitat en totes les fases projectives, al costat d'un tractament rigorós i educatiu dels continguts, per acabar oferint un guió amb originalitat narrativa que cerca una transmissió d'emocions efectiva i una reflexió autònoma.

El disseny museogràfic privilegia l'accessibilitat, oferint recursos variats i un equilibri curós pel que fa als canals d'aprenentatge. Per altra part, brinda estímuls per tal que es puguin portar a terme tot d'activitats complementàries a

la visita, renovables periòdicament i basades en els propis recursos expositius. Per últim, permet una posada al dia continuada.

Les concrecions pel que fa al model organitzatiu o les indicacions didàctiques acaben d'oferir un marc de funcionament que falca la sostenibilitat i la renovació de públics i de propostes.

Un projecte d'aquesta mena té una naturalesa mudable, de la mateixa manera que el Ball del sant Crist ha vist —i veurà— moltes evolucions al llarg de la història. En aquest sentit, la pròpia confecció del TFM ha resultat molt viva, no només per la inesperada irrupció de la pandèmia que ha capgirat molts dels plantejaments inicials, sinó perquè aprofundir en el coneixement d'una realitat tan rica com la que es vol museïtzar ha comportat perspectives noves i enfocaments que han anat madurant progressivament.

És per això mateix que aquest projecte no acaba res per sí mateix, sinó que vol ser una contribució al batec secular de la cultura immaterial de Catalunya. CAL CADERNAL. CENTRE D'INTERPRETACIÓ DELS BALLS PARLATS haurà d'evolucionar al compàs de la pròpia comunitat local que manté viu el ball, adreçant errors de capteniment, potenciant aspectes poc desenvolupats i adaptant sempre el discurs al sentiment arrelat, alhora dinàmic, de la comunitat. Si és així, podrà contribuir a que aquesta realitat cultural, aparentment restringida a un àmbit local i popular, mostri carta de naturalesa plena com a part viva i necessària que contribueix a afaïonar el conjunt cultural del país i, encara, com a element cultural que és patrimoni de tothom. Un tasca del tot captivadora que aquest projecte vol ajudar a propiciar.

Bibliografia

ANGUERA, P. i BARGALLÓ, J. (1986). Religió, ideologia i cultura popular: Els balls parlats al Camp de Tarragona. *Universitas tarraconensis, divisió geografia i història, VIII*, 99-109.

ANGUERA, P. (1992). Liberalisme i cultura popular: Ascensió i caiguda dels balls parlats. Dins M. Palau (ed.), *Els balls parlats a la Catalunya nova: Teatre popular català* (p. 33-44). Tarragona: El Mèdol.

ARIÑO, A. (2002). La expansión del patrimonio cultural. *Revista de Occidente*, 250, 129-150.

ASENSIO, M. i POL, E. (2012). Nuevas tendencias en museología: Museos de identidad y museos de mentalidad. *Cuadernos solidarios de la UAM*, 9, 285-312.

BARGALLÓ, J. i PALAU, M. (1991). El ball del sant Crist en el context del teatre popular català. Dins A. Virgili (ed.), *El ball del sant Crist de Salomó* (p. 43-72). Tarragona: El Mèdol.

BERNADAS, J. (1991). El Crist de Salomó: Tradició i història. Dins A. Virgili (ed.), *El ball del sant Crist de Salomó* (p. 107-140). Tarragona: El Mèdol.

BYRNE, D. (2009). A critique of unfeeling heritage. Dins L. Smith, i N. Akagawa (eds.), *Intangible heritage* (p. 229-252). New York: Routledge.

CALDERA, P., ASENSIO, M. i POL, E. (2010). De los museos de identidad a los museos de mentalidad: Bases teóricas de la recuperación de la memoria de los modernos museos de Extremadura. *Museo: Revista de la asociación profesional de museólogos de España*, 15, 49-81.

CASALS R., FERRANDO X. i VIRGILI, A. (2015). El ball de Sant Crist de Salomó (1843-2014): Evolucionar per mantenir-se. Dins F. Massip, P. Navarro i M. Palau (eds.), *Teatralitat popular i tradició: II congrés internacional de balls parlats*. Barcelona: Afers.

IZQUIERDO, P., et al. (coords.) (2006). *Interpretar el patrimoni: Guia bàsica*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

KIRSHENBLATT-GIMBLETT, B. (2004). Intangible Heritage as Metacultural Production. *Museum International*, 56(1/2), 52-65.

KURIN, R. (2004). Los museos y el patrimonio inmaterial: ¿cultura viva o muerta?. *Noticias del ICOM*, 4, 7-9.

MARTIN, C. (2009). Los centros de interpretación, urgencia o moda. *Hermes: Revista de museología*, 1, 50-59.

MARTIN, C. (2013). *Manual del centro de interpretación*. Gijón: Trea.

MARTINELL, A. (2000). Modelos de gestión. Dins S. Catalán i A. J. González (eds.), *Manual Atalaya: Apoyo a la gestión cultural* (c. 3.4, p. 1-8). <http://atalayagestioncultural.es/inicio>

MARTORELL, J.M. (1992). Reflexions a l'entorn d'una representació del ball del sant Crist de Salomó. Dins M. Palau (ed.), *Els balls parlats a la Catalunya nova: Teatre popular català* (p. 286-287). Tarragona: El Mèdol.

ROIGÉ, X. (2014). Més enllà de la UNESCO, gestionar i museïtzar el patrimoni immaterial. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 39, 23-40.

- ROMA, J. (1992). Les representacions parateatrals: Entre la iniciació i el mite. Dins M. Palau (ed.), *Els balls parlats a la Catalunya nova: Teatre popular català* (p. 242-243). Tarragona: El Mèdol.
- ROMEU, J. (1992). Teatre medieval i teatre popular. Dins M. Palau (ed.), *Els balls parlats a la Catalunya nova: Teatre popular català* (p. 23-29). Tarragona: El Mèdol.
- SABATÉ M. i GORT, R. (2012). *Museo y comunidad: Un museo para todos los públicos*. Gijón: Trea.
- SALVAT, J. (2011). Parc cultural del Baix Gaià. *La Resclosa*, 15, 139-151.
- SANTACANA, J. i MARTÍNEZ, T. (2013). Patrimonio, identidad y educación, una reflexión teórica desde la historia. *Educatio siglo XXI*, 31(1), 47-60.
- SANTACANA, J. i MARTÍNEZ, T. (2018). El patrimonio cultural y el sistema emocional: Un estado de la cuestión desde la didáctica. *Arbor: ciencia, pensamiento y cultura*, 194(788). <https://doi.org/10.3989/arbor.2018.788n2006>
- SMITH, L. (2014). Patrimoni immaterial, un repte per al discurs de patrimoni autoritzat? *Revista d'etnologia de Catalunya*, 39, 12-22.
- SMITH, L. i AKAGAWA, N. (2009). Introduction. Dins L. Smith, i N. Akagawa (eds.), *Intangible heritage* (p. 1-10). New York: Routledge.
- VILAR, E. (2011). *Procés de participació ciutadana en l'àmbit del pla turístic dels municipis del Baix Gaià: Presentació del primer procés participatiu per al desenvolupament del parc cultural del Baix Gaià*. *La Resclosa*, 15, 187-202.
- VIRGILI, A. (1991). Prefaci. Dins A. Virgili (ed.), *El ball del sant Crist de Salomó* (p. 9-22). Tarragona: El Mèdol.

Webgrafia

Ajuntament de Salomó (2020). [Consulta: 27 de novembre de 2019]. <https://salomo.cat/>

Associació de Sant Jordi (2020). *Museu alcoià de la festa*. [Consulta: 28 de febrer de 2020]. <https://www.asjordi.org/62/museo.html>

Associació Terres del Gaià (2020). [Consulta: 8 d'abril de 2020]. <https://www.terresdelgaia.cat/tag/baix-gaia/>

Ayuntamiento de Valverde de la Vera (2020). [Consulta: 2 de març de 2020]. <http://www.valverdedelavera.es/>

Consell comarcal del Tarragonès (2020). *Programa de desenvolupament socioeconòmic dels pobles del Baix Gaià*. [Consulta: 22 de gener de 2020]. <http://tarragones.cat/promoeco/img/Diagnosi>

Consorci de turisme del Baix Gaià (2020). [Consulta: 11 de març de 2020]. <http://www.baixgaiaturisme.cat/>

Diputación de Cáceres. (2020). [Consulta: 2 de març de 2020]. <https://www.turismocaceres.org/es/informacion-turistica/museo-del-empalao>

Generalitat de Catalunya (2020). *Catàleg del patrimoni festiu*. [Consulta: 19 de novembre de 2019]. <http://patrimonifestiu.cultura.gencat.cat/Cataleg-del-patrimoni-festiu-de-Catalunya>

Generalitat de Catalunya (2020). *Mapa d'inventari etnològic*. [Consulta: 19 de novembre de 2019]. <https://etnologia.blog.gencat.cat/2018/10/18/linventari-de-patrimoni-etnologic-de-catalunya-en-linia/>

Institut d'estadística de Catalunya (2020). [Consulta: 20 de desembre de 2019]. <https://www.idescat.cat/>

Institut del Teatre. Centre de documentació i museu de les arts escèniques (2020). [Consulta: 8 de gener de 2020]. <http://www.cdmae.cat/>

Museu Valencià de la festa Algemés (2020). [Consulta: 1 de març de 2020]. <http://www.museuvalenciadelafesta.com/>